

STANISŁAW CIOS

Dyplomacja polska i sektor rybacki

Polish diplomacy and the fisheries sector

Dyplomacja polska
i sektor rybacki

Polish diplomacy
and the fisheries sector

Dyplomacja to nie jest połów ryb w mętnej wodzie

Diplomacy is not fishing in muddy waters

Rzeczpospolita Polska
Ministerstwo
Spraw Zagranicznych

Departament Współpracy Ekonomicznej
Department of Economic Cooperation

STANISŁAW CIOS

Dyplomacja polska i sektor rybacki

Polish diplomacy and the fisheries sector

Warszawa 2022
Warsaw 2022

Autor / Author

Stanisław Cios

Recenzenci / Peer-review

Prof. dr. hab. Michał Kopczyński, Uniwersytet Warszawski / Warsaw University

Dr. Zbigniew Karnicki, Morski Instytut Rybacki / Sea Fisheries Institute

Tłumaczenie na język angielski / English translation

Stanisław Cios

Zdjęcie na okładce / Cover image

Jolanta Cios

Pocztówki ze zbiorów autora.

Postcards from the author's collection.

© Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Warszawa 2022

ISBN 978-83-66213-73-9

Projekt, skład i łamanie / Design, layout and typesetting

EDIT Sp. z o.o., www.edit.net.pl

ul. Kostrzewskiego 1, 00-768 Warszawa

Druk i oprawa / Printed and bound in Poland by

Zakład Poligraficzny Sindruk / Sindruk Printing Factory

Firmowa 12, PL-45-594 Opole

Spis treści

Wstęp	8
Rozdział 1	
Sektor rybacki jako prekursor współpracy politycznej w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Morza Bałtyckiego	10
Rozdział 2	
Rybołówstwo dalekomorskie i rola MSZ	20
1919–1939: narodziny rybołówstwa dalekomorskiego w Polsce	21
1939–1945: rybacy na wychodźstwie	32
1945–1956: odbudowa i nacjonalizacja	37
1957–1974: ekspansja w skali globalnej	42
1975–1989: okres wyzwań	54
1990–2011: schyłek potęgi rybackiej	61
Polska w strukturach międzynarodowych zajmujących się ochroną żywych zasobów mórz	66
Uwagi końcowe	72
Rozdział 3	
Wsparcie MSZ dla różnych działań w sektorze rybackim	78
Współpraca polsko-amerykańska w budowie sektora rybackiego po 1918 r.	78
Kwestie rybackie w relacjach z Wolnym Miastem Gdańskiem	88
Współpraca z Estonią	92
Współpraca z krajami sąsiedzkimi w zakresie badań i ochrony głowacicy	96
Inne wybrane zagadnienia z zakresu rybołówstwa w działalności MSZ do 1950 r.	99
Współczesne działania MSZ	104

Rozdział 4	
Ludzie i dyplomacja	107
Ryby w życiu ministrów spraw zagranicznych – ks. Adama Czartoryskiego i Ignacego Paderewskiego	109
Dyplomacja wędkarska w Polsce	117
Stanisław Kuckiewicz	130
Bibliografia	134
O autorze	138

Table of contents

Introduction	8
Chapter 1	
The fisheries sector as a precursor of political cooperation in Europe, with particular emphasis on the Baltic Sea region	10
Chapter 2	
Deep sea fishing and the role of the Ministry of Foreign Affairs	20
1919–1939: the birth of deep-sea fishing in Poland	21
1939–1945: fishermen in exile	32
1945–1956: reconstruction and nationalization	37

1957–1974: expansion on a global scale	41
1975–1989: period of challenges	53
1990–2011: decline of the fishing power	60
Poland in international structures dealing with the protection of living resources of the seas	64
Final remarks	72
Chapter 3	
Support given by the Ministry of Foreign Affairs to various activities in the fisheries sector	78
Polish-American cooperation in building the fisheries sector after 1918	78
Fishery issues in relations with the Free City of Gdańsk	88
Cooperation with Estonia	92
Cooperation with neighboring countries in the field of research and protection of the Danube salmon	97
Other selected fishery issues in the activities of the Ministry of Foreign Affairs until 1950	100
Contemporary activities of the Ministry of Foreign Affairs	104
Chapter 4	
People and diplomacy	107
Fish in the life of Polish foreign ministers – prince Adam Czartoryski and Ignacy Paderewski	110
Angling diplomacy in Poland	117
Stanisław Kuckiewicz	130
Bibliography	134
About the author	138

Wstęp

Od czasów Kleopatry rybołówstwo na stałe zagościło w świecie polityki i dyplomacji. Z czasem ryby, zwłaszcza morskie, stały się tak ważnym surowcem strategicznym, że nawet toczono wojny o prawo ich połowu, a statki rybackie musiały operować przy wsparciu marynarki wojennej. Od średniowiecza bogactwo i dobrobyt wielu narodów w Europie wybudowano na ościach śledzi, dorszy i innych gatunków ryb. Ryby do dziś odgrywają szczególną rolę dla człowieka, ponieważ są ostatnim organizmem występującym w naturze w dużej ilości, który jest jego pokarmem, będąc z tego powodu ważnym elementem stosunków międzynarodowych i działań na rzecz ochrony żywych zasobów wód słodkich i morskich.

Choć od strony kulturowej ryby miały duże znaczenie w Polsce w minionym tysiącleciu, w związku z powszechnością postów, to jednak od strony makroekonomicznej, politycznej i społecznej ich szczególne znaczenie przypada dopiero na wiek XX. Wiązało się to zwłaszcza ze wzrostem liczby ludności (oznaczającym konieczność poszukiwania nowych źródeł pozyskania białka), wojnami prowadzącymi do kryzysów żywnościowych i głodu (sprzyjającymi rozwojowi akwakultury i rybołówstwa, zarówno w wodach śródlądowych, jak i w morzu), a także rozwojem aktywnych form rekreacji na świeżym powietrzu, w związku ze wzrostem poziomu zarobków, edukacji i kultury społeczeństwa, a także z przetrzebieniem zwierzyny łownej. Odziaływanie tych czynników nie było

Introduction

Since the time of Cleopatra, fishing has become a permanent part of the world of politics and diplomacy. Over time, fish, especially marine ones, became such an important strategic resource that even wars were fought for the right to catch them, and fishing vessels had to operate with the support of the navy. Since the Middle Ages, the wealth and prosperity of many nations in Europe have been built on the bones of herring, cod and other species of fish. To this day, fish play a special role for humans, as they are the last wild natural resource occurring in large quantities, which are their food, and therefore an important element of international relations and activities aimed at the protection of living resources of fresh and marine waters.

Although from the cultural point of view, fish were of great importance in Poland in the past millennium, due to the prevalence of fasting, but from the macroeconomic, political and social side, their particular importance was not until the 20th century. This was associated especially with the increase in human population (implying the need to search for new sources of protein), wars leading to food crises and hunger (favoring the development of aquaculture and fishing, both in inland waters and at sea), as well as outdoors recreation, due to the increase in the level of wealth, education and culture of the society, as well as the depletion of game. However, the influence of these factors was not simultaneous, as it depended mainly on the changing social and political situation in the country and abroad.

jednak równoczesne, gdyż uzależnione było w głównej mierze od zmieniającej się sytuacji społecznej i politycznej w kraju i za granicą.

W ostatnich 100 latach problematyka gospodarki rybnej w Polsce na ogół była w kompetencji jednego z trzech ministerstw – rolnictwa, przemysłu lub gospodarki morskiej. Jednakże w przypadku aspektów międzynarodowych rola MSZ była istotna, a czasem wręcz kluczowa. Z tego powodu jakakolwiek analiza aspektów makroekonomicznych i politycznych gospodarki rybnej w Polsce, pomijająca rolę MSZ, byłaby niepełna.

Celem tej książki jest omówienie znaczenia ryb i rybołówstwa przez pryzmat polskiej polityki zagranicznej i dyplomacji, zwłaszcza ekonomicznej. Omówione są różne wymiary tych zagadnień, gdyż pozwala to poznać podejście do różnych kwestii związanych z rybołówstwem w różnych okresach dziejów kraju. Intencją autora jest nie tylko przedstawienie działań i osiągnięć polskiej dyplomacji, ale także wskazanie na szereg kwestii, które zasługują na pamięć i mogą być wykorzystane przez placówki zagraniczne w ich działalności informacyjnej i promocyjnej. Tym bardziej, że jest to słabo znana tematyka, czasem opisana w trudno dostępnych źródłach, albo wręcz ukryta w teczach archiwalnych (Archiwum Akt Nowych – AAN; Narodowe Archiwum Cyfrowe – NAC) pokrytych grubą warstwą historycznego kurzu.

Autor pragnie podziękować dr. Ireneuszowi Bulskiemu, dr. Włodzimierzowi Grygielowi i Bogusławowi Szemiothowi, a także Archiwum Urho Kekkonena i archiwum fińskiego MSZ w Helsinkach, za ich wsparcie i wkład w przygotowanie książki.

In the last 100 years, the issue of fisheries management in Poland has generally been the responsibility of one of the three ministries – agriculture, industry or maritime economy. However, in the case of international aspects, the role of the Ministry of Foreign Affairs was important, and sometimes even crucial. For this reason, any analysis of the macroeconomic and political aspects of the fish economy in Poland, ignoring the role of the Ministry, would be incomplete.

The aim of this book is to discuss the importance of fish and fisheries through the prism of Polish foreign policy and diplomacy, especially economic one. Various dimensions of these issues are discussed, as it allows to learn the approach to different issues related to fisheries at different times in the history of the country. The author's intention is not only to present the activities and achievements of Polish diplomacy, but also to indicate a number of issues that deserve memory and can be used by foreign missions in their information and promotion activities. The more so because it is a poorly known subject, sometimes described in hard-to-reach sources, or even hidden in archival folders (Central Archive of Modern Records in Warsaw – AAN; National Digital Archives – NAC) covered with a thick layer of historical dust.

The author would like to thank Dr. Ireneusz Bulski, Dr. Włodzimierz Grygiel and Bogusław Szemioth, as well as the Archives of Urho Kekkonen and the archives of the Finnish Ministry of Foreign Affairs in Helsinki, for their kind support and contribution to the book.

Rozdział 1

Sektor rybacki jako prekursor współpracy politycznej w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Morza Bałtyckiego

Współpraca międzynarodowa w sektorze rybackim ma najdłuższe tradycje ze wszystkich dziedzin dotyczących środowiska. Wynika to z dużego znaczenia ekonomicznego rybołówstwa i potrzeby jego regulacji. W tym rozdziale zostanie pokazana ewolucja współpracy w zakresie rybołówstwa w czasach nowożytnych, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Morza Bałtyckiego, ponieważ jest on najważniejszy od strony politycznej, z uwagi na wrażliwość i możliwość napięć.

W Europie międzynarodowe umowy regulujące kwestie rybołówstwa zawierano już w średniowieczu. Ograniczając się do okresu od początku XIX w., to w najstarszych umowach (angielsko-amerykańskiej konwencji z 1818 r. przyznającej stronie amerykańskiej prawo połowu ryb u wybrzeży Nowej Fundlandii i Labradoru; rosyjsko-amerykańskiej konwencji z 1824 r. ustanawiającej wolność połowu ryb wzdłuż północno-zachodniego wybrzeża USA) rybołówstwo stanowiło tylko część traktatu. Niedługo potem pojawiła

Chapter 1

The fisheries sector as a precursor of political cooperation in Europe, with particular emphasis on the Baltic Sea region

International cooperation in the fisheries sector has the longest tradition among all areas related to the environment. This is due to the great economic importance of fisheries and the need to regulate this sector. This chapter presents the evolution of cooperation in fisheries in modern times, with particular emphasis on the Baltic Sea region, as it is the most important political one due to its sensitivity and potential for tensions.

In Europe, international agreements regulating the issues of fisheries were concluded as early as the Middle Ages. Limiting the analysis to the period from the beginning of the 19th century, in the oldest agreements (the Anglo-American Convention of 1818 granting the American side the right to fish off the coast of Newfoundland and Labrador; the Russo-American Treaty of 1824 establishing the freedom of fishing along the US northwest coast), fishing was only part of the treaty. Soon the first agreement relating solely to fisheries appeared

się pierwsza umowa odnosząca się wyłącznie do rybołówstwa (angielsko-francuska konwencja z 1839 r. o połowach na wodach w otoczeniu Kanału La Manche), a kolejne od końca XIX w. (szwedzko-duńska konwencja z 1899 r. o uregulowaniu rybołówstwa na wodach przyległych; angielsko-duńska umowa z 1901 r. w sprawie ustanowienia wód terytorialnych wokół Islandii; kanadyjsko-amerykańska umowa z 1923 r. w sprawie prawa połowu halibuta w północnej części Pacyfiku). Jeśli chodzi o rzeki, to w 1843 r. Belgia i Holandia podpisały konwencję regulującą połów i handel rybami z rzeki Scheldt (już w traktach z lat 1831 i 1839 zawarto odpowiednie postanowienia w tym względzie), a w latach 1901 i 1907 Rosja i Rumunia podpisały dwie konwencje regulujące rybołówstwo na Dunaju i Prucie oraz na ujściu tych rzek do morza.

Kwestie rybołówstwa były więc zdominowane przez problematykę morską, zwłaszcza na północnym Atlantyku (w tym Morzu Północnym) i Pacyfiku, wynikającą z rywalizacji mocarstw o dostęp do łowisk, a umowy miały głównie charakter dwustronny. Jedyna wielostronna konwencja, o uregulowaniu rybołówstwa na Morzu Północnym poza wodami terytorialnymi, została podpisana przez Francję, Prusy, Wielką Brytanię, Holandię, Belgię i Danię w 1882 r. Problemy z przelowieniem były zauważalne już od końca XIX w. i leżały także u podstaw założenia Międzynarodowej Rady Badań Morza (ICES), pierwszej międzyrządowej organizacji naukowej na świecie. W XX w. natomiast systematycznie rosła rola kwestii ochrony zasobów ryb w umowach międzynarodowych.

(the Anglo-French Convention of 1839 relating to the fishery in the neighbourhood of the Channel Islands), and others from the end of the 19th century (the Swedish-Danish convention on the regulation of fishing in adjacent waters; the Anglo-Danish Territorial Waters Agreement of 1901 establishing territorial waters around Iceland; the Canadian-U.S. agreement concerning fishing rights in North Pacific, called the Halibut Treaty of 1923). As for the rivers, in 1843 Belgium and the Netherlands signed a convention regulating fishing and trade in the Scheldt River (in the treaties of 1831 and 1839 appropriate provisions were made in this regard), and in 1901 and 1907 Russia and Romania signed two conventions regulating fishing on the Danube and Pruth and in the mouths of these rivers. Fishery treaties were thus dominated by maritime issues, especially in the North Atlantic (including the North Sea) and the Pacific, resulting from the competition between powers for access to waters, and the agreements were mainly bilateral ones. The only multilateral convention regulating fisheries beyond territorial waters was the North Sea Fisheries Convention of 1882 signed by France, Prussia, Great Britain, the Netherlands, Belgium and Denmark. Problems with overfishing were noticeable from the end of the 19th century and were also at the root of the establishment of the International Council for the Exploration of the Sea (ICES), the world's first inter-governmental scientific organization. The 20th century has seen a systematic growth of the role of the conservation of fish stocks in international agreements.

Dla Polski najważniejsza była sytuacja w regionie Morza Bałtyckiego. W drugiej połowie XX w. sektor rybacki nawet odegrał kluczową rolę w rozwoju pokojowej współpracy, zwłaszcza w kontekście rozbieżnych interesów i rywalizacji mocarstw, ponieważ miał apolityczny charakter i wiązał się z korzyściami dla wszystkich stron.

Korzenie współpracy w regionie sięgają drugiej połowy XIX w. i mają inny charakter, niż wyżej wspomniane umowy, ponieważ dotyczą głównie wód śródlądowych. Opanowanie techniki sztucznego rozrodu ryb i rozwój zarybień na dużą skalę od początku lat 50. XIX w. stworzyły nadzieję na wzrost populacji niektórych gatunków ryb, których spadek był skutkiem rewolucji przemysłowej i postępującej degradacji środowiska. Do najsilniejszych promotorów polityki zarybieniowej należały Prusy od czasu przyjęcia ustawy rybackiej w 1874 r. Przedmiotem szczególnej troski były populacje łososia i pstrąga morskiego, tj. ryb łowionych w dużej ilości przez rybaków niemieckich. Jednakże w wielu przypadkach miejsca połowu (Bałtyk i wiele rzek do niego uchodzących) i rozrodu (m.in. dorzecze górnej Wisły na terenie Galicji) były w różnych państwach i zarządzanie populacjami ryb wymagało współdziałania co najmniej dwóch stron. Z tego powodu strona pruska (Deutscher Fischerei-Verein w Berlinie) aktywnie włączyła się w proces zarybień łososiem w dorzeczu górnej Wisły, współpracując z pierwszą polską organizacją rybacką, tj. Krajowym Towarzystwem Rybackim (KTR) w Krakowie, od czasu jego utworzenia w 1879 r. Początkowo dostarczała na swój koszt ikrę, pochodzącą na ogół z ryb z Renu, którą inkubowano w dorzeczu

For Poland, the most important was the situation in the Baltic Sea region. In the second half of the twentieth century, the fisheries sector even played a key role in the development of peaceful cooperation, especially in the context of divergent interests and rivalry between powers, as it was apolitical and entailed benefits for all sides.

The roots of cooperation in the region go back to the second half of the 19th century and are of a different nature than the aforementioned agreements, as they mainly concern inland waters. The technique of artificial fish reproduction and the development of large-scale stocking activities from the beginning of the 1850s created hope for an increase in the population of some fish species, the decline of which was a result of the industrial revolution and systematic environmental degradation. Prussia was one of the strongest promoters of such stocking policy since the adoption of the Fisheries Act in 1874. The populations of salmon and sea trout, i.e. fish caught in large numbers by German fishermen, were of particular concern. However, in many cases the fishing and reproduction sites (including the upper Vistula basin in Southern Poland) were in different countries and the management of fish populations required cooperation of at least two parties. For this reason, the Prussian side (Deutscher Fischerei-Verein in Berlin) actively participated in the salmon stocking in the upper Vistula basin, cooperating with the first Polish fisheries organization, i.e. the National Fisheries Society (KTR) in Kraków, since its establishment in 1879. Initially, the Prussian side provided eggs, at its expense, usually from Rhine fish, which were

Wymiar transgraniczny rybołówstwa w regionie Morza Bałtyckiego – połów ryb w rzece Kongeå na granicy niemiecko-duńskiej (pocztówka, w obiegu 1903 r.).

Cross-border dimension of fisheries in the Baltic Sea region – fishing in the Kongeå River on the German-Danish border (postcard, postmarked in 1903).

górnej Wisły, a wylęg rozpuszczano do rzek. Jednak po kilku latach zaczęto opierać się o lokalny materiał zarybieniowy, którego pozyskanie finansowała strona pruska. Z uwagi na fakt, że Poprad leżał częściowo na terenie Węgier, a długi odcinek Wisły na terenie Rosji, podjęto próby włączenia w te działania także partnerów z tych krajów. Na przykład, 29 października 1895 r. we Wrocławiu została zawarta umowa między trzema towarzystwami rybackimi – pruskim, Cesar skim Rosyjskim Towarzystwem Hodowli Ryb i Rybołówstwa w St. Petersburgu oraz KTR – zgodnie z którą miano wspólnym kosztem zarybiać łososiem dorzeczcie Wisły w liczbie 1,5 mln narybku rocznie. KTR zwróciło się do c.k. Ministerstwa Rolnictwa

incubated in the upper Vistula basin, and young fish were stocked in the rivers. However, after a few years, local stocking material was preferred, the acquisition of which was financed by the Prussian side. Due to the fact that Poprad River was partly situated in Hungary, and a long section of the Vistula River was in Russia, attempts were made to involve also partners from the two countries in these activities. For example, on October 29, 1895 in Wrocław, an agreement was concluded between three fishing societies – the Prussian, the Imperial Russian Society of Fish Farming and Fisheries in St. Petersburg and KTR – providing annual stocking with 1.5 million salmon fry in the Vistula River basin. KTR turned to the Ministry of Agriculture

o odpowiednią subwencję, które uzależniło ją od podpisania międzypaństwowej umowy, do czego jednak nie doszło. W tej sytuacji towarzystwa z Polski i Prus finansowały zarybienia z własnych środków (Anonim 1896, 1898a, Nowicki 1883).

Ważnym wydarzeniem, poświęconym głównie problemom w regionie Morza Bałtyckiego, był międzynarodowy kongres rybacki, który się odbył od 23 lutego do 1 marca 1902 r. w St. Petersburgu. Wśród głównych spraw, wymagających umów międzynarodowych, wskazano kwestie rzek granicznych (m.in. dorzecza Wisły i Bugu) i morskie (Staniewicz 1902). Tak silnie opowiedzenie się za współpracą na wodach śródlądowych wynikało ze specyfiki tego regionu z uwagi na duże znaczenie rybołówstwa w rzekach i jeziorach. Prace zostały podjęte, ale przerwała je pierwsza wojna światowa. Wkrótce po jej zakończeniu podpisały konwencje: w 1922 r. Finlandia i ZSRR (trzy umowy: o kanałach i rybołówstwie na wodach granicznych, o połowie ryb i fok na jeziorze Ładoga, o połowie ryb w Zatoce Fińskiej), w 1925 r. – Estonia i Łotwa (na wodach granicznych), w 1927 r. – Finlandia i Szwecja (na rzekach granicznych Muonio i Tornio), a w 1928 r. – Niemcy i Litwa (na wodach granicznych – Zalewie Kurońskim, rzekach Skirwit, Rusa, Niemen, Lepona, Szyrwinta i Szeszupa, a także jeziorze Wisztynieckim) (Zaorski 1963).

Pierwszą wielostronną umową w regionie był układ z 1929 r. w sprawie uregulowania połowów gładzic i storni na Morzu Bałtyckim, a jego sygnatariuszami były Dania, Niemcy, Szwecja, Polska i Wolne Miasto Gdańsk. W trakcie prac nad

in Vienna for an appropriate subsidy, which made it conditional on the signing of an inter-state agreement, which, however, did not materialize. In this situation, the organizations from Poland and Prussia financed the stocking from their own resources (Anonim 1896, 1898a, Nowicki 1883).

An important event, mainly devoted to problems in the Baltic Sea region, was the International Fisheries Congress, held from February 23 to March 1, 1902 in St. Petersburg. Among the main issues that required international agreements, were fishing in border rivers (including the Vistula and Bug basins) and the sea (Staniewicz 1902). Such strong support for cooperation in inland waters resulted from the specificity of this region due to the great importance of fishing in rivers and lakes. The work was started, but was interrupted by the First World War. Soon after its end, the conventions were signed: in 1922 between Finland and the USSR (three agreements: on canals and fisheries in border waters, on fishing and seals in Lake Ladoga, on fishing in the Gulf of Finland), in 1925 between Estonia and Latvia (on the border waters), in 1927 between Finland and Sweden (on the border rivers Muonio and Tornio), and in 1928 between Germany and Lithuania (on the border waters – the Curonian Lagoon, rivers Skirwit, Rusa, Niemen, Lepona, Szyrwinta and Szeszupa, as well as on Lake Wisztynieckie) (Zaorski 1963).

The first multilateral agreement in the region was the 1929 treaty on the regulation of plaice and flounder fishing in the Baltic Sea, signed by Denmark, Germany, Sweden, Poland and the Free City of Gdańsk. During

Urządzenia do połowu siei na rzece granicznej Tornio między Finlandią i Szwecją na bystrzynie Kukkola (pocztówka, ok. 1950 r.).

Fishing installations for whitefish on the Tornio River (Kukkola rapids) on the border between Finland and Sweden (postcard, ca. 1950).

umową pojawiły się istotne różnice zdań co do ochrony flądry. Dania i Szwecja wystąpiły przeciw ochronie ze względów ekonomicznych, a Polska i Niemcy opowiedziały się za taką potrzebą i postanowiły przygotować projekt dwustronnego układu. Polska obawiała się jednak szybkiego przyjęcia układu, gdyż mogłoby to „wywołać rozdrażnienie” Szwecji i Danii. Uznała, że takie niezadowolenie byłoby skierowane jednak głównie przeciwko Niemcom, ponieważ handel flądrami między Polską i Szwecją był na niskim poziomie, a rybacy nie dysponowali dostatecznymi środkami technicznymi, aby móc sprzedawać flądry w Danii i Szwecji (AAN. Podpisanie...). Ostatecznie nie podpisano takiego układu dwustronnego.

the work on the treaty, significant differences of opinion regarding the protection of flounder emerged. Denmark and Sweden opposed the protection for economic reasons, while Poland and Germany opted for such a need and decided to prepare a draft of a bilateral agreement. However, Poland was afraid of the quick adoption of the agreement, as this could “provoke irritation” in Sweden and Denmark. She considered that such dissatisfaction would, however, be directed mainly against Germany, as the trade in flounder between Poland and Sweden was low and the fishermen did not have the technical means to sell flounder in Denmark and Sweden (AAN. Signature...). Ultimately, no such bilateral agreement was signed.

Po 1945 r. potrzeba współpracy międzynarodowej w ochronie żywych zasobów Bałtyku stawała się coraz pilniejsza. Przez długi czas nie udało się tego osiągnąć, z uwagi na sytuację polityczną (tj. z powodu doktryny Hallsteina, zakończonej na początku lat 70., zgodnie z którą niemożliwa była umowa krajów zachodnich z tymi uznającymi podział Niemiec). Ówczesne prace wielostronne prowadzone były w ramach ICES, zwłaszcza Grupy Roboczej do spraw Łososia Bałtyckiego, w której brały udział wszystkie państwa nadbałtyckie, poza NRD (ZSRR przystąpił w 1956 r.), na szczęblu eksperckim (stronę polską reprezentowali profesorowie Stanisław Żarnecki, Feliks Chrzan i Roman Sych). Po wielu latach starań 20 grudnia 1962 r. Dania, Szwecja i NRF podpisały porozumienie w sprawie ochrony zasobów łososia w Morzu Bałtyckim, które weszło w życie w 1966 r., po jego ratyfikacji w 1963 r. przez te trzy państwa. Finlandia nie podpisała porozumienia, ale w 1964 r. przyjęła przepisy, zgodne z nim. Również ZSRR nie podpisał go, ponieważ połów łososia odbywał się wyłącznie w rzekach, w ich ujściach do morza i przyległych wodach (Christensen i Johansson 1974). Polska przystąpiła do niego 16 czerwca 1971 r. (ratyfikacja nastąpiła 6 maja 1971 r.), w ślad za podpisaniem układu polsko-niemieckiego z 7 grudnia 1970 r. o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków. Zarazem Polska stała się pierwszym krajem dawnego bloku wschodniego przystępującym do regionalnej umowy, której członkami były państwa zachodnie.

Dalsze wydarzenia potoczyły się szybko. Z inicjatywy Polski 13 września 1973 r.

After 1945, the need for international cooperation on the protection of the living resources of the Baltic Sea became more and more urgent. This was not achieved for a long time, due to the political situation (i.e. the Hallstein doctrine, until the early 1970s, according to which it was impossible to reach an agreement between the Western countries and those recognizing the division of Germany). The multilateral work at that time was carried out within the framework of ICES, in particular the Working Group on the Baltic Salmon, in which all Baltic states, except East Germany (the USSR joined in 1956), participated at the expert level (the Polish side was represented by professors Stanisław Żarnecki, Feliks Chrzan and Roman Sych). After many years of efforts, on December 20, 1962, Denmark, Sweden and the German Federal Republic signed an agreement on the conservation of salmon stocks in the Baltic Sea, which entered into force in 1966, following its ratification in 1963 by these three countries. Finland did not sign the agreement, but in 1964 adopted legislation in line with it. Also, the USSR did not sign it, because salmon fishing took place only in rivers, in their estuaries and adjacent waters (Christensen and Johansson 1974). Poland acceded on June 16, 1971 (ratification took place on May 6, 1971), following the signing of the Polish-German agreement of December 7, 1970 which laid foundations for the normalization of bilateral relations. At the same time, Poland became the first country of the former Eastern bloc to accede to a regional agreement, with membership of Western countries.

Further events occurred quickly. On the initiative of Poland, on September 13, 1973,

wszystkie państwa nadbałtyckie podpisały w Gdańsku konwencję o rybołówstwie i ochronie żywych zasobów w Morzu Bałtyckim i Bełtach (tzw. Konwencja Gdańska), która weszła w życie już 28 lipca 1974 r. Było to poprzedzone intensywnym dialogiem na szczeblu politycznym i eksperckim, nie tylko w regionie, ale także w Nowym Jorku i Genewie na sesjach Komitetu Prawa Morza ONZ. W toku prac pojawiło się wiele problemów politycznych. Jednym z nich była kwestia języka Konwencji. NRF proponowała koncepcję trzech języków: niemieckiego, rosyjskiego i angielskiego, co zostało uznane za formę promocji języka niemieckiego, jako międzynarodowego, po przyjęciu obu państw niemieckich do ONZ. Ostatecznie Konwencję sporządzono w sześciu językach uczestniczących państw i w angielskim. Innym problemem było ujęcie w konwencji nazwy miasta Gdańsk, jako miejsca jej podpisania. NRF sprzeciwiła się użyciu nazwy „Gdańsk” w tekście niemieckim, nalegając na wprowadzenie „Danzig”. W drodze kompromisu pominięto nazwę miejsca sporządzenia Konwencji.

Organem wykonawczym Konwencji została Międzynarodowa Komisja Rybołówstwa Morza Bałtyckiego (IBSFC) z siedzibą w Warszawie. Początkowo strona polska proponowała Gdańsk, jako siedzibę, ale nie uzyskało to aprobaty z powodu braku międzynarodowych połączeń lotniczych z tym miastem i możliwości łatwego kontaktu z ambasadami przez zagraniczne delegacje. IBSFC zakończyła działalność 31 grudnia 2005 r. w związku z wejściem Estonii, Łotwy, Litwy i Polski do UE. W tej sytuacji współpracę rybacką na Morzu Bałtyckim

all the Baltic states signed in Gdańsk the Convention on Fishing and Conservation of the Living Resources in the Baltic Sea and the Belts (the so-called Gdańsk Convention), which entered into force on July 28, 1974. It was preceded by intensive dialogue at the political and expert levels, not only in the region, but also in New York and Geneva during sessions of the UN Committee on the Law of the Sea. Many political problems arose in the course of the work. One of them was the question of the language of the Convention. German Federal Republic proposed the concept of three languages: German, Russian and English, which was recognized as a form of promotion of the German language as an international one after the admission of both German states to the United Nations. Ultimately, the Convention was drafted in six languages of the participating States and in English. Another problem was the inclusion of the name of the city of Gdańsk as the place where the convention was signed. The German Federal Republic opposed the use of the name “Gdańsk” in the German text, insisting on “Danzig”. By way of a compromise, the name of the place where the Convention was drawn up was omitted.

The International Baltic Sea Fisheries Commission (IBSFC) with its seat in Warsaw became the executive body of the Convention. Initially, the Polish side proposed Gdańsk as the seat, but it was not approved due to the lack of international air connections with this city and possibility of easy contact with embassies by foreign delegations. IBSFC ceased operations on December 31, 2005 due to the accession

Król Szwecji Karol XVI Gustaw wraz z małżonką Sylwią łowiący łosie (pocztówka, w obiegu w 1976 r.).

King Charles XVI Gustav of Sweden and his spouse Sylvia fishing salmon (postcard, postmarked 1976).

przejęła Unia Europejska w ramach Wspólnej Polityki Rybackiej, a stosunki rybackie z Rosją na tym akwenie zastąpiono umową dwustronną UE-Rosja.

Konwencja miała ogromne znaczenie polityczne, ponieważ była to pierwsza w dziejach umowa międzyrządowa podpisana przez wszystkie państwa nadbałtyckie. Ukazało też, że w tym wrażliwym politycznie regionie kwestie sporne mogą być rozwiązywane na gruncie porozumienia wielostronnego, a więc prawa międzynarodowego, a nie wewnętrznego. Dla Polski sprawa Konwencji miała dodatkowo znaczenie prestiżowe, ponieważ Komisja została pierwszą organizacją międzynarodową z siedzibą w Polsce (AAN. Ratyfikacja...). Ponadto, państwa

of Estonia, Latvia, Lithuania and Poland to the EU. In this situation, fisheries cooperation in the Baltic Sea was taken over by the European Union under the Common Fisheries Policy, and fisheries relations with Russia in this area were replaced by a bilateral EU-Russia agreement.

The Convention was of great political importance because it was the first intergovernmental agreement in history signed by all the Baltic Sea States. It also showed that in this politically sensitive region, disputes could be resolved on the basis of a multilateral agreement, i.e. international law, not domestic one. For Poland, the Convention was a prestigious issue, since IBSFC became the first international organization based in

o różnych ustrojach politycznych i gospodarczych zgodziły się oddać część swojej suwerenności nad zasobami i decyzjami nad ich eksploatacją. Nie udało się znaleźć podobnego porozumienia na świecie, ponieważ inne konwencje dotyczyły najczęściej wód międzynarodowych albo były tylko dwustronne.

Konwencja Gdańska utorowała drogę dla kolejnych umów w regionie, mających szersze znaczenie polityczne. Pierwszą była konwencja o ochronie środowiska morskiego Morza Bałtyckiego (tzw. pierwsza Konwencji Helsińska), podpisana 22 marca 1974 r., a która weszła w życie 3 maja 1980 r. W praktyce realizacja postanowień była jednak niemożliwa, z uwagi na sytuację polityczną w regionie. Drugą był Akt Końcowy Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie zwińczony w Helsinkach 1 sierpnia 1975 r. W obu przypadkach, w odróżnieniu od Konwencji Gdańskiej, do końca lat 80. postęp we współpracy był ograniczony. Dopiero druga Konwencja Helsińska z 1992 r., a także decyzja z 1994 r. o utworzeniu OBWE, znacząco zmieniły sytuację.

Warto też zauważyć, że zasadniczym motywem współpracy w zakresie rybołówstwa w regionie Morza Bałtyckiego było dążenie do ochrony ryb łososiowatych. Należą one do ryb najcenniejszych od strony ekonomicznej, a zarazem najbardziej podatnych na ujemne skutki działalności człowieka.

Poland (AAN. Ratification...). Moreover, countries with different political and economic systems have agreed to give up some of their sovereignty over resources and decisions over their exploitation. No similar agreement could be found in the world, since other conventions concerned mainly international waters or were only bilateral.

The Gdańsk Convention paved the way for further agreements in the region of wider political significance. The first was the Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea (the first Helsinki Convention), signed on March 22, 1974, which entered into force on May 3, 1980. In practice, however, the implementation of the provisions was impossible due to the political situation in the region. The second was the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe, concluded in Helsinki on August 1, 1975. In both cases, unlike the Gdańsk Convention, until the end of the 1980s progress in cooperation was limited. It was only the second Helsinki Convention of 1992 and the decision of 1994 to establish the OSCE that significantly changed the situation.

It is also worth noting that the main motive for cooperation in the field of fisheries in the Baltic Sea region was the need to protect the salmonids. They are the most valuable fish from the economic point of view, and at the same time the most susceptible to the negative effects of human activities.

Rozdział 2

Rybołówstwo dalekomorskie i rola MSZ

W dziejach Polski rybołówstwo dalekomorskie było nie tylko jednym z najważniejszych sektorów gospodarki, ale także należało do priorytetów polityki zagranicznej. Było ono nawet jedynym sektorem, którego przedsiębiorstwa prowadziły działalność w skali globalnej – na wszystkich oceanach, a także w większości państw nadmorskich. Choć rozwijano go pod kątem zabezpieczenia potrzeb żywnościowych (około 80–90% ryb, w szczególności z Morza Północnego, dostarczano na rynek krajowy; pozostałą część sprzedawano za dewizy), to jednak przyświecały mu też inne czynniki, zwłaszcza ekonomiczne, polityczne i naukowe. Z powyższych powodów rybołówstwo dalekomorskie stało się strategicznym sektorem, z silnie zaznaczonym interwencjonizmem państwa. Celem tego rozdziału jest pokazanie rozwoju tego sektora, przez pryzmat kontaktów z partnerami zagranicznymi i zaangażowania MSZ w tym procesie. Większość informacji pochodzi z prac poświęconych różnym aspektom dziejów rybołówstwa morskiego, zwłaszcza Ropelewskiego (1991–2005, 1996, 2001), Strąka (1996), Bładego (2002), Grygiela i in. (2011) oraz Huras i Twardowskiego (2014). Pozostałe źródła wskazano w tekście.

Chapter 2

Deep sea fishing and the role of the Ministry of Foreign Affairs

In the history of Poland, deep-sea fishing was not only one of the most important sectors of the economy, but also belonged to foreign policy priorities. It was even the only sector with companies operating on a global scale – on all oceans and also in most coastal states. Although it was developed to meet the need for food (about 80–90% of fish, especially from the North Sea, were supplied to the domestic market; the rest was sold for foreign exchange), it was also driven by other factors, especially economic, political and scientific. For the above reasons, deep-sea fishing became a strategic sector with strongly marked state intervention. The aim of this chapter is to show the development of this sector through the prism of contacts with foreign partners and the involvement of the Ministry of Foreign Affairs in this process. Most of the information comes from works devoted to various aspects of the history of sea fishing, especially Ropelewski (1991–2005, 1996, 2001), Strąk (1996), Bładego (2002), Grygiel et al. (2011) and Huras and Twardowski (2014). Other sources are indicated in the text.

1919–1939: narodziny rybołówstwa dalekomorskiego w Polsce

W momencie odzyskania niepodległości w 1918 r. rybołówstwo morskie w Polsce miało niewielkie znaczenie, zarówno od strony ekonomicznej, jak i aprowizacyjnej. Choć dzięki pomocy rządu, w ciągu kilku lat rybołówstwo przybrzeżne zaczęło się rozwijać pomyślnie, to jednak połowy na Bałtyku nie były w stanie zapewnić odpowiedniej masy ryb dla konsumentów w kraju, z uwagi na ograniczone zasoby. Ogromny import ryb, o wartości około 60 mln zł rocznie w drugiej połowie lat 20., zaczął być problemem dla bilansu handlowego, ponieważ stanowił kilka procent całości importu, a śledzie były jednym z najważniejszych sprowadzanych towarów. Dostrzegano też potencjalne znaczenie rybołówstwa dalekomorskiego dla rozwoju gospodarczego terenów nadmorskich oraz bezpieczeństwa kraju.

Korzenie rybołówstwa dalekomorskiego w Polsce sięgają połowy lat 20. W sprawozdaniu prof. Michała Siedleckiego z udziału w dorocznej sesji ICES w 1925 r. (AAN. Rybołówstwo morskie) jest informacja, że „Ministerstwo Rolnictwa od dawna starało się o to, aby na naszym wybrzeżu powstała flota parowych statków rybackich, które mogłyby wypłynąć na Dogger Bank [rozległą ławicę na Morzu Północnym], aby tam łowić śledzie i dostarczać je do naszych portów. Były pertraktacje z francuskimi przedsiębiorstwami, co do stworzenia konsorcjum polsko-francuskiego, mającego uzbroić pewną ilość drifterów [rodzaj łodzi rybackich], lecz te rokowania, jako dla Polski niekorzystne, nie doszły do rezultatu. Były inne próby nawiązania

1919–1939: the birth of deep-sea fishing in Poland

When Poland regained independence in 1918, sea fishing in the country was of marginal economic and provisioning importance. Although coastal fishing started to prosper within a few years as a result of government support, Baltic fishing was not able to provide enough fish for domestic consumers due to limited resources. The huge import of fish, worth about PLN 60 million annually in the second half of the 1920s, began to be a problem for the trade balance, as it accounted for several percent of total imports, and herring was one of the most important imported goods. The potential importance of deep-sea fishing for the economic development of coastal areas and the security of the country was also discerned.

The roots of deep-sea fishing in Poland go back to the mid-1920s. In the report of prof. Michał Siedlecki, who participated in the annual session of the ICES in 1925 (AAN. Sea Fisheries), there is the following information: “The Ministry of Agriculture has long tried to establish a fleet of steam fishing vessels on our coast, which could go out to Dogger Bank [a vast shoal in the North Sea] to fish for herring there and deliver it to our ports. Negotiations were held with French companies to create a Polish-French consortium to equip a certain number of drifters [a type of fishing boat], but these negotiations, being unfavorable for Poland, did not come to fruition. There were other attempts to establish negotiations with representatives of other nations, but these also did not bring Poland any benefits”. The Ministry

rokowań z przedstawicielami innych narodów, lecz te również nie dały Polsce korzyści”. Ministerstwo Rolnictwa poprosiło go, żeby – jako delegat Rządu Polskiego do ICES – rozpoczął wstępne rozmowy z Ministerstwem Rolnictwa i Rybołówstwa Wielkiej Brytanii w sprawie uzyskania pomocy tego kraju w zorganizowaniu rybołówstwa dalekomorskiego w Polsce. Z uwagi na wątpliwości, czy strona brytyjska nie uznałaby utworzenia polskiej floty rybackiej za chęć konkurencji z jej rybołówstwem, odbył rozmowę z ministrem spraw zagranicznych Aleksandrem Skrzyńskim, w trakcie której otrzymał wskazówkę, żeby pertraktacje miały charakter wstępny. W tej sytuacji prof. Siedlecki odbył rozmowę 31 sierpnia 1925 r. z Henrym Maurice’em, angielskim wiceministrem do spraw rybołówstwa. Przedstawił mu sytuację w Polsce, zwracając uwagę, że około 45% ryb spożywanych w Polsce pochodziło z Anglii, a pozostałe z Niemiec i Norwegii, przy czym prawie połowa tych z Niemiec pochodziła z Anglii. Z uwagi na ogromną skalę importu ryb, znaczną rolę dostaw z Anglii i niewielką liczbę rybaków i statków połowowych, Polska nie stanowiłaby konkurencji dla rybołówstwa angielskiego na Morzu Północnym. Siedlecki zwrócił się o pomoc w pozyskaniu kapitału dla budowy floty oraz wykwalifikowanych kadr. Maurice zapewnił, że nie powinno być problemów z zapewnieniem kadr, ale zapytał się, dlaczego Polska zwróciła się do Anglii o pomoc. Siedlecki odpowiedział, że „rybactwo angielskie jest najlepszym wzorem”, a Polska chciałaby otrzymać pomoc od kraju, z którym prowadzi handel na dużą skalę i dla którego pomoc nie będzie stanowiła konkurencji. Choć Niemcy

of Agriculture asked him – as a delegate of the Polish Government to ICES – to begin preliminary talks with the Ministry of Agriculture and Fisheries of the United Kingdom on obtaining that country’s assistance in organizing deep-sea fishing in Poland. Due to doubts as to whether the British side would consider the creation of the Polish fishing fleet as a competition to its fishery, he held a conversation with the Minister of Foreign Affairs, Aleksander Skrzyński, during which he received an indication that the negotiations should be treated as preliminary. Thus prof. Siedlecki had a conversation on August 31, 1925, with Henry Maurice, the English deputy minister for fisheries. He presented the situation in Poland, pointing out that about 45% of the fish consumed in Poland came from England, and the rest from Germany and Norway, with almost half of those from Germany coming from England. Due to the huge scale of fish imports, the significant role of supplies from England and the small number of fishermen and fishing vessels, Poland would not compete with English fishing in the North Sea. Siedlecki asked for help in obtaining capital for the construction of the fleet and qualified personnel. Maurice assured him that there should be no problems with providing staff, but asked why Poland was seeking assistance from England. Siedlecki replied that the “English fishing sector is the best model” and Poland would like to receive aid from a country with which it conducts trade on a large scale and for which aid will not constitute competition. Although Germany had already hinted that it could help, Poland does not want to accept it, because “it would

Ambassador Roger Raczyński (trzeci z lewej) przed pałacem królewskim, w związku ze złożeniem listów uwierzytelniających królowi Rumunii Karolowi II, 1 maja 1938 r. (NAC, sygn. 1-D-1248-2).

Ambassador Roger Raczyński (third from the left) in front of the royal palace, on the occasion of presentation of credentials to the king of Romania, Charles II, on May 1, 1938 (NAC, reference no. 1-D-1248-2).

już wcześniej dawały do zrozumienia, że mogłyby pomóc, to jednak Polska nie chce tego uczynić, ponieważ „byłoby to równoznaczne z oddaniem Niemcom rybactwa i wybrzeża pod kontrolę, a nawet pod władzę”. Maurice odniósł się do całej sprawy ze zrozumieniem i obiecał pomoc. Poprosił o przedstawieniu mu memoriału, a także o przysłanie do Londynu delegata, który zajmłby się sprawami technicznymi. Nie są znane dalsze losy tej inicjatywy. W swoim artykule Siedlecki (1925) jedynie postulował, żeby rozwijać

be tantamount to giving Germany its fishery and the coast under control and even authority.” Maurice was understanding and promised assistance. He asked for a memorial and for a delegate to be sent to London to take care of the technical matters. The fate of this initiative is unknown. In his article, Siedlecki (1925) only postulated that deep-sea fishing should be developed in cooperation with England or France, pointing to the key role of the Polish Legation in London in the case of England.

rybołówstwo dalekomorskie we współpracy z Anglią lub Francją, wskazując na kluczową rolę Poselstwa polskiego w Londynie w przypadku Anglii.

W drugiej połowie lat 20. próbę utworzenia spółki połowów dalekomorskich podjął dyplomata Roger Adam Antoni Maria Raczyński, który pracował w MSZ od 1918 r. (z kilkuletnią przerwą), a w 1938 r. został ambasadorem w Rumunii. Choć Raczyński nawiązał kontakt z przedsiębiorstwami holenderskimi, to jednak powołanie go na stanowisko wojewody poznańskiego 11 października 1929 r. spowodowało zaprzestanie prac nad spółką (AAN. Rybołówstwo dalekomorskie).

Wkrótce potem kolejną próbę podjął Ryszard Jacobini, dyrektor spółki magazynowej i transportowej „Pantarei” w Gdyni, który doprowadził do założenia Towarzystwa Rybołówstwa Dalekomorskiego „Albatros” w Gdyni, z kapitałem jednego miliona złotych. W piśmie do Ministerstwa Przemysłu i Handlu z 26 listopada 1929 r. stwierdził, że rybołówstwo dalekomorskie to m.in. „przeciwwaga dla propagandy niemieckiej w korytarzu i jako demonstracja mocarstwowego stanowiska Polski, nie tylko posiadającej, ale i faktycznie realizującej przyznane Jej przez Traktat Wersalski prawo eksploatacji otwartych przestrzeni i głębin morskich na równi z innymi krajami. Rybołówstwo dalekomorskie jednocześnie jest najlepszą szkołą, wytwarzającą kadry marynarzy dla żeglugi handlowej i marynarki wojennej, których potrzeba coraz bardziej daje się odczuwać”, a także, iż „utoruje nową drogę dla ekspansji gospodarczej kraju” za granicą. Spółka zamierzała nabyć 7 statków parowych i jeden

In the second half of the 1920s, an attempt to create a deep-sea fishing company was made by the diplomat Roger Adam Antoni Maria Raczyński, who worked at the Ministry of Foreign Affairs from 1918 (with a break of several years), and in 1938 became the ambassador to Romania. Although Raczyński established contact with Dutch enterprises, his appointment to the position of the voivode of Poznań on October 11, 1929 resulted in the discontinuation of the work on the company (AAN. Deep Sea Fishing).

Soon another attempt was made by Ryszard Jacobini, director of the warehouse and transport company “Pantarei” in Gdynia, who led to the establishment of the “Albatros” Deep Sea Fishing Society in Gdynia, with a capital of one million zlotys. In a letter to the Ministry of Industry and Trade of November 26, 1929, he stated that deep-sea fishing is, among others, “A counterbalance to German propaganda on the corridor and as a demonstration of Poland’s superpower position, not only having, but actually implementing the right granted to her by the Versailles Treaty, the right to exploit open spaces and sea depths on an equal footing with other countries. At the same time, deep-sea fishing is the best school producing seafarers for merchant shipping and the navy, the need of which is becoming more and more felt”, and it will “pave a new way for the country’s economic expansion” abroad. The company intended to acquire 7 steamboats and one mother-vessel. The total cost of the investment was approximately PLN 5 million, with a promised foreign loan of PLN 4 million, subject to a guarantee from the

statek-bazę. Całkowity koszt inwestycji wynosił około 5 mln zł, przy czym przyrzeczona była pożyczka zagraniczna na 4 mln zł, pod warunkiem uzyskania gwarancji „Banku Gospodarstwa Krajowego” (BGK). Spółka zwróciła się więc z prośbą o wydanie licencji i udzielenie wsparcia przez rząd, proponując, by Ministerstwo wyznaczyło swojego przedstawiciela na członka Rady Nadzorczej lub delegata (Anonim 1929). Pomimo przychylnego stosunku Ministerstwa spółka nie rozpoczęła jednak działalności, ponieważ BGK uznał, że zaproponowane przez nią zabezpieczenia były niewystarczające do udzielenia gwarancji. Ponadto, konieczna była zmiana ustawy z 28 maja 1920 r. o polskich statkach handlowych morskich, która wymagała, aby 75% załogi było obywatelami polskimi, udział obcokrajowców w kapitale zakładowym nie przekraczał 49%, a główny kierownik (dyrektor zarządzający) był obywatelem polskim. W przypadku rybołówstwa dalekomorskiego te warunki były niemożliwe do spełnienia, z uwagi na brak kapitału, tradycji i kadr. Ustawę zmieniono więc 10 marca 1932 r.

Kolejna spółka dalekomorska, o nazwie „Morze Północne” („Mopol”), została zarejestrowana 22 maja 1931 r. Działalność rozpoczęła w 1932 r., w oparciu o bazę w Vlaardingen w Holandii. Miała cztery statki, na których większość załogi stanowili Holendrzy.

Drugim polsko-holenderskim przedsięwzięciem było Towarzystwo Okrętowe Połowów Dalekomorskich „Mewa”, utworzone 5 kwietnia 1933 r. Już w pierwszym roku uruchomiło 16 trawlerów, a większość załogi stanowili Holendrzy. W 1935 r.

„Bank Gospodarstwa Krajowego” (BGK). The company therefore asked for a license and government support, proposing that the Ministry appoint its representative as a Supervisory Board member or delegate (Anonim 1929). Despite the favorable attitude of the Ministry, the company did not start operations, as BGK decided that the guarantees it proposed were insufficient. In addition, it was necessary to amend the Act of May 28, 1920, on Polish Sea Merchant Ships, which required 75% of the crew to be Polish citizens, the share of foreigners in the share capital should not exceed 49%, and the managing director a Polish citizen. In the case of deep-sea fishing, these conditions were impossible to meet due to the lack of capital, tradition and human resources. So the act was changed on March 10, 1932.

Another deep-sea company, called the “Morze Północne” (“Mopol”), was registered on May 22, 1931. Operations began in 1932, with a base in Vlaardingen, the Netherlands. The company owned four ships, with most of the crew being Dutch.

The second Polish-Dutch undertaking was the Sea Fishing Society “Mewa”, established on April 5, 1933. Already in the first year, 16 trawlers were launched, and the majority of the crew were Dutch. In 1935 it established its own net-producing plant in Gdynia, where women who had previously been sent for training to the Netherlands found employment (Anonim 1935a). In 1933, a central base for Polish fishermen was established in Scheveningen (now a district of The Hague), under the auspices of the Catholic maritime union *Apostolatus Maris* (Anonim 1935b). It was the only

założyło w Gdyni własny zakład produkcji sieci, w którym zatrudnienie znalazły kobiety wysłane wcześniej na szkolenie do Holandii (Anonim 1935a). W 1933 r. w Scheveningen (obecnie dzielnica Hagi) zorganizowano centralną bazę dla polskich rybaków, nad którą opiekę przejął katolicki związek morski *Apostolatus Maris* (Anonim 1935b). Był to jedyny tego typu ośrodek za granicą w dziejach polskiego rybołówstwa. Rybacy wypływali z Gdyni w maju lub czerwcu, a wracali w grudniu lub styczniu, w międzyczasie zawijając 7–8 razy do bazy w celu odpoczynku. Kapitanem bazy został mjr Rafał Krywko (Anonim 1936, Tetzlaff 1937). Po dwóch latach zmieniono charakter bazy, gdyż 23 października 1937 r. nastąpiło uroczyste otwarcie Domu Marynarza Polskiego w Holandii w obecności posła dra Waława Babińskiego i innych osób z Poselstwa w Hadze, przedstawiciela nuncjatury, miejscowych władz, linii okrętowych i towarzystw dobroczynności (Anonim 1937). W listopadzie 1938 r. zmarł pierwszy polski rybak dalekomorski odnotowany w kronikach, Kazimierz Borowski ze spółki „Mewa”, wskutek ran odniesionych podczas burzy na Morzu Północnym. W uroczystości pogrzebowej na cmentarzu pod Hagą wzięli udział m.in. przedstawiciele Poselstwa (Anonim 1938a).

Przedsiębiorstwom „Mopol” i „Mewa” zarzucono przemyt śledzi do Polski nie pochodzących z własnych połowów, a także utrzymanie wyłączności kapitału holenderskiego, wbrew polskim przepisom. Wyjaśnienie tej pierwszej sprawy przeciągało się nadmiernie, wobec czego „Mopol” zakończył działalność 1 kwietnia 1934 r.

such center in the history of Polish fisheries. The fishermen left Gdynia in May or June, and returned in December or January, in the meantime calling 7–8 times to the base to rest. Major Rafał Krywko became the captain of the base (Anonim 1936, Tetzlaff 1937). After two years, the nature of the base was changed, because on October 23, 1937, the Polish Seafarers' House in the Netherlands was officially opened in the presence of the envoy Dr. Waława Babinski and other persons from the Legation in The Hague, a representative of the nunciature, local authorities, shipping lines and charity societies (Anonim 1937). In November 1938, the first Polish deep-sea fisherman recorded in the chronicles, Kazimierz Borowski from the “Mewa” company, died as a result of wounds sustained during a storm in the North Sea. The funeral ceremony at The Hague cemetery was attended by, among others, representatives of the Legation (Anonim 1938a).

The companies “Mopol” and “Mewa” were accused of smuggling herring to Poland that did not come from their own catch, as well as maintaining the exclusivity of Dutch capital, contrary to Polish regulations. The clarification of the first matter was a long process, so “Mopol” ended its activity on April 1, 1934.

On June 3, 1937, the “Pomorze” Deep Sea Fishing Society was established in Gdynia, initially with Polish and Gdańsk capital, and later also with English one, with operation bases in Ijmuiden in the Netherlands and Narvik in Norway. The first two ships, *Adam* and *Barbara*, were purchased in England, and because they had previously served in the Royal Navy, they had armament

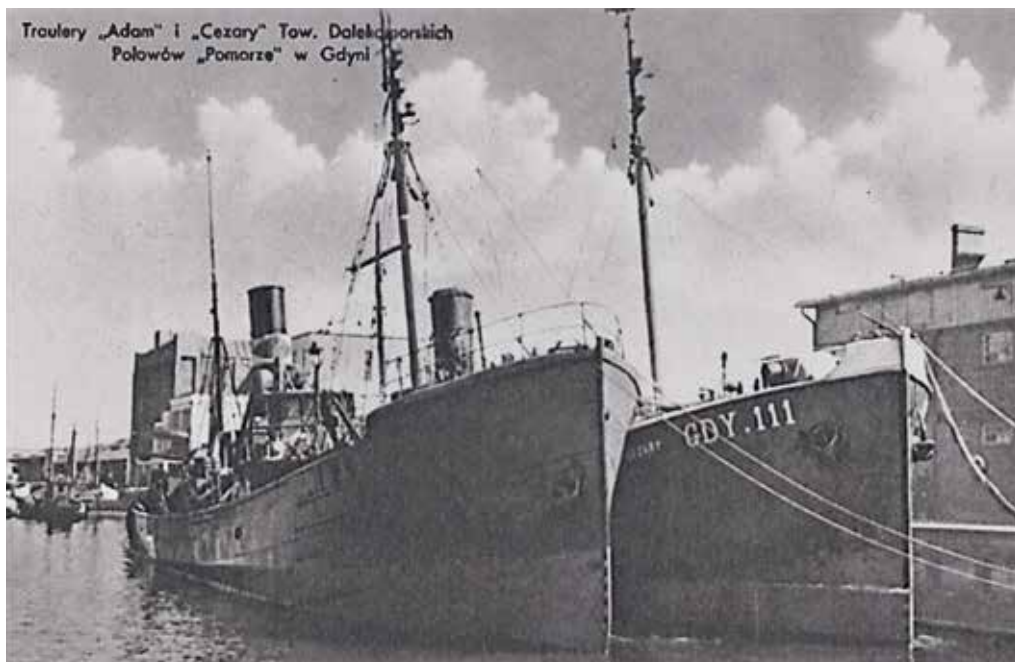

Załogi polskich statków rybackich przed Ogniskiem Marynarza Polskiego w Scheveningen w 1936 r. (NAC, sygn. 1-G-2827).

The crews of Polish fishing vessels in front of the Polish Seafarer's House in Scheveningen in 1936 (NAC, reference no. 1-G-2827).

3 czerwca 1937 r. w Gdyni powstało Towarzystwo Dalekomorskich Połowów „Pomorze”, początkowo z kapitałem polskim i gdańskim, a później także angielskim, działając w oparciu o porty w Ijmuiden w Holandii i Narvik w Norwegii. Jego pierwsze dwa statki *Adam* i *Barbara* zostały zakupione w Anglii, a ponieważ wcześniej służyły w Royal Navy, więc miały uzbrojenie (działko i karabiny maszynowe). Trzeci statek *Cezary* pochodził z Francji, a w 1938 r. kolejne trzy (*Dorota*, *Eugeniusz* i *Felicja*) ponownie z Anglii. Większość załóg stanowili Polacy, co świadczyło o dobrym efekcie

(cannons and machine guns). The third ship *Cezary* was acquired in France, while in 1938 further three vessels (*Dorota*, *Eugeniusz* and *Felicja*) were from England. Most of the crews consisted of Poles, proving a good result of training Polish fishermen. “Pomorze” is the first company to fish beyond the North Sea. At the turn of March and April 1938, the *Cezary* vessel was fishing near Iceland. In December 1938, the trawler *Eugeniusz* spent a week beyond the Arctic Circle, in the vicinity of Bear Island and in the Barents Sea, with its base in the Hammerfest port (where it was supplied with coal and water),

Trawlerzy Adam i Cezary w Gdyni w 1937 r. (Wańkiewicz 1938).

Trawlers Adam and Cezary in Gdynia in 1937 (Wańkiewicz 1938).

szkolenia polskich rybaków. „Pomorze” jest pierwszym przedsiębiorstwem, które podjęło się połowów poza Morzem Północnym. Na przełomie marca i kwietnia 1938 r. statek *Cezary* łowił za Islandią. W grudniu 1938 r. trawler *Eugeniusz* przez tydzień przebywał poza Kręgiem Polarnym, w okolicach Wyspy Niedźwiedziej i na Morzu Barentsa, w oparciu o port Hammerfest (gdzie zaopatrywał się w węgiel i wodę), przywożąc 80 ton ryb (Anonim 1938b). W grudniu 1938 r. statek *Dorota* łowił na Morzu Arktycznym koło Nowej Ziemi, przy temperaturze około minus 40°C, przywożąc „1500 koszów ryb” (Anonim 1939). Z uwagi na dobre połowy na wodach arktycznych, w styczniu 1939 r. *Eugeniusz* ponownie tam się udał.

bringing 80 tons of fish (Anonim 1938b). In December 1938, the vessel *Dorota* was fishing in the Arctic Sea near Nova Zemlya, at a temperature of about minus 40°C, bringing “1,500 baskets of fish” (Anonim 1939). Due to good fishing in Arctic waters, in January 1939 *Eugeniusz* went there again.

From 1937, the Ministry of Industry and Trade dealt with the purchase of new fishing vessels and initially also owned them. It ordered five units from the shipyard in Papenburg by the Ems River in Germany. The takeover of the first one, called *Korab I*, and the lifting of the Polish flag on it, took place on June 20, 1938 in the presence of the Polish consul in Hamburg, Colonel Władysław Ryszanek. These ships were intended for

Od 1937 r. zakupem nowych statków rybackich za granicą zajmowało się Ministerstwo Przemysłu i Handlu, które początkowo było też ich właścicielem. Zamówiło pięć jednostek w stoczni w Papenburgu nad rzeką Ems w Niemczech. Przyjęcie pierwszego, o nazwie *Korab I*, i podniesienie polskiej bandery na nim, odbyło się 20 czerwca 1938 r. w obecności m.in. konsula w Hamburgu, pła Władysława Ryzanka. Te statki były przeznaczone do eksploatacji przez dwa nowoutworzone przedsiębiorstwa. Pierwszym było Towarzystwo Dalekomorskich Połowów „Korab”, które powstało 1 lutego 1938 r. na bazie kapitału polskiego i korzystało z bazy pomocniczej w Vlaardingen. Drugim było Połowy Dalekomorskie „Delfin”, utworzone 1 kwietnia 1938 r., o kapitale polsko-holenderskim, powiązane z „Mewą”. Początkowo jego baza była w Scheveningen. Baza krajowa obu przedsiębiorstw była w Gdyni, co spotkało się z pewną krytyką, ponieważ wykorzystywanie statków rybackich do odbywania długich nieproduktywnych rejsów obniżało ich efektywność. W umowach koncesyjnych Ministerstwo Przemysłu i Handlu zabroniło bowiem spółkom wyłącznie z polskim kapitałem posiadania baz za granicą, zmuszając je w ten sposób do korzystania z usług firm krajowych, co oznaczało uprzywilejowaną pozycję spółek z kapitałem mieszanym (E.P. 1938).

18 maja 1939 r. powstało kolejne Towarzystwo Połowów Dalekomorskich „Ławica” z kapitałem polskim. W Norwegii zakupiło trawler *Shetland* (zmieniając nazwę na *Ławica I*) i wysłało go od razu z Haugesund na wody Grenlandii. Po raz pierwszy polski statek dalekomorski nie był kierowany

two newly created enterprises. The first one was the “Korab” Deep Sea Fishing Society, which was established on February 1, 1938, on the basis of Polish capital and used the base in Vlaardingen. The second one called “Delfin”, was established on April 1, 1938, with Polish-Dutch capital, related to “Mewa”. Initially, its base was in Scheveningen. The domestic base of both companies was in Gdynia, which met with some criticism, since the use of fishing vessels for long unproductive voyages reduced their efficiency. In the concession contracts, the Ministry of Industry and Trade prohibited companies with only Polish capital from establishing foreign bases, thus forcing them to use the services of domestic companies, which meant a privileged position of companies with mixed capital (E.P. 1938).

On May 18, 1939, another Deep Sea Fishing Society “Ławica” was established with Polish capital. In Norway, the trawler *Shetland* (renamed *Ławica I*) was purchased and sent immediately from Haugesund to Greenland waters. For the first time, a Polish deep-sea vessel was not led by a Dutch or a Norwegian, but by a Pole, Captain Stanisław Płoszko, a graduate of the Maritime School. The ship entered Reykjavik, where it was greeted by the Honorary Consul of Poland, Hialti Johnson, a retired and wealthy Danish trawler captain, who then tirelessly looked after the crew during their stay in the city, leaving the fondest memories (Gierut 1939). In the report from this voyage, it is worth noting that hundreds of German, Russian, Danish, English and other trawlers were met along the way, under the protection of their own gunboats, because in recent times all

przez Holendra lub Norwega, lecz przez Polaka, którym był kapitan Stanisław Płoszko, absolwent Szkoły Morskiej. Statek zawinął do Reykjavíku, gdzie został powitany przez konsula honorowego Polski, Hialtiego Johnsona, emerytowanego i zamożnego kapitana duńskiego trawlera, który następnie niestrudzenie opiekował się załogą podczas pobytu w tym mieście, pozostawiając najmielsze wspomnienia (Gierut 1939). W relacji z tego rejsu zwraca uwagę informacja, że po drodze spotkano setki trawlerów niemieckich, rosyjskich, duńskich, angielskich i innych, pod opieką własnych kanonierek, ponieważ w ostatnich czasach wszystkie państwa zaczęły przydzielać swym statkom rybackim ochronę okrętów wojennych. Na lodowatych wodach już wtedy robiło się gorąco, co z kolei stwarzało pole do działania dla dyplomacji.

Na początku 1939 r. cała polska flota dalekomorska liczyła 23 statki, przy czym sama „Mewa” miała ich 15. Inwestycje w infrastrukturę były ogromne, ale nie nadążały za popytem. Połowy były tak intratne, że w 1934 r. prowadzono rozmowy na temat utworzenia polsko-czechosłowackiego przedsiębiorstwa połowów dalekomorskich, które ostatecznie nie powstało (Anonim 1934). W Gdańsku natomiast w 1939 r. powstała spółka „Kormoran” z kapitałem niemieckim i holenderskim, dysponująca 10 statkami, postrzegana jako silna konkurencja o podłożu politycznym dla floty w Gdyni (Anonim 1939b).

MSZ i placówki zagraniczne silnie angażowały się w sprawy rozwoju rybołówstwa w tamtym okresie. Przedstawiciele placówek często składali wizyty na statku. Na przykład

Marszałek Edward Rydz-Śmigły wita się z rybakiem Ambrożym Konkolem, członkiem delegacji ludności kaszubskiej podczas obchodów Święta Niepodległości w Warszawie, 11 listopada 1937 r. (NAC sygn. 1-P-2959-6).

Marshal Edward Rydz-Śmigły greets the fisherman Ambroży Konkol, a member of the delegation of the Kashubian minority during the celebration of the Independence Day in Warsaw, November 11, 1937 (NAC number 1-P-2959-6).

countries have started to provide their fishing vessels with the protection of warships. It was already getting hot in the icy waters, which in turn created room for diplomacy.

At the beginning of 1939, the entire Polish deep-sea fleet consisted of 23 ships, while “Mewa” itself had 15 of them. Investments in infrastructure were huge, but did not keep up with the demand. The fishing was so lucrative that in 1934 talks were held on the establishment of a Polish-Czechoslovak

31 sierpnia 1930 r. polski konsul w Szczecinie wizytował statek badawczy Morskiego Instytutu Rybackiego *Ewę*, gdy zawinął do Świnoujścia. W relacji dla MSZ stwierdził, że władze miejscowe nie tylko nie czyniły żadnych trudności, ale nawet wykazywały uprzejmość, zwalniając statek z opłat portowych (AAN. Konsulat).

Oprócz różnych czynności wspomnianych wcześniej, w zachowanym wykazie ważniejszych spraw prowadzonych przez Referat Morski w MSZ pod koniec lat 30. widnieją m.in. następujące tematy: opieka nad towarzystwami połowów dalekomorskich,

deep-sea fishing company, which eventually did not materialize (Anonim 1934). In Gdańsk, in 1939, the “Kormoran” company was established with German and Dutch capital, having 10 ships, perceived as a strong competition on a political basis for the Polish Gdynia-based fleet (Anonim 1939b).

The Ministry of Foreign Affairs and the foreign missions were strongly involved in the development of fisheries at that time. The representatives of the missions often visited the ships. For example, on August 31, 1930, a Polish consul in Szczecin visited the research vessel of the Sea Fisheries Institute,

Minister spraw zagranicznych Józef Beck z matką Jadwigą na pokładzie statku badawczego Ewa, udającego się na Hel. (NAC sygn. 1-A-2464).

Minister of Foreign Affairs Józef Beck with his spouse Jadwiga on board of the research vessel Ewa, heading for Hel (NAC reference no. 1-A-2464).

zajmowanie się wnioskiem (skierowanym do Ministerstwo Przemysłu i Handlu) w sprawie statku do badań naukowych na Bałtyku, a także zagadnienia ICES – współpraca ze stałym delegatem i udzielanie mu instrukcji, załatwianie spraw związanych z konferencją i konwencją w sprawie ochrony zasobów Bałtyku (AAN. Archiwum Centrali).

1939–1945: rybacy na wychodźstwie

Dzieje polskiej floty rybackiej w latach 1939–1945 są złożone. W tym okresie aktywność polskiego rządu w Londynie była kluczowa dla zachowania ciągłości polskiego rybołówstwa morskiego.

Tuż przed rozpoczęciem wojny cała polska flota dalekomorska (10 trawlerów i 20 ługrów), a także 3 kutry, dzięki poufnej instrukcji wyszły poza Bałtyk i zawinęły do obcych portów. Spółka „Pomorze” ewakuowała swoje statki do Anglii, gdzie wkrótce przeszły na własność polsko-angielskiej spółki „The Adam Steam Fishing Co. Ltd.” (a potem „Bałtyckiej Spółki Okrętowej”). W listopadzie 1939 r. zarejestrowano je pod banderą brytyjską ze względów finansowych (sprzedaż ryb na rynku brytyjskim mogły prowadzić tylko miejscowe spółki), a w styczniu 1940 r. wydzierżawiono je Royal Navy, jako jednostki pomocnicze. Ponownie 31 maja 1943 r. przejęto statki *Dorota* i *Eugeniusz*, a w sierpniu zarejestrowano pod polską banderą w polskim Urzędzie Rejestracyjnym w Londynie, choć nadal pozostały w służbie Royal Navy. Również statek *Ławica* znalazł się w Anglii.

Większość statków, tj. tych należących do przedsiębiorstw „Korab”, „Delfin” i „Mewa”,

Ewa, when it called at Świnoujście. In his report for the Ministry of Foreign Affairs, he stated that the local authorities not only did not make any difficulties, but even showed courtesy by exempting the ship from port fees (AAN. Consulate).

In addition to the various activities mentioned earlier, the list of more important matters handled by the Maritime Unit at the Ministry of Foreign Affairs at the end of the 1930s includes, among others, the following topics: taking care of deep-sea fishing societies, dealing with a request (addressed to the Ministry of Industry and Trade) for a research vessel in the Baltic Sea, as well as ICES issues – cooperation with the permanent delegate and giving him instructions, dealing with matters related to the conference and the convention on the protection of the resources of the Baltic Sea (AAN. Archiwum Centrali).

1939–1945: fishermen in exile

The history of the Polish fishing fleet in the years 1939–1945 is complex. During this period, the activity of the Polish government in exile in London was crucial to maintaining the continuity of Polish sea fishing.

Just before the start of the war, the entire Polish deep-sea fleet (10 trawlers and 20 luggers), as well as 3 cutters, thanks to confidential instructions, left the Baltic Sea and docked at foreign ports. The company “Pomorze” evacuated its ships to England, where soon they became the property of the Polish-English company “The Adam Steam Fishing Co. Ltd.” (later “Bałtycka Spółka Okrętowa”). In November 1939, they were

Lugier Korab II na zdjęciu z lat 50. (fot. archiwum Ireneusza Bulskiego).

Lugger Korab II on a photo from the 1950s (private archive of Ireneusz Bulski).

na których szyprami byli Holendrzy, zawinęła do portów holenderskich, a nie angielskich, wbrew rozkazom. Na wielu z nich wkrótce podniesiono banderę holenderską. W październiku 1939 r. osiem statków „Korabia” i „Delfina”, które były w Vlaardingen, zostało ewakuowanych do Francji. Zajmował się tym kmdr ppor. Władysław Kosianowski, wicekonsul Polski w Amsterdamie. Następnie 20 czerwca 1940 r. trzy statki (*Delfin II*, *Korab I* i *Korab II*) wyszły z francuskiego portu La Rochelle do Anglii, z żołnierzami armii polskiej we Francji. Wśród ewakuujących się osób był. m.in. ambasador Polski we Francji Juliusz Łukasiewicz i pilot mjr

registered under the British flag for financial reasons (only local companies could sell fish on the British market), and in January 1940 they were leased to the Royal Navy as auxiliary units. Again, on May 31, 1943, the ships *Dorota* and *Eugeniusz* were taken over, and in August registered under the Polish flag at the Polish Registration Office in London, although they still remained in the service of the Royal Navy. The vessel *Ławica* also ended up in England.

Most of the ships, i.e. those belonging to the companies “Korab”, “Delfin” and “Mewa”, with Dutch skippers, entered Dutch, not English ports, against the orders. The Dutch flag was soon raised on many of them. In October 1939, eight ships owned by “Korab” and “Delfin”, which were in Vlaardingen, were evacuated to France. Cdr. Władysław Kosianowski, Vice-Consul of Poland in Amsterdam, was in charge of the operation. On June 20, 1940, three ships (*Delfin II*, *Korab I* and *Korab II*) left the French port of La Rochelle for England, with soldiers of the Polish army in France. Among the evacuees there were the Polish ambassador to France Juliusz Łukasiewicz and pilot Major Jerzy Bajan, later commander of Polish fighter aviation in Great Britain. These ships remained incorporated into the Royal Navy as auxiliary units until the end of the war, while from January to June 1941 *Korab II* was operated by the Icelandic company “Alliance” as a fishing transport ship. The remaining five ships in France were seized by the Germans. During the war, about 180 Polish deep-sea fishermen were abroad, of which about 70 were in the British fishing port of Fleetwood,

Jerzy Bajan, późniejszy dowódca polskiego lotnictwa myśliwskiego w Wielkiej Brytanii. Te statki do końca wojny pozostały wcielone do Royal Navy, jako jednostki pomocnicze, przy czym od stycznia do czerwca 1941 r. *Korab II* był eksploatowany przez islandzkie przedsiębiorstwo „Alliance”, jako transportowiec rybacki. Pozostałe pięć statków we Francji zostało przejętych przez Niemców. W czasie wojny około 180 polskich rybaków dalekomorskich znajdowało się poza granicami Polski, z czego około 70 z nich przebywało w brytyjskim porcie rybackim Fleetwood, który stał się bazą dla polskiej floty rybackiej, liczącej 10 statków.

We wrześniu 1939 r. władze niemieckie dokonały formalnej rekwizycji polskich dalekomorskich statków rybackich, choć znajdowały się poza zasięgiem działania Niemców, i przekazały je przedsiębiorstwu połowów dalekomorskich „Nordsee”. 8 sierpnia 1940 r. strona niemiecka nakazała właścicielom około 80 kutrów w Polsce przygotować je do wyjścia w morze i następnie udać się do niemieckich portów nad Morzem Północnym. W parę dni później pierwsza grupa około 30 kutrów wyszła z Gdyni i Helu, udając się do Emden. Następnie mniejsze grupy kutrów opuszczały Gdynię, Jastarnię i Hel w kilkudniowych odstępach. Te statki miały brać udział, jako jednostki pomocnicze, w inwazji na Wielką Brytanię w ramach operacji Lew Morski (Seelowe), do której jednak nie doszło. Część kutrów, zwłaszcza tych największych, przejęła niemiecka marynarka wojenna. Większość jednak wróciła do Polski w 1941 r. W 1946 r. odszukano w zachodnich Niemczech 47 polskich kutrów, z których rewindykowano do kraju 34.

which became the base for the Polish fishing fleet of 10 vessels.

In September 1939, the German authorities officially requisitioned Polish deep-sea fishing vessels, although they were beyond the reach of the Germans, and formally handed them over to the deep-sea fishing company “Nordsee”. On August 8, 1940, the German side ordered the owners of about 80 cutters in Poland to prepare them for going to sea and then to German ports on the North Sea. A few days later the first group of about 30 cutters left Gdynia and Hel, heading for Emden. Later smaller groups of cutters left Gdynia, Jastarnia and Hel at intervals of several days. These ships were supposed to take part as auxiliary units in the invasion of Great Britain as part of Operation Sea Lion (Seelowe), which, however, did not take place. Some of the cutters, especially the largest ones, were taken over by the German Navy. Most of them, however, returned to Poland in 1941. In 1946, 47 Polish cutters were found in western Germany, 34 of which were returned to the country. This was done with the assistance of the British Ministry of Transport, British occupation forces in Germany and the Polish Maritime Mission in Hamburg.

The Polish government-in-exile in London attached great importance to fishing. The government’s consultant was Captain Zbigniew Żebrowski, who stayed in England all the time (after the war he returned to Poland and became the first chief executive of “Dalmor” until 1950, and then again from 1956). From at least 1942, work continued to ensure the provision of suitable equipment for fishermen in the future liberated

Korzystano z pomocy brytyjskiego Ministerstwa Transportu i brytyjskich wojsk okupacyjnych w Niemczech oraz Polskiej Misji Morskiej w Hamburgu.

Rząd Polski na uchodźstwie w Londynie przywiązywał dużą wagę do rybołówstwa. Konsultantem rządu był kapitan Zbigniew Żebrowski, który przebywał cały czas w Anglii (po wojnie wrócił do kraju i został pierwszym dyrektorem naczelnym „Dalmoru” do 1950 r., a potem ponownie od 1956 r.). Co najmniej od 1942 r. trwały prace nad zapewnieniem odpowiedniego sprzętu dla rybaków w przyszłej wyzwolonej Polsce. W niedatowanej notatce (z około 1942 lub 1943 r.) Leonarda Możdżeńskiego, kierownika Działu Spraw Morskich, w sprawie udziału rybołówstwa morskiego Polski w akcji wyżywienia kraju po wojnie, stwierdzono m.in.: „jednym z głównych czynników, które mogą przyspieszyć zakończenie obecnej wojny, jest aprowizacyjne wyczerpanie Państw Osi. Ponieważ Polska znajduje się w orbicie ich aparatu wojennego, i to w charakterze kraju podbitego, ogłodzenie jej, już dziś katastrofalne, dojdzie wówczas do szczytowego natężenia. Rybołówstwo morskie, jako naturalne źródło dostawy surowca rybnego, może odegrać rolę czynnika poważnie łagodzącego kryzys konsumpcyjny w okresie powojennym”.

Działania rządu w Londynie w zakresie rybołówstwa były ukierunkowane głównie na dwa elementy. Pierwszym było zapewnienie odpowiednich kadr do zarządzania flotą rybacką. Na przykład, w październiku 1940 r. Konsul Generalny RP w Londynie, pełniący obowiązki dyrektora Urzędu Morskiego, wydał Wiktorowi Gorządkowi dyplom szypa okrętowego drugiej klasy, uprawniający

Poland. In an undated note (from around 1942 or 1943) by Leonard Możdżeński, the head of the Maritime Affairs Department, on the participation of Polish sea fishing in providing food for the country after the war, it was stated, inter alia: “one of the main factors that may hasten the end of the current war is the provisioning exhaustion of the Axis Powers. Since Poland is in the orbit of their military apparatus, and in the character of a conquered country, its starvation, already catastrophic today, will then reach its peak. Sea fishing, as a natural source of fish supplies, can be a factor in seriously mitigating the consumption crisis in the post-war period”.

The fisheries activities of the government in London were targeting mainly two elements. The first was one to provide adequate human resources to manage the fishing fleet. For example, in October 1940, the Consul General of the Republic of Poland in London, acting director of the Maritime Office, issued Wiktor Gorządek with a second-class skipper diploma, entitling him to sail deep-sea fishing vessels, and on 3 July 1945, a 1st class skipper’s diploma. In 1959, he was the first Polish fishing skipper, who received the Master Mariner degree in sea fishing, and due to his extensive experience and merits, foreign journalists gave him the nickname “ambassador of Polish deep-sea fishing” (Ganowiak 2018). On December 16, 1944, Paweł Gic was awarded a 2nd class ship’s skipper diploma. In 1945, in cooperation with the British side, the Polish Resettlement Corps organized a School of Deep Sea Fishermen in Aberdeen, Scotland, for Polish soldiers demobilized after World

Kapitan Wiktor Gorządek z uczniami ok. 1960 r. (fot. archiwum Ireneusza Bulskiego).

Captain Wiktor Gorządek with students around 1960 (private archive of Ireneusz Bulski).

do prowadzenia dalekomorskich statków rybackich, a 3 lipca 1945 r. dyplom szypra I klasy. W 1959 r. był pierwszym szyprem polskiego rybołówstwa, który otrzymał dyplom kapitana żeglugi wielkiej rybołówstwa morskiego, a z uwagi na jego ogromne doświadczenie i zasługi dziennikarze zagraniczni nadali mu przydomek „ambasadora polskiego rybołówstwa dalekomorskiego” (Ganowiak 2018). 16 grudnia 1944 r. wydano Pawłowi Gicowi dyplom szypra okrętowego II klasy. W 1945 r., we współpracy ze stroną brytyjską, Polski Korpus Przysposobienia i Rozmieszczenia zorganizował w Aberdeen w Szkocji Szkołę Połowów Dalekomorskich i Przetwórstwa Rybnego dla zdemobilizowanych po II wojnie światowej

War II, which existed until 1952, although in 1949 the Polish authorities criticized the continued study in it.

The second element was cooperation with UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration). A detailed list of goods and equipment for Polish fishermen was prepared. Thanks to the efforts of the government in London, Poland received as part of UNRRA supplies 15 seagoing cutters from Denmark in April 1946, as well as 5 cutters from England in 1947 and 1948.

In the spring of 1945, UNRRA also suggested that Poles in England should make their own nets using the raw material supplied by UNRRA. However, it turned out to be impossible, because under British

polskich żołnierzy, która istniała do 1952 r., choć w 1949 r. władze Polski krytycznie oceniły celowość kontynuacji nauki w niej.

Drugim kierunkiem była współpraca z UNRRA (Administracją Narodów Zjednoczonych do spraw Pomocy i Odbudowy). Przygotowano szczegółową listę towarów i sprzętu dla polskich rybaków. Dzięki staraniom rządu w Londynie Polska otrzymała w ramach dostaw UNRRA m.in. 15 pełnomorskich kutrów z Danii w kwietniu 1946 r., a także 5 kutrów z Anglii w 1947 r. i 1948.

Wiosną 1945 r. UNRRA sugerowała także robienie sieci we własnym zakresie przez Polaków w Anglii, korzystając z surowca dostarczonego przez UNRRA. Okazało się to jednak niemożliwe, ponieważ zgodnie z prawem brytyjskim obcokrajowiec nie mógł mieć własnego zakładu produkcyjnego na terenie kraju (AAN. Notatki...).

W styczniu 1945 r. rząd w Londynie zainteresował się, na wniosek kpt. H. Żebrowskiego, możliwością prowadzenia połowów na północno-zachodnim Atlantyku. W tym celu Możdżeński skontaktował się z Ambasadą Francji w Londynie, w celu uzyskania materiałów na temat połowów w okolicy wysp St. Pierre i Miquelon. Ambada odpowiedziała, że wszystkie materiały uległy jednak zniszczeniu w czasie wojny (AAN. Bazy...).

1945–1956: odbudowa i nacjonalizacja

Po wojnie szybko wznowiono połowy. Trawler *Podole* (ex *Barbara*), odnaleziony w Niemczech, powrócił do Polski 27 października 1945 r. i wkrótce udał się na Morze Północne, jako pierwsza polska jednostka.

law, a foreigner could not have his own production facility in the country (AAN. Notatki...).

In January 1945, the government in London, at the request of Capt. H. Żebrowski, became interested in the possibility of fishing in the North-West Atlantic. To this end, Możdżeński contacted the French Embassy in London to obtain materials on fishing in the vicinity of St. Pierre and Miquelon. The Embassy replied that all the materials were destroyed during the war (AAN. Bazy...).

1945–1956: reconstruction and nationalization

After the war, fishing was resumed quickly. The trawler *Podole* (ex *Barbara*), found in Germany, returned to Poland on October 27, 1945 and soon went to the North Sea as the first Polish vessel.

The most important moment was the establishment of the Deep Sea Fishing Company “Dalmor” as a state-cooperative company on January 29, 1946. As a result of further ownership changes, on June 1, 1949, “Dalmor” became a state-owned enterprise, which within two years took over other entities operating on the market – state-owned (“Delfin” in Świnoujście) and private ones (“Bałtycka Spółka Okrętowa” and “Ławica”).

In order to fish in the North Sea, already in 1946 “Dalmor” opened its representative offices in England, the Netherlands and Sweden, and in 1947 a base in Ijmuiden, and shortly thereafter in Ostend. The ships were supplied there, among others, by bunker coal supplied from Poland (in March 1947, the first batch of 3,600 tons was sent from

Port w Świnoujściu (pocztówka, ok. 1940 r.).

Port in Świnoujście (postcard, ca. 1940).

Najważniejszym momentem było utworzenie 29 stycznia 1946 r. Przedsiębiorstwa Połowów Dalekomorskich „Dalmor”, jako państwowo-spółdzielczej spółki. W wyniku dalszych zmian własnościowych, od 1 czerwca 1949 r. „Dalmor” stał się państwowym przedsiębiorstwem, które w ciągu dwóch lat przejęło inne podmioty działające na rynku, zarówno państwowe (np. „Delfin” w Świnoujściu), jak i prywatne („Bałtycka Spółka Okrętowa” i „Ławica”).

W celu prowadzenia połowów na Morzu Północnym, już w 1946 r. „Dalmor” otworzył swoje przedstawicielstwa w Anglii, Holandii i Szwecji, a w 1947 r. bazę w Ijmuiden, a wkrótce potem w Ostendzie. Jego statki zaopatrywały się tam m.in. w węgiel bunkrowy dostarczany z Polski (w marcu 1947 r.

Poland to Ijmuiden). The ships from the “Arka” company also used the Ijmuiden base at least until the end of 1952.

However, calling at ports in Western Europe quickly became a problem due to the political situation at the time. For this reason, on April 9, 1951, the Ordinance of the Minister of Shipping introduced the so-called coordination of vessel traffic in the Baltic fishery. It consisted of forming groups of cutters with similar technical parameters and directing them to specific waters. The aim was to prevent contacts of Polish fishermen with those from Western countries and to prevent escape abroad.

At the end of 1951 a decision was made to introduce mother-vessels in deep-sea fishing. Two additional factors spoke in favor of

wysłano z Polski pierwszą partię 3600 ton do Ijmuiden). Z bazy w Ijmuiden korzystały także statki przedsiębiorstwa „Arka”, co najmniej do końca 1952 r.

Zawijanie do portów w Zachodniej Europie szybko stało się jednak problemem, z uwagi na ówczesną sytuację polityczną. Z tego powodu 9 kwietnia 1951 r. Zarządzenie Ministra Żeglugi wprowadziło w rybołówstwie bałtyckim tak zwaną koordynację ruchu statków. Polegało to na formowaniu zespołów kutrów o zbliżonych parametrach technicznych i kierowaniu ich na określone łowiska. Celem było zapobieganie kontaktom rybaków polskich z tymi z państw zachodnich i ucieczkom za granicę.

W stosunku do łowisk dalekomorskich pod koniec 1951 r. zapadła decyzja o wprowadzeniu statków-baz. Przemawiały za tym dodatkowo dwa czynniki. Pierwszym było

this solution. The first was the rapid deterioration of relations with Western European countries. For example, from the beginning of 1950, the British side introduced a ban on the landing and sale of fish by Polish vessels in British ports (this forced “Dalmor” to limit its activity in the North Sea and temporarily divert vessels to fisheries in the Baltic Sea). The second were economic factors, because it was more profitable to transport fish to Poland with large vessels rather than the fishing fleet.

The first mother-vessel was *Morska Wola*, taken over from the Polish Ocean Lines (PLO), which left Gdynia for the first time in its new role on July 22, 1952. In 1953 Polish cutters worked solely on the basis of this vessel, because the Minister of Shipping issued a ban on entering foreign ports. In January 1954 “Dalmor” took over

Statki „Dalmoru” na początku lat 50. – Syriusz GDY 107 i Bzura GDY 256 (fot. archiwum Ireneusza Bulskiego).

“Dalmor” ships in the early 1950s – Syriusz GDY 107 and Bzura GDY 256 (private archive of Ireneusz Bulski).

szybkie pogorszenie się stosunków z krajami Europy Zachodniej. Na przykład, już od początku 1950 r. strona brytyjska wprowadziła zakaz wyładunku i sprzedaży ryb przez polskie statki w portach Wielkiej Brytanii (zmusiło to „Dalmor” do ograniczenia aktywności na Morzu Północnym i czasowego przekierowania statków na łowiska na Bałtyku). Drugim były czynniki ekonomiczne, ponieważ bardziej opłacalny był przewóz ryb do Polski dużymi statkami, a nie flotą połowową.

Pierwszym statkiem-bazą była *Morska Wola*, przejęta od Polskich Linii Oceanicznych (PLO), która w nowej roli po raz pierwszy wypłynęła z Gdyni 22 lipca 1952 r. W 1953 r. polskie kutry pracowały wyłącznie już w oparciu o bazę, ponieważ Minister Żeglugi wydał zakaz wchodzenia do obcych portów. W styczniu 1954 r. „Dalmor” przejął od PLO drobnicowiec *Fryderyk Chopin*, z przeznaczeniem na drugi statek-bazę.

the general cargo ship *Fryderyk Chopin* from PLO, intended for the second mother-vessel. Due to criticism in the press that the name of the ship did not correspond to its new character, in 1957 it was changed to *Kaszuby*. In 1955 “Dalmor” obtained the *Jastarnia* mother-vessel, newly built by the Gdynia shipyard. The mother-vessels supplied the fishing ships with, inter alia, empty barrels, salt, fuel, water, provisions and fishing gear, as well as collected the catch.

Two elements also deserve attention at that time. The first one is the construction of a modern Fishing Base in Świnoujście, put into operation on July 22, 1951, which received and processed fish supplied by “Dalmor”, as well as the fish bought from local fishing cooperatives and fishermen. Initially, it was managed by “Dalmor”, but following the order of the Minister of Shipping, on January 1, 1952, the base became

Pierwszy polski statek-baza Morska Wola (Wikipedia).

The first Polish mother-vessel Morska Wola (Wikipedia).

Port w Szczecinie ze statkiem-bazą Kaszuby i beczkami ze śledziami (fot. Z. Kic, Wiadomości Rybackie, 2019, nr 9–10).

The port of Szczecin with the mother-vessel Kaszuby and barrels with herring (photo by Z. Kic, Wiadomości Rybackie, 2019, no. 9–10).

Z uwagi na krytyczne głosy w prasie, że nazwa statku nie odpowiadała jego nowemu charakterowi, w 1957 r. zmieniono ją na *Kaszuby*. W 1955 r. „Dalmor” otrzymał nowo zbudowany przez stocznię w Gdyni statek-bazę *Jastarnia*. Statki-bazy dostarczały statkom połowowym m.in. puste beczki, sól, paliwo, wodę, prowiant oraz sprzęt połowowy, a także odbierały ryby.

W tamtym okresie na uwagę zasługują jeszcze następujące elementy. Pierwszym jest wybudowanie nowoczesnej Bazy Rybackiej w Świnoujściu, oddanej do użytku 22 lipca 1951 r., która odbierała i przetwarzała ryby

an independent Fishing Services Company “Odra” in Świnoujście, one of the three main entities in deep-sea fishing. The third one was the Fishing and Fishing Services Company “Gryf” in Szczecin, established on April 19, 1957, also by the Ministry of Shipping.

1957–1974: expansion on a global scale

The thaw in international political relations quickly affected marine fisheries. One of the first steps taken by the Polish side was to restore the possibility of using foreign ports by

dostarczane przez „Dalmor”, a także prowadziła skup ryb od miejscowych spółdzielni rybackich i rybaków. Początkowo jej zarządcą był „Dalmor”, ale w ślad za zarządzeniem Ministra Żeglugi, 1 stycznia 1952 r. baza stała się samodzielnym Przedsiębiorstwem Usług Rybackich „Odra” w Świnoujściu, jednym z trzech późniejszych głównych podmiotów w rybołówstwie dalekomorskim. Tym trzecim było Przedsiębiorstwo Połowów Dalekomorskich i Usług Rybackich „Gryf” w Szczecinie, utworzone 19 kwietnia 1957 r., również przez Ministerstwo Żeglugi.

1957–1974: ekspansja w skali globalnej

Odwilż w stosunkach politycznych na arenie międzynarodowej szybko wywarła wpływ na rybołówstwo morskie. Jednym z pierwszych kroków podjętych przez stronę polską było przywrócenie możliwości korzystania z zagranicznych portów przez statki rybackie, ponieważ mała liczba statków-baz stała się wąskim gardłem dla rozwoju połowów na dużą skalę. W czerwcu 1957 r. rozpoczęto rozmowy z portami w Bremerhaven i Cuxhaven w NRF, a także w Ostendzie i Ijmuiden. W ślad za tym, 14 listopada 1957 r. podpisano polsko-belgijskie porozumienie, na podstawie którego „Dalmor” zorganizował pomocniczą bazę lądową w Ostendzie. Bazy utworzono również w Cuxhaven (14 lipca 1957 r.) i w Sunderland w Wielkiej Brytanii (26 lipca 1959 r.). Umożliwiło to zwiększenie liczby polskich statków rybackich operujących na Morzu Północnym oraz zasięgu geograficznego ich działalności. Na przykład, w październiku 1958 r. polskie trawlery

fishing vessels, as the small number of mother-vessels became a bottleneck for the development of large-scale fishing. In June 1957 talks began with the ports of Bremerhaven and Cuxhaven in the German Federal Republic, as well as with Ostend and Ijmuiden. Following this, on November 14, 1957, a Polish-Belgian agreement was signed, on the basis of which “Dalmor” organized an auxiliary land base in Ostend. Bases were also established in Cuxhaven (July 14, 1957) and in Sunderland, UK (July 26, 1959). This made it possible to increase the number of Polish fishing vessels operating in the North Sea and expand the geographical range of their activities. For example, in October 1958 Polish trawlers started fishing in the English Channel using the base in Ostend. The pace of fisheries development in the second half of the 1950s was so fast that in 1958 Poland took the first place in the world in terms of the tonnage of fishing vessels produced.

More important was the expansion into the waters of the Northwest Atlantic, including off the coast of Newfoundland and near Iceland. On May 17, 1959, the trawler *Wisłok* was the first Polish fishing vessel to reach these waters. From 1960 onwards, fishing was gradually developed on an industrial scale. Until 1976 the North Atlantic was the main area of operation of the Polish fleet, with an annual catch of over 300,000 tons. This was followed by a systematic decline: in 1980 – 18,000 tons, in 1985 – 8,000 tons, in 1994 – 194 tons. On September 15, 1964, a Polish-British agreement on sea fishing was signed, which gave Polish fishing vessels the possibility of limited operation in the waters reserved for the British fleet.

Port w Ostendzie (pocztówka, w obiegu 1949 r.).

Port of Ostend (postcard, postmarked in 1949).

po raz pierwszy rozpoczęły połowy na łowiskach kanału La Manche, korzystając z bazy w Ostendzie. Tempo rozwoju rybołówstwa w drugiej połowie lat 50. było tak duże, że w 1958 r. Polska zajęła pierwsze miejsce na świecie pod względem wodowanego tonażu statków rybackich.

Ważniejsza była ekspansja na wody północno-zachodniego Atlantyku, w tym u wybrzeży Nowej Fundlandii i w rejonie Islandii. Już 17 maja 1959 r. trawler *Wistok*, jako pierwszy polski statek rybacki, udał się na te łowiska. Od 1960 r. stopniowo rozwijano tam połowy na skalę przemysłową. Do 1976 r. łowiska Północnego Atlantyku były głównym rejonem działania polskiej floty, z rocznymi połowami wynoszącymi ponad 300 tys. ton. Potem następował systematyczny spadek: w 1980 r. – 18 tys. ton, w 1985 r. 8 tys. ton, w 1994 r. – 194 tony. 15 września 1964 podpisano polsko-brytyjskie porozumienie w sprawach rybołówstwa morskiego, które dawało polskim statkom

Expansion to the south was directed at first to the waters along the shores of north-west Africa. The first research vessel of the Sea Fisheries Institute (MIR) *Birkut* set sail in this direction in July 1958, entering the ports of Casablanca and Safi in Morocco. Soon after, on January 16, 1959, the trawler *Jan Turlejski*, belonging to the School of Sea Fishing in Gdynia, headed by Wiktor Gorządek, went out to scout these waters. The geographic scope of the research and reconnaissance was systematically expanded in the following years.

There were also political reasons behind the interest in these waters. The process of decolonization of Africa significantly accelerated during this period (independence was declared by: Morocco – 1956, Ghana – 1957, Guinea – 1958, Senegal and Mauritania – 1960, etc.), and the authorities of these countries were open to cooperation with Poland. As early as June 1960, a delegation of the Polish fisheries sector visited

rybackim możliwość ograniczonego działania w strefie wód zastrzeżonych dla rybołówstwa brytyjskiego.

Ekspansja na południe była ukierunkowana najpierw na łowiska u brzegów północno-zachodniej Afryki. Pierwszy statek naukowo badawczy Morskiego Instytutu Rybackiego (MIR) *Birkut* wypłynął w tym kierunku w lipcu 1958 r., wchodząc do portów Casablanca i Safi w Maroku. Wkrótce potem, 16 stycznia 1959 r. trawler *Jan Turlejski*, należący do Szkoły Rybołówstwa Morskiego w Gdyni, kierowany przez Wiktora Gorzódka, wyszedł na zwiad na tamte łowiska. Zasięg geograficzny badań i zwiadów systematycznie poszerzano w kolejnych latach.

Zainteresowanie tymi wodami wynikało także ze względów politycznych. Proces dekolonizacji Afryki uległ znacznemu przyspieszeniu w tym okresie (niepodległość ogłosiły: Maroko – 1956 r., Ghana – 1957 r., Gwinea – 1958 r., Senegal i Mauretania – 1960 r. itd.), a władze tych krajów były otwarte na współpracę z Polską. Już od czerwca 1960 r. w Afryce (Ghanie, Gwinei, Maroku i Tunezji) przez kilka miesięcy przebywała delegacja sektora rybnego w celu zbadania możliwości połowów morskich i współpracy. We wrześniu 1960 r. podpisano pierwszą umowę między Polską i Gwineą, ustalającą warunki eksperymentalnej eksploatacji łowisk przez polskie statki rybackie. Na jej podstawie 4 grudnia 1960 r. wyruszyła do Afryki pierwsza grupa rybaków i dwa kutry z przedsiębiorstwa „Szkuner” we Władysławowie, załadowane na statku Polskiej Żeglugi Morskiej. W Dakarze spuszczone je na wodę, po czym same dotarły do Konakry, gdzie powstała polska baza rybołówstwa kutrowego. Następnie

Africa (Ghana, Guinea, Morocco and Tunisia) for several months to explore opportunities for sea fishing and cooperation. In September 1960, the first agreement was signed between Poland and Guinea, establishing the conditions for the experimental exploitation of fisheries by Polish fishing vessels. On its basis, on December 4, 1960, the first group of fishermen set off for Africa and two cutters from the “Szkuner” company in Władysławowo, loaded on a ship from the Polish Steamship Company. In Dakar, they were launched into the water, and later they reached Conakry, where a Polish base of cutter fishing was established. On May 10, 1961, an agreement was signed to establish the Guinea-Polish Sea Fisheries Society “Soguiopol” with its seat in Conakry, which was the first mixed enterprise with Polish capital, established after 1945. In September 1962, the Sea Fisheries School in Gdynia hosted a group of 13 Guineans for an eight-month course of skippers and motormen. “Soguiopol” was dissolved on September 20, 1963.

At that time, talks were held with many other countries (including Egypt in February 1961, Senegal, Morocco, Nigeria and Liberia in 1962), but they did not result in intergovernmental agreements, although there were trade agreements, e.g. in 1961 the Fish Industry Union has signed an agreement with “Ghana International Fisheries Corporation Ltd.” for the supply of fish from Polish vessels. From 1963, marine resources were exploited for over a decade, mainly along the shore from Spanish Sahara to Liberia. In January 1963 *Neptun* was the first Polish ship to cast nets in the southern

Port rybacki w Konakry (pocztówka, ok. 1970 r.).

The fishing port of Conakry (postcard, ca. 1970).

10 maja 1961 r. została podpisana umowa w sprawie utworzenia Gwinejsko-Polskiego Towarzystwa Rybołówstwa Morskiego „Soguipol” z siedzibą w Konakry, które było pierwszym mieszanym przedsiębiorstwem z polskim kapitałem, utworzonym po 1945 r. We wrześniu 1962 r. w Szkole Rybołówstwa Morskiego w Gdyni przyjęto grupę 13 Gwinejczyków na ośmiomiesięczny kurs szyprow i motorzystów. „Soguipol” rozwiązano 20 września 1963 r.

W tamtym okresie prowadzono rozmowy z wieloma innymi krajami (m.in. Egiptem w lutym 1961, Senegalem, Marokiem, Nigerią i Liberią w 1962 r.), ale nie zaowocowały umowami międzyrządowymi, choć były umowy

hemisphere, off the shores of West Africa (Angola and Namibia), to the area of the Walvis Bay. Later, irregular fishing, mainly for hake and horse mackerel, was carried out there from 1966 to 1971.

In 1959, sea fishing cooperation was initiated with the countries of the former Eastern Bloc. The first agreements were with East Germany (agreement of February 16) and Yugoslavia (minutes of talks of October 27). The most important, however, was the agreement of July 28, 1962, signed in Warsaw by Poland, GDR and USSR (Bulgaria, Romania and Cuba joined it in the following years). It was important mainly for the study of marine resources, as it allowed

handlowe, np. w 1961 r. przedstawiciel Zjednoczenia Gospodarki Rybnej podpisał umowę z „Ghana International Fisheries Corporation Ltd.” na dostawy dla niej ryb z polskich statków. Od 1963 r. przez ponad dekadę prowadzono eksploatację zasobów, głównie od Sahary Hiszpańskiej do Liberii. W styczniu 1963 r. *Neptun*, jako pierwszy polski statek, zarzucił sieci na półkuli południowej u brzegów Zachodniej Afryki (Angoli i Namibii), aż po rejon Zatoki Wielorybiej. Potem prowadzono tam nieregularne połowy, głównie morszczuka i ostroboka, od 1966 do 1971 r.

W 1959 r. zainicjowano współpracę w zakresie rybołówstwa morskiego z krajami dawnego bloku wschodniego. Pierwsze porozumienia były z NRD (umowa z 16 lutego) i Jugosławią (protokół z rozmów z 27 października). Najważniejsze było jednak porozumienie z 28 lipca 1962 r. podpisane w Warszawie przez Polskę, NRD i ZSRR (w następnych latach przystąpiły do niego Bułgaria, Rumunia i Kuba). Miało ono znaczenie głównie dla badań zasobów morskich, ponieważ umożliwiało udział przedstawicieli poszczególnych krajów w wyprawach naukowych na statkach innych państw. Dzięki temu strona polska miała bezpośredni dostęp do informacji o zasobach oraz możliwościach ich eksploatacji w różnych częściach świata. Porozumienie stworzyło też sieć współpracy naukowej uczestniczących państw w różnych aspektach rybołówstwa (biologia, technika rybacka, technologia przetwórstwa) z regularnymi spotkaniami grup roboczych. W 1965 r. powołano Stały Sekretariat, który istniał do 1990 r.

Na ten okres przypada też rozwój współpracy z USA. Wiosną 1964 r. Urząd do

representatives of individual countries to participate in scientific expeditions on ships of other countries. As a result, the Polish side had direct access to information about the resources and the possibilities of their exploitation in various parts of the world. The agreement also created a network of scientific cooperation of the participating countries in various aspects of fisheries (biology, fishing technique, processing technology) with regular meetings of working groups. In 1965 the Permanent Secretariat was established, which existed until 1990.

This period also saw the development of cooperation with the USA. In the spring of 1964, the Bureau of Commercial Fisheries expressed an interest to the Polish authorities in obtaining a study on the operation of Polish fishing vessels. The Sea Fisheries Institute prepared a report entitled “The Techno-economic analysis of deep sea fishing vessel operations” for the sum of PLN 1,920,000. Due to growing fishing in the Northwest Atlantic, on June 16, 1965, a bilateral agreement was signed for the years 1966–1970 for the supply of frozen cod fillets to the US market from Polish fishing vessels, landed in Saint-Pierre, the French island off the coast of Newfoundland. The first Polish-US intergovernmental agreement regarding fisheries in the Western Region of the Middle Atlantic, was signed on June 12, 1969. From 1973, fishing and scientific vessels appeared in the North Pacific, which caused concern among fishermen in west coasts of the US and Canada. This led to the signing of bilateral agreements with the US (and Canada) in 1975 and 1976, in which fishing quotas were introduced, as well as

Rybacki kuter szkolny Henryk Rutkowski, jeden z ostatnich żaglowców w służbie polskiego rybolówestwa do 1963 r. (<https://umg.edu.pl/armator/henryk-rutkowski>).

The fishing school boat Henryk Rutkowski, one of the last sailing ships in the service of Polish fisheries until 1963 (<https://umg.edu.pl/armator/henryk-rutkowski>).

spraw Rybolówestwa wyraził wobec władz polskich zainteresowanie uzyskaniem opracowania na temat eksploatacji polskich statków rybackich. Raport pt. „Techniczno-ekonomiczna analiza eksploatacji statków flotyli dalekomorskiej” został przygotowany przez MIR za sumę 1920 tys. zł. W związku z rozwijającymi się połowami na północno-zachodnim Atlantyku, 16 czerwca 1965 r. podpisano dwustronną umowę na lata 1966–1970 w sprawie dostaw mrożonych filetów dorszowych na rynek USA z polskich statków rybackich, z wyładunkiem

Poland's obligation to conduct ichthyological research. This resulted in the expansion of scientific cooperation between MIR and institutions in the US. Conducting research was well perceived both in the US and in international organizations. Good bilateral relations translated into quick problem solving. For example, on September 10, 1977, the fishing vessel *Lascara* violated US fishing zone regulations. The Coast Guard detained the ship and wanted to arrest it, but the State Department, in agreement with the White House, opposed it. Quick payment of a fine

Na wodach koło Labradoru, 1968 r. (<http://posejdon.web-album.org>).

In the waters near Labrador, 1968 (<http://posejdon.web-album.org>).

w Saint-Pierre, należącej do Francji wyspie u wybrzeża Nowej Fundlandii. Pierwsze międzyrządowe polsko-amerykańskie porozumienie o współpracy w dziedzinie rybołówstwa morskiego i warunkach połowów prowadzonych przez polskie statki na północno-zachodnim Atlantyku, podpisano 12 czerwca 1969 r. Od 1973 r. statki rybackie i naukowe pojawiły się na północnym Pacyfiku, co wywołało zaniepokojenie rybaków u zachodnich wybrzeży USA i Kanady. Doprowadziło to do podpisania w 1975 i 1976 r. bilateralnych umów z USA (i Kanadą), w których wprowadzono kwoty połowowe, a także zobowiązanie Polski do prowadzenia badań ichtiologicznych. Zawocowało to rozszerzeniem współpracy naukowej między MIR i instytucjami w USA. Prowadzenie badań było dobrze postrzegane

of 50,000 USD closed the case (AAN. Co-operation with the Ministry...).

Poles also began to appear in Latin America. From 1969 to September 1973, a large group of fishermen and fish industry specialists were employed by the company "Suriname Debraco N.V." ("Seacrust Debraco Ltd."), initially at the Brazilian port of Belem and from late 1972 at Paramaribo, Suriname. In November 1971, "Gryf" and "Dalmor" sent reconnaissance ships in the Gulf of Mexico, and *Tanew* was the first Polish fishing vessel to call at a port in Mexico (Vera Cruz, November 16). In 1972, further fishing vessels conducted fishing explorations in the region (including in the waters of Venezuela and Colombia) to identify fishing opportunities. Only a small amount of fish of interest for the Polish fishing fleet was

zarówno w USA, jak i w organizacjach międzynarodowych. Dobrze układające się stosunki dwustronne przekładały się na szybkie rozwiązywanie problemów. Na przykład, 10 września 1977 r. statek rybacki *Lascara* naruszył przepisy obowiązujące w obrębie strefy rybołówczej USA. Straż przybrzeżna zatrzymała statek i chciała go aresztować, ale Departament Stanu, w porozumieniu z Białym Domem, przeciwstawiły się temu. Szybkie zapłacenie kary w wysokości 50 tys. USD zakończyło sprawę (AAN. Współpraca z Ministerstwem...).

Polacy zaczęli się pojawiać też w Ameryce Łacińskiej. Od 1969 r. do września 1973 r. liczna grupa rybaków i specjalistów przemysłu rybnego była zatrudniona w firmie „Suriname Debraco N.V.” („Seacrust Debraco Ltd.”), początkowo w brazylijskim porcie Belem, a od końca 1972 r. w Paramaribo w Surinamie. W listopadzie 1971 r. „Gryf” i „Dalmor” wysłały statki na zwiad w Zatoce Meksykańskiej, a *Tanew* był pierwszym polskim statkiem rybackim, który zawinął do portu w Meksyku (Vera Cruz, 16 listopada). W 1972 r. dalsze jednostki prowadziły zwiad rybacki w regionie (m.in. na wodach Wenezueli i Kolumbii), by rozpoznać możliwości połowów. Stwierdzono niedużą ilość ryb interesujących polskie rybołówstwo, a także obfitość krewetek (*Peaneus*). Z tego powodu 31 lipca 1973 r. przedsiębiorstwo „Barka” zawarło porozumienie z Ministerstwem Rozwoju Ekonomicznego Gujany w sprawie skierowania czterech kutrów w celu przeprowadzenia zwiadu dla zbadania zasobów wód przyległych do Gujany i ewentualnego utworzenia dwóch spółek mieszanych – rybackiej i do połowu krewetek. Zwiad prowadzono

found, as well as an abundance of shrimps (*Peaneus*). For this reason, on July 31, 1973, the company “Barka” concluded an agreement with the Ministry of Economic Development of Guyana which envisaged sending four reconnaissance ships to conduct a study of resources adjacent to Guyana and the possible creation of two mixed companies – for fish and shrimp fishing. The reconnaissance was carried out from November 1973 to the end of May 1974 with fishing boats brought from the Baltic Sea, but – due to poor results – it was decided to discontinue the activities and redirect the ships to the waters adjacent to Venezuela, also for reconnaissance. The losses of the Polish side in Guyana amounted to approximately PLN 8 million. Although the waters abounded in shrimps, the Polish side did not have vessels adapted to catch them. Due to the lack of funds to finance the construction of a ship in the country or a purchase abroad, the idea of establishing a shrimp fishing company fell through. In the years 1982–1983, the Guyanese authorities made an offer to Poland to create a mixed shrimp company intended entirely for export to the USA and Japan, but the proposal was not accepted due to previous experience and the lack of suitable vessels (AAN. Cooperation... Guyana).

On February 6, 1972, the Ministry of Shipping concluded an agreement with the National Fisheries Institute of Cuba regarding the possibility of fishing in the waters around Cuba. Collaboration did not develop because later studies showed a low fish population in these waters, and the Cuban side expressed little interest in joint activities, apart from getting assistance to develop their

Trawler Tanew (pocztówka, 1972 r.).

Trawler Tanew (postcard, 1972).

od listopada 1973 r. do końca maja 1974 r. kutrami sprowadzonymi z Bałtyku, ale – ze względu na słabe wyniki – podjęto decyzję o jego przerwaniu i przekierowaniu statków na wody przyległe do Wenezueli w celu rekonesansu. Straty strony polskiej w Gujanie wyniosły około 8 mln zł. Choć wody obfitywały w krewetki, to strona polska nie dysponowała statkami przystosowanymi do ich połowu. Z uwagi na brak środków na sfinansowanie budowy statku w kraju lub zakupu za zagranicą, upadła koncepcja utworzenia spółki do połowu krewetek. W latach 1982–1983 władze Gujany złożyły Polsce ofertę utworzenia spółki mieszanej do połowu krewetek przeznaczonych w całości na eksport do USA i Japonii, ale propozycja nie została przyjęta, z uwagi na wcześniejsze doświadczenia i brak odpowiednich statków (AAN. Współpraca... Gujana).

6 lutego 1972 r. Ministerstwo Żegluggi zawarło porozumienie z Narodowym

own fisheries sector. Further contacts took place mainly in the framework of the Comecon multilateral agreement. In 1984, Cuba returned to the issue because it became interested in modernizing its tuna fishing fleet, counting on the supply of Polish vessels, and proposed the creation of a mixed company. The talks continued until 1987, but to no avail. Poland and the USSR were interested, inter alia, in creating in Cuba a fuel base for their ships.

In the years 1973–1977 talks were also held with Uruguay, which was initially interested in purchasing 32 fishing vessels (including 16 used ones) in Poland. The work on setting up a mixed company ended in a fiasco due to Uruguayan regulations, which allowed the export of fish only after their processing on land, which meant that fishing could be conducted only by small vessels with low productivity. In March 1987 “Dalmor” signed an agreement with the Uruguayan

Instytutem Rybołówstwa Kuby, pod kątem możliwości podjęcia połowów na wodach wokół Kuby. Współpraca nie rozwinęła się, ponieważ późniejsze badania wykazały niewielką zasobność tych wód, a strona kubańska wykazała nieduże zainteresowanie wspólnymi działaniami, poza uzyskaniem pomocy w rozwoju własnego sektora rybnego. Dalsze kontakty prowadzono głównie w ramach wielostronnego porozumienia RWPG. W 1984 r. Kuba powróciła do tematu, ponieważ była zainteresowana odnowieniem swojej floty rybackiej do połowu tuńczyków, licząc na dostawy statków z Polski, proponując powołanie spółki mieszanej. Rozmowy toczyły się do 1987 r. ale bez skutku. Polska i ZSRR były zainteresowane m.in. utworzeniem na Kubie bazy paliwowej dla swoich statków.

W latach 1973–1977 prowadzono też rozmowy z Urugwajem, który początkowo był zainteresowanym zakupem 32 statków rybackich (w tym 16 używanych) w Polsce. Prace nad utworzeniem spółki mieszanej zakończyły się fiaskiem, z uwagi na przepisy urugwajskie, które dopuszczały możliwość eksportu ryb wyłącznie po ich obróbce na lądzie, co oznaczało prowadzenie połowów przez małe statki o niskiej wydajności. W marcu 1987 r. „Dalmor” podpisał umowę z urugwajską firmą „Tanel” na dostawę dwóch statków i sprzętu do połowów, a także przewidująca możliwość utworzenia wspólnego przedsiębiorstwa, do czego jednak nie doszło. Montevideo było natomiast ważnym portem bazowym dla polskiej floty rybackiej operującej na południowym Atlantyku.

Większe możliwości współpracy były z krajami Ameryki Łacińskiej na wschodnim

company “Tanel” for the supply of two vessels and fishing gear, as well as the possibility of establishing a joint venture, which, however, did not happen. Montevideo, on the other hand, became an important base port for the Polish fishing fleet operating in the South Atlantic.

Greater opportunities for cooperation were with the Latin American countries on the east coast of the Pacific due to abundant fish populations. This process was initiated by signing a framework agreement with Peru on October 11, 1971, on cooperation in the field of sea fishing, as well as the conclusion of an agreement by the Polish Fish Industry Union, “Rybex” and EPSEP on the creation of fishing companies (catching, processing and trade in fish); on February 6, 1976, Poland signed a new agreement with Peru, which was carried out until March 31, 1980. In November 1972, factory trawlers began – as the first Polish vessels – to fish off the coast of Peru. “Dalmor” collaborated there with the local companies “Convenio”, “Piscis” and “Bahia”. For more than a year the fishing activities were unprofitable, but later they were almost 100% higher than the catch of the same vessels in other waters. Also the company “Odra” was present in Peru, by concluding contracts with the companies “Mohica” and “San Andres.” Fishing in Peruvian waters was important for the Polish companies. For example, in 1980 about 60% of the total deep-seas catch of “Dalmor” came from these waters. Problems arose from around 1980 with Peru’s various restrictions on fishing and on the employment of foreigners, which reduced the profitability of fishing. On top of this was the inability to recover

wybrzeżu Pacyfiku, z uwagi na bogate łowi-
ska. Zapoczątkowało ją podpisanie ramo-
wego porozumienia z Peru, 11 października
1971 r., o współpracy w dziedzinie rybo-
łówstwa morskiego, a także zawarcie umo-
wy przez Zjednoczenie Gospodarki Rybnej,
„Rybex” i EPSEP w sprawie utworzenia spół-
ek rybackich (połów, przetwórstwo i handel
rybami); 6 lutego 1976 r. Polska podpisała
nową umowę z Peru, którą realizowano do
31 marca 1980 r. W listopadzie 1972 r. traw-
lery przetwórcie rozpoczęły – jako pierwsze
polskie statki – połowy u wybrzeży Peru.
„Dalmor” współpracował tam ze spółkami
miejscowymi „Convenio”, „Piscis” i „Bahia”.
Przez ponad rok połowy były nieopłacalne,
ale potem były o prawie 100% wyższe od
połowów takich samych statków na innych
akwenach. Była tam również „Odra”, która
zawarła umowy z przedsiębiorstwami „Mo-
hica” i „San Andres”. Dla polskich przedsię-
wzięciw łowiiska w Peru były istotne. Na przy-
kład w 1980 r. około 60% łącznych połowów
dalekomorskich „Dalmoru” pochodziło
z tych wód. Od około 1980 r. pojawiły się
problemy, wynikające z wprowadzenia przez
Peru różnych ograniczeń w rybołówstwie
i zatrudnianiu obcokrajowców, co obniży-
ło rentowność połowów. Nałożył się na to
braku możliwości wygezekwowania należ-
ności dla strony polskiej, które według stanu
na 31 grudnia 1981 r. wyniosły 52,45 mln
USD (w tym 45,05 mln należności za statki)
(AAN. Współpraca... Peru). Doprowadziło
to do spadku połowów, a w dalszej perspek-
tywie do przekierowania floty na inne łowi-
ska na Pacyfiku.

Od początku lat 70. władze polskie
prowadziły rozmowy z Meksykiem w celu

the receivables for the Polish side, which as
of December 31, 1981, amounted to USD
52.45 million (including USD 45.05 million
for ships) (AAN. Cooperation... Peru). This
led to a decline in catches and, in the long
run, to redirecting the fleet to other waters
in the Pacific.

From the beginning of the 1970s the
Polish authorities held talks with Mexico to
sign an agreement on sea fishing. The text
was agreed, but the Mexican side withdrew
from the agreement. The main obstacle was
the Mexican law, according to which vessels
fishing in Mexican territorial waters should
fly the flag of this country, with all the conse-
quences for the crew (e.g. the captain of the
vessel had to be Mexican and the crew had
to have permission from the authorities to
work in Mexico).

In 1974, „Gryf” and „Rybex” signed an
agreement with the Colombian side, on the
basis of which they conducted reconnais-
sance on the Pacific shelf of this country in
November and December 1974 and from
April to December 1976. However, the
Polish-Colombian project did not give rise
to a decision on profitable cooperation, al-
though the talks lasted until 1979.

Poland was also interested in fisheries
in the Indian Ocean and around Asia. The
Polish delegation visited Vietnam twice (in
November 1969 and 1972) to learn about
the state of sea fishing in that country and
the possibilities of cooperation, and in 1979
a draft agreement was even prepared. In the
early 1970s, *Professor Siedlecki* conduct-
ed a reconnaissance in the Indian Ocean.
In 1973 two agreements were signed: on
June 8 with India (a protocol), and on

podpisania umowy w sprawie rybołówstwa morskiego. Uzgodniono jej tekst, ale strona meksykańska jednak wycofała się z umowy. Zasadniczym problemem było prawo meksykańskie, według którego statki łowiące na wodach terytorialnych Meksyku powinny pływać pod banderą tego kraju, ze wszystkimi tego konsekwencjami dotyczącymi załogi (np. kapitan statku musiał być Meksykaniem, a załoga musiała posiadać zezwolenie władz na podjęcie pracy w Meksyku).

W 1974 r. „Gryf” i „Rybex” podpisały ze stroną kolumbijską porozumienie, na podstawie którego prowadzono zwiad na pacyficznym szelfie tego kraju w listopadzie i grudniu 1974 r. oraz od kwietnia do grudnia 1976 r. Opracowany na ich podstawie raport w sprawie wspólnego przedsięwzięcia polsko-kolumbijskiego nie dawał jednak podstaw do podjęcia decyzji o prowadzeniu opłacalnej współpracy, choć rozmowy prowadzono do 1979 r.

W sferze zainteresowania Polski były także łowiska na Oceanie Indyjskim i w Azji. Dwukrotnie (w listopadzie 1969 r. i w 1972 r.) w Wietnamie przebywała delegacja polska w celu zapoznania się ze stanem rybołówstwa morskiego tego kraju oraz możliwościami współpracy, a w 1979 r. przygotowany był nawet projekt odpowiedniego porozumienia. Na początku lat 70. *Profesor Siedlecki* prowadził zwiad na Oceanie Indyjskim. W 1973 r. podpisano porozumienia: 8 czerwca z Indiami (protokół), a 11 września z Jemenem. Nie były one jednak realizowane, gdyż ostatecznie władze Indii niechętnie ustosunkowały się do koncepcji utworzenia wspólnej spółki, a Jemenowi nie zaakceptowały jego treści. 28 listopada 1973 r. trawler *Taurus*, należący do spółki

September 11 with Yemen. However, they were not implemented, as in the end the Indian authorities were reluctant to adopt the concept of creating a joint company, and Yemen did not accept its content. On November 28, 1973, the trawler *Taurus*, belonging to “Dalmor”, left Cape Town and was the first Polish fishing vessel to operate in the waters of the Indian Ocean. In 1973, for the first time, a Polish fishing vessel (*Humbak*, owned by “Odra”) visited the waters of the North-Eastern Pacific.

An important factor enabling the expansion of deep-sea fishing in the 1960s was the introduction of large processing vessels with a greater range and processing capacity. These ships were built in Polish shipyards.

1975–1989: period of challenges

As a result of the systematic expansion of Polish fishing activities, the average annual catch of the deep-sea fleet in the 1970s and 1980s was around 500,000 tonnes, and the highest was in 1975 – 670,000 tons, which put Poland in 19th place in the world. As of 1973, cooperation or talks were initiated with 27 countries.

The biggest challenge for Polish deep-sea fishing was the process of expanding territorial waters and exclusive economic zones by coastal countries from the beginning of the 1970s. For example, the establishment of an exclusive fishing zone by Iceland up to 12 NM in 1958, 50 NM in 1972 and 200 NM in 1975 was of great importance (already in April 1976 a Polish delegation visited Iceland to discuss bilateral cooperation in sea fishing, but no agreement was

„Dalmor”, wyszedł z Kapsztadu i był pierwszym polskim statkiem rybackim łowiącym na wodach Oceanu Indyjskiego. W 1973 r. po raz pierwszy polski statek rybacki (*Hum-bak* należąca do spółki „Odra”) przebywał na łowiskach północno-wschodniego Pacyfiku.

Ważnym czynnikiem umożliwiającym ekspansję na dalekie łowiska w latach 60. było wprowadzenie dużych statków-przetwórci o większym zasięgu pływania i większych możliwościach przerobowych. Te statki były budowane w polskich stocznicach.

1975–1989: okres wyzwań

W wyniku systematycznej ekspansji polskiego rybołówstwa średni poziom połowów przez flotę dalekomorską w latach 70. i 80. wynosił około 500 tys. ton, a najwyższy był w 1975 r. – 670 tys. ton, co stawiało Polskę na 19 miejscu na świecie. Według stanu na 1973 r. współpracę lub rozmowy podjęto z 27 krajami.

Największym wyzwaniem dla polskiego rybołówstwa dalekomorskiego stał się proces rozszerzania wód terytorialnych i wyłącznych stref ekonomicznych przez kraje nadmorskie od początku lat 70. Na przykład, duże znaczenie miało ustanowienie strefy wyłącznego rybołówstwa przez Islandię do 12 Mm (mil morskich) w 1958 r., 50 Mm w 1972 r. i 200 Mm w 1975 r. (już w kwietniu 1976 r. w Islandii przebywała polska delegacja w celu uzgodnienia dwustronnej współpracy w dziedzinie rybołówstwa morskiego, ale nie osiągnięto porozumienia). Rozszerzenie wód morza terytorialnego do 30 Mm przez Mauretanię w 1972 r., a także strefy wyłącznego rybołówstwa przez Senegal do

reached). The extension of the territorial sea to 30 NM by Mauritania in 1972, and the exclusive fishing zone by Senegal to 122 NM in 1972 and Morocco to 70 NM in 1973 forced the Polish fleet to move to Spanish Sahara waters, which only in 1978 introduced an exclusive fishing zone. In 1976, the Community Commission established the exclusive economic zone up to 200 NM; so did the USA on March 1, 1977. This process implied the need to sign new contracts. For example, on November 19, 1975, a memorandum regulating the fishing by Polish vessels off the shores of Norway was signed, and on May 24, 1977, an agreement was signed on the fishing rules in Norwegian waters south of 62°N.

The increasing pressure from coastal states led to the enactment of the Law of the Sea by the United Nations in 1982, which sanctioned the exclusive economic zones of up to 200 NM. The result was the elimination of foreign fleets that had been fishing there, as well as the introduction of fishing licenses and quotas. Coastal states also sought to develop their own fisheries industry. A small number of fishing areas located in international waters were covered by multilateral agreements regulating access to them. Following the entry into force of the Convention on the Law of the Sea in 1982, a key element of bilateral agreements, as well as of the access to fishing in international waters, was the obligation to conduct and share the results of scientific research. In Poland, the research was conducted by MIR.

Since the mid-1970s, being aware of the new situation, Poland took a number of remedial measures. In particular, new fishing

Trawler Sirius GDY 334 (<http://posejdon.web-album.org>).

Trawler Sirius GDY 334 (<http://posejdon.web-album.org>).

122 Mm w 1972 r. i Maroko do 70 Mm w 1973 r., zmusiło polską flotę do przejścia na łowiska Sahary Hiszpańskiej, która dopiero w 1978 r. wprowadziła strefę wyłącznego rybołówstwa. W 1976 r. Komisja Wspólnoty ustanowiła wyłączną strefę ekonomiczną do 200 Mm, a 1 marca 1977 r. uczyniły to USA. Ten proces oznaczał konieczność podpisania nowych umów. Na przykład, 19 listopada 1975 r. podpisano z Norwegią notę regulującą połowy polskich statków rybackich u brzegów Norwegii, a 24 maja 1977 r. umowę o zasadach połowu na norweskich wodach na południe od 62°N.

Rosnąca presja ze strony państw nadbrzeżnych doprowadziła do uchwalenia przez ONZ w 1982 r. Prawa Morza, które usankcjonowało wyłączne strefy ekonomiczne do 200 Mm. Skutkiem tego było wyeliminowanie obcych flot dotychczas tam łowiących, a także wprowadzenie licencji i kwot połowowych. Państwa nadbrzeżne dążyły też do rozwinięcia własnego przemysłu rybnego. Niewielka liczba łowisk znajdujących się na

areas were sought, especially in international waters, and efforts were made to strengthen cooperation with countries with a poorly developed fishing fleet and a large exclusive economic zone. The Polish embassies received appropriate instructions regarding the search for partners, the use of ships and the experience of the fishing sector.

Poland became interested in the resources of Antarctica. Already at the turn of 1973 and 1974, *Professor Siedlecki* penetrated the boundary waters of Antarctica, and in April 1975 conducted the first study of the Antarctic on the Indian Ocean near the Kerguelen Islands. In effect an agreement was signed with France on June 30, 1979, on the fishing by Polish vessels in the waters around the Islands, which was in force until the end of 1980. The first Antarctic sea expedition was from December 1975 to May 1976, and subsequent ones at the turn of the years 1976–1977, 1977–1978, 1978–1979 and 1981–1982. Later research was conducted mainly under the international BIOMASS

wodach międzynarodowych objęta została porozumieniami wielostronnymi, regulującymi dostęp do nich. Po wejściu w życie w 1982 r. Konwencji Prawa Morza kluczowym elementem umów dwustronnych, jak i dostępu do połowów na wodach międzynarodowych, był obowiązek prowadzenia i dzielenia się wynikami badań naukowych. W Polsce te badania prowadził MIR.

Od połowy lat 70., mając świadomość nowej sytuacji, Polska podjęła szereg działań zaradczych. W szczególności poszukiwano nowe łowiska, zwłaszcza na wodach międzynarodowych, oraz dążono do zacieśnienia współpracy z krajami mającymi słabo rozwiniętą flotą połowową i dużą wyłączną strefę ekonomiczną. Polskie ambasady otrzymały odpowiednie polecenia w sprawie poszukiwania partnerów, wykorzystania statków i doświadczenia sektora rybołówstwa.

W sferze zainteresowania Polski stały się zasoby Antarktyki. Już na przełomie lat 1973 i 1974 statek *Profesor Siedlecki* penetrował graniczne wody Antarktydy, a w kwietniu 1975 r. prowadził pierwsze badania Antarktyki indyjskiej koło Wysp Kerguelena. Ich efektem było podpisanie porozumienia z Francją 30 czerwca 1979 r. w sprawie połowów polskich statków na wodach wokół Wysp, które obowiązywało do końca 1980 r. Pierwsza morska ekspedycja antarktyczna była od grudnia 1975 r. do maja 1976 r., a kolejne na przełomie lat 1976–1977, 1977–1978, 1978–1979 i 1981–1982. Potem prowadzono badania głównie w ramach międzynarodowych programów BIOMASS (Biological Investigations of Marine Antarctic Systems and Stocks). Przemysłową eksploatację ryb prowadzono od 1977 r. głównie

(Biological Investigations of Marine Antarctic Systems and Stocks) programs. The commercial exploitation of fish was from 1977 mainly to 1987 and ended in 1991, and in the case of krill mainly from 1986 for over 25 years. The results of the research in Antarctica placed Polish science at the forefront of the world.

Talks were also held with Argentina, and on May 9, 1974, a bilateral agreement on cooperation in sea fishing and the creation of a Polish-Argentine fishing company was signed. However, the agreement did not enter into force as it was not accepted in the end by the Argentine authorities. In the years 1977–1979 Poland held talks with Argentine companies about fishing, but this also did not bring any results. However, as a result of explorations in the years 1977–1978, large fish populations near Falkland Islands were identified, which made their exploitation possible. After the establishment of the 150 NM zone around the Falkland Islands from February 1, 1987, by the British authorities, and then the 200 NM protection zone, jointly by the British and Argentine authorities from December 26, 1988, the process of withdrawing Polish ships from the waters of the South-West Atlantic began (it was completed in 1996, although small amounts of squid were later caught), mainly to the North-East Pacific.

Talks with other countries were also started, but with varying success. An agreement was signed with Mauritania on September 17, 1975, for a period of 5 years. Fishing under the license was carried out only until the end of 1977, because “Odra” and “Gryf” reacted negatively to further cooperation

do 1987 r., a zakończono w 1991 r., a w przypadku kryła głównie od 1986 r. przez ponad 25 lat. Wyniki badań w Antarktyce stawiały polską naukę w czołówce światowej.

Prowadzono też rozmowy z Argentyną, a 9 maja 1974 r. podpisano dwustronne porozumienie o współpracy w dziedzinie rybołówstwa morskiego i utworzeniu polsko-argentyńskiej spółki połowowej. Umowa nie weszła jednak w życie, ponieważ nie została zaakceptowana przez władze Argentyny. W latach 1977–1979 Polska próbowała jeszcze podjąć rozmowy ze spółkami z Argentyny na temat połowów, ale to też nie dało efektów. Jednakże w wyniku zwiadów w latach 1977–1978 rozpoznano duże zasoby łowisk falklandzkich, co umożliwiło ich eksploatację. Po ustanowieniu wokół Wysp Falklandzkich strefy 150 Mm od 1 lutego 1987 r. przez władze brytyjskie, a następnie strefy ochronnej 200 Mm, wspólnie przez władze brytyjskie i argentyńskie od 26 grudnia 1988 r., rozpoczął się proces wycofywania polskich statków z wód południowo-zachodniego Atlantyku (zakończony w 1996 r., choć później łowiono jeszcze nieduże ilości kalmarów), głównie na łowiska północno-wschodniego Pacyfiku.

Podjęto też rozmowy z innymi krajami, ale z różnym skutkiem. Z Mauretanią podpisano porozumienie 17 września 1975 r. na okres 5 lat. Połowy na zasadzie licencji prowadzono tylko do końca 1977 r., bo „Odra” i „Gryf” odniosły się negatywnie do dalszej współpracy na zasadzie joint-venture, z uwagi na wysokie stawki licencyjne i niesolidność partnerów (np. przypadki nieuzasadnionego aresztowania statków). Od 1976 r. polsko-nigeryjska spółka „Nigpol” łowiła krewetki

on a joint-venture basis, due to high license rates and unreliable partners (e.g. cases of unjustified arrests of ships). Since 1976 the Polish-Nigerian company “Nigpol” was fishing for prawns in the Gulf of Guinea. On March 17, 1976, an agreement was signed with Senegal, which gave Poland the right to fish with nine trawlers in its waters, in return for the supply of capital goods and the construction of a landing pier in the port of Saint Louis. On the basis of this agreement, the company “Safcop” operated from 1977 to 1981, with the participation of the Polish companies “Rybex”, “Odra” and “Szkuner”. The talks with Morocco led to the establishment of the Polish-Moroccan company “Unimarpol” on December 3, 1979 (the shareholders were “Gryf” and “Rybex”), which ultimately did not start operations. In 1981, the main period of Polish exploitation of resources in the waters of North West Africa ended, and in 1987 – in South West. From 1976 to 1978 reconnaissance was also carried out in the Atlantic – near the Azores and Canary-Madeira archipelagos, and further up to 1980 as far as the Gulf of Guinea, but no industrial resources were detected.

There was also interest in the waters around Australia and New Zealand. Already in May and June 1975 a Polish delegation visited these countries to hold talks on cooperation in the field of sea fishing. The Polish-New Zealand company “Polmark Fisheries” with its seat in Auckland was established in March 1980 and operated until December 1981.

On April 28, 1977, an agreement was signed with Angola, under which, in 1979, a secondary school for fishermen was opened

w Zatoce Gwinejskiej. 17 marca 1976 r. podpisano umowę z Senegalem, która dawała Polsce prawo do prowadzenia połowów dziewięcioma trawlerami na jego wodach, w zamian za dostawy dóbr inwestycyjnych oraz budowę mola wyładunkowego w porcie Saint Louis. Na podstawie tej umowy od 1977 do 1981 r. działała spółka „Safcop” z udziałem przedsiębiorstw „Rybex”, „Odra” i „Szkuner”. Rozmowy z Marokiem doprowadziły do powstania 3 grudnia 1979 r. polsko-marokańskiej spółki „Unimarpol” (udziałowcami były „Gryf” i „Rybex”), która ostatecznie nie podjęła działalności. W 1981 r. zakończył się główny okres polskiej eksploatacji zasobów w wodach północno-zachodniej, a w 1987 r. południowo-zachodniej Afryki. Od 1976 do 1978 r. prowadzono też zwiady na Atlantyku – przy archipelagach Azorskim i Kanaryjsko-Maderskim, a także dalej do 1980 r. aż po Zatokę Gwinejską, ale nie wykryto zasobów przemysłowych.

Interesowano się także wodami wokół Australii i Nowej Zelandii. Już w maju i czerwcu 1975 r. w tych krajach przebywała polska delegacja, która prowadziła rozmowy na temat współpracy w dziedzinie rybołówstwa morskiego. Polsko-nowozelandzka spółka „Polmark Fisheries” z siedzibą w Auckland powstała jednak dopiero w marcu 1980 r. i działała do grudnia 1981 r.

28 kwietnia 1977 r. zawarto porozumienie z Angolą, w ramach którego w 1979 r. uruchomiono średnią szkołę rybacką w Namibe, w której z czasem pracowało 30 Polaków. Polska nie otrzymała jednak licencji lub kwot połowowych. Rozpoczęta wówczas współpraca została później rozwinięta (zob. rozdział 3).

in Namibe, where even 30 Poles worked with time. However, Poland did not receive any licenses or fishing quotas. The cooperation that started at that time was later developed (see Chapter 3).

In 1981, the Polish side returned to talks with Mexico, because some companies operating in the Baltic Sea (e.g. “Szkuner” and “Barka”) became interested in establishing a fishing company in Mexico, the more so as sea fishing in this country was experiencing great difficulties related to an inoperative fleet (approximately 75% of the fleet was out of service in 1983) and lack of human resources. The talks continued for several years but did not lead to an agreement, despite the favorable political climate. For example, in 1984 the Polish side supported the candidacy of the Mexican Minister of Fisheries, Pedro Ojed Paullad, for the chairman of the FAO World Fisheries Conference in Rome. In July 1984, he paid a visit to Poland, during which it was agreed to develop research on fish stocks in Mexico’s exclusive economic zone and adjacent waters with the participation of Mexican experts. Shortly thereafter, Mexico submitted a proposal for a research contract, but on terms that were unacceptable as attempts were made to pass all costs and responsibilities to Poland. A working group for cooperation in fisheries with Mexico was established in Comecon, but due to the lack of results, in March 1987 the Polish side submitted a request to terminate its work.

The US authorities, in response to the introduction of martial law in Poland, imposed economic sanctions against Poland on December 23, 1981, including a ban

U wybrzeży zachodniej Afryki z rybą kulbin (Argyrosomus regius), 1966 r. (fot. Tomasz Sobieszczański, <http://posejdon.web-album.org>).

Off the coast of West Africa with a croaker (Argyrosomus regius), 1966 (photo: Tomasz Sobieszczański, <http://posejdon.web-album.org>).

W 1981 r. strona polska powróciła do rozmów z Meksykiem, ponieważ niektóre przedsiębiorstwa działające na Bałtyku (np. „Szkuner” i „Barka”) były zainteresowane utworzeniem spółki połowowej w Meksyku, tym bardziej, że rybołówstwo morskie w tym kraju przeżywało duże trudności związane z niesprawną flotą połowową (w 1983 r. około 75% floty było wyłączone z eksploatacji) oraz brakiem kadr. Rozmowy prowadzono przez kilka lat, ale nie doprowadziły do porozumienia, pomimo sprzyjającego klimatu politycznego.

on fishing in US territorial waters. In January 1984 sanctions in fishing (and in airlines connections) were lifted, initiating the process of normalization of political relations and the return of the Polish fleet to the waters in North East Pacific, and on August 1, 1985, a new bilateral agreement on cooperation in sea fisheries until 1991 was signed. The sanctions did not affect the scientific cooperation between MIR and the institutions in the USA, which developed with the tacit consent of the authorities of both countries. After the sanctions were

Na przykład, w 1984 r. strona polska poparła kandydaturę Ministra Rybołówstwa Meksyku Pedro Ojeda Paullada na przewodniczącego Światowej Konferencji Rybołówstwa FAO w Rzymie. W lipcu 1984 r. złożył on wizytę w Polsce, w trakcie której uzgodniono rozwinięcie badań zasobów rybnych w wyłącznej strefie ekonomicznej Meksyku i na przyległych wodach przy udziale ekspertów meksykańskich. Wkrótce potem Meksyk przedłożył propozycję umowy o badaniach, ale na warunkach, które były nie do zaakceptowania, gdyż próbowano przerzucić na Polskę całość kosztów i odpowiedzialności. W RWPG powstała grupa robocza do spraw współpracy w rybołówstwie z Meksykiem, ale z uwagi na brak rezultatów, w marcu 1987 r. strona polska złożyła wniosek o zakończenie jej prac.

Władze USA, w reakcji na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce, ustanowiły 23 grudnia 1981 r. sankcje ekonomiczne wobec Polski, w tym zakaz połowu na wodach terytorialnych USA. W styczniu 1984 r. zniesiono sankcje w rybołówstwie (i w zakresie połączeń lotniczych), co zapoczątkowało proces normalizacji stosunków politycznych i powrotu polskiej floty na łowiska na północno-wschodnim Pacyfiku, a 1 sierpnia 1985 r. podpisano nową umowę dwustronną o współpracy w rybołówstwie morskim do 1991 r. Sankcje nie miały natomiast wpływu na współpracę naukową między MIR i instytucjami w USA, która się odbywała za milczącym przyzwoleniem władz obu krajów. Po zniesieniu sankcji USA nawet przyznały Polsce dodatkowe kwoty połowowe makreli i śledzi, w uznaniu dobrze układającej się współpracy.

lifted, the US even granted Poland additional catch quotas for mackerel and herring in recognition of good cooperation.

The establishment of exclusive economic zones by many countries in the 1970s and 1980s had a number of other effects. First, as early as 1976, the Polish authorities decided to suspend the construction of new deep-sea fishing vessels due to uncertainty as to the future of fishing. "Dalmor", which had the oldest fleet due to early start of operations, was hardest hit by this situation. Secondly, there was an awareness of the need to pay more attention to Baltic Sea fishing as the only reliable area. The more so as on August 11, 1977, Sweden decided to create its own fishing zone in the Baltic Sea, which accelerated the division of the waters between the Baltic Sea states.

1990–2011: decline of the fishing power

From 1985, the Polish fleet was gradually redirected to the international enclave in the Bering Sea (the Donut Hole) between the US and USSR zones, where pollock was caught. In the early 1990s, almost the entire Polish fleet concentrated there. However, the intensive exploitation of these rich waters, including by the fishing fleets of Japan, South Korea and China, resulted in a drastic decline in the pollock population in the region in 1990 and 1991, with the consequent closure of the area.

In this situation, in 1991, the fleet was moved to a small international enclave in the Sea of Okhotsk (the Peanut Hole). Initially Russia tolerated the presence of

Ustanowienie wyłącznych stref ekonomicznych przez wiele państw w latach 70. i 80. miało też szereg innych skutków. Po pierwsze, już w 1976 r. władze polskie podjęły decyzję o wstrzymaniu budowy nowych statków do połowów dalekomorskich, w związku z niepewnością, co do dalszych losów rybołówstwa. Najbardziej dotknęło to „Dalmor”, który miał najstarszą flotę, ponieważ najwcześniej rozpoczął działalność. Po drugie, pojawiła się świadomość potrzeby zwrócenia większej uwagi na łowiska bałtyckie, jako jedynych pewnych. Tym bardziej, że już 11 sierpnia 1977 r. Szwecja podjęła decyzję o utworzeniu własnej strefy rybołówczej na Bałtyku, co przyspieszyło podział morza pomiędzy państwa nadbałtyckie.

1990–2011: schyłek potęgi rybackiej

Od 1985 r. następowało stopniowe przekierowanie polskiej floty na międzynarodową enklawę na Morzu Beringa (tzw. Donut Hole) między strefami USA i ZSRR, w której łowiono mintaja. Na początku lat 90. prawie cała polska flota była tam skupiona. Jednak intensywna eksploatacja tych bogatych łowisk, także przez floty rybackie Japonii, Korei Południowej i Chin, spowodowała drastyczny spadek populacji mintaja w tym regionie w latach 1990 i 1991, a w konsekwencji zamknięcie łowiska.

W tej sytuacji w 1991 r. nastąpiła przeprowadzka floty na niedużą międzynarodową enklawę na Morzu Ochockim (tzw. Peanut Hole). Początkowo Rosja tolerowała obecność obcych statków, ale później uznała, że odławiają zbyt duże ilości mintaja, ze

foreign vessels, but later felt that they were catching too many pollock, to the detriment of its own fleet's fishing in its own waters. So it took various measures to discourage foreign vessels from fishing in international waters, such as military exercises, firing rockets, unjust arrests of ships or denial of access to ports. Since 1993 the issue of access to the area was on the agenda of the Polish-Russian political dialogue at the highest level. The talks resulted in the signing of a general agreement in 1994, which provided for license fees and fishing quotas. As the agreement did not solve the problems, further talks were held, culminating in the signing of a protocol on economic cooperation in July 1995. The Russian authorities agreed to a wider economic presence of Poland in the Far East, i.e. the establishment of a Polish consulate and trade office in Petropavlovsk (Kamchatka), which did not materialize, and also the establishment of the Far East Investment and Trade Company by enterprises from the fisheries sector and other economic entities.

Despite the arrangements and promises of big business in the Far East, the situation worsened. License fees continued to increase (initially the price was a few US dollars per one ton of fish, later several dozen), even if the catch quota was not fully used, while the fishing quotas decreased. The Russian side also continued harassing Polish fishing vessels. The best example are deliberate actions against the vessel *Aquarius*, owned by “Gryf”, which was unlawfully detained by the Russian side on February 26, 1997 (an inspector of the Russian Fisheries Committee was present on board during the

Trawler Aries GDY 314 (<http://posejdon.web-album.org>).

Trawler Aries GDY 314 (<http://posejdon.web-album.org>).

szkodą dla połowów własnej floty na własnych wodach. Podjęła więc różne działania, które miały zniechęcić obce statki do połowu na wodach międzynarodowych, jak manewry wojskowe, strzelanie rakiet, niesłuszne aresztowania statków lub odmowy wstępu do portów. Od 1993 r. kwestia dostępu do łowisk stała na agendzie polsko-rosyjskiego dialogu politycznego na najwyższym szczeblu. Efektem rozmów było podpisanie w 1994 r. ogólnej umowy, która przewidywała opłaty licencyjne i kwoty połowowe. Ponieważ umowa nie rozwiązała problemów, więc prowadzono dalsze rozmowy, zakończone podpisaniem protokołu o współpracy gospodarczej w lipcu 1995 r. Władze rosyjskie wyraziły w nim zgodę na szerszą obecność gospodarczą Polski na Dalekim Wschodzie, tj. utworzenie polskiego

fishing, who did not find any infringement), and then held until March 21, exposing the company to heavy losses. At the same time, the Russian side violated a number of international rules and the bilateral fisheries agreement of July 1995. Among others, it blocked the ship's radio station throughout its stay in the port, which made contact with the shipowner impossible; it changed the accusations against the ship several times, and its various institutions gave different information, sometimes even contradictory; it failed to fulfil the obligation to notify the other party through diplomatic channels about the incident. This case was described in detail (Kuciewicz 1997).

For the Polish vessels that were the last to leave the international waters (the fleets from Japan, South Korea and China left

konsulatu i przedstawicielstwa handlowego w Pietropawłowsku Kamczackim, czego nie zrealizowano, a także założenie Dalekowschodniej Kompanii Inwestycyjno-Handlowej przez przedsiębiorstwa z sektora rybołówstwa i inne podmioty gospodarcze.

Pomimo uzgodnień i obietnic w sprawie prowadzenia dużych interesów na Dalekim Wschodzie, sytuacja ulegała pogorszeniu. Nadal wzrastały opłaty licencyjne (początkowo było to kilka dolarów za jedną tonę ryb, a potem kilkadziesiąt), nawet jeśli kwota połowowa nie była wykorzystana w całości, a także zmniejszały się kwoty połowowe. Strona rosyjska kontynuowała też nękanie polskich statków rybackich. Najlepszym przykładem są celowe działania wobec statku *Aquarius*, którego właścicielem był „Gryf”, a który 26 lutego 1997 r. został bezprawnie zatrzymany przez stronę rosyjską (w trakcie połowu na pokładzie statku był obecny inspektor rosyjskiego Komitetu Rybołówstwa, który nie stwierdził żadnego uchybienia), a następnie przetrzymany do 21 marca, narażając przedsiębiorstwo na duże straty. Strona rosyjska złamała przy tym szereg zasad międzynarodowych oraz dwustronnej umowy w dziedzinie rybołówstwa z lipca 1995 r. Między innymi zablokowała radiostację statku przez cały okres jego pobytu w porcie, co uniemożliwiało kontakt z armatorem; kilkakrotnie zmieniała zarzuty wobec statku, a różne jej instytucje podawały różne informacje, czasem nawet sprzeczne; nie dopełniła obowiązku powiadomienia drugiej strony w drodze dyplomatycznej o zaistniałym przypadku. Ta sprawa została szczegółowo opisana (Kuciewicz 1997).

early) and still fished in the Russian exclusive zone of the Sea of Okhotsk and Bering, this meant a decrease in catches and a reduction in their profitability. The collapse of fishing took place after 1995. While in 1991–1995 the total deep-sea catches oscillated around 300,000 tons, in 1996 it decreased to 164,000 tons, and in 2000 only 59,000 tons. Ultimately, Russia closed access to its waters in 2002.

After 1990, the Polish side took steps to gain access to other waters. On May 18, 1992, it signed an agreement with the Republic of Equatorial Guinea on the exploitation of its territorial waters, in return for the provision by Poland of fishing vessels, patrol and inspection boats, as well as training experts in Polish maritime schools for the Guinean economy. On May 22, 1992, “Dalmor” concluded a cooperation agreement with the company “Independent Fisheries Ltd.” in New Zealand, and in 1996 the company “Dalfish” was established, which operated until at least 2002. From June 2000, “Dalmor” cooperated with another local company. In November 1992, talks were also held with Thailand, Cambodia and Vietnam in order to establish cooperation in fisheries. On January 24, 1996, Poland signed an agreement with Mauritania on fishing, based on the purchase of a license, which was carried out for several years.

These measures and the restructuring undertaken by deep-sea fishing companies after 1990, however, did not stop their decline. “Gryf” declared bankruptcy in March 2001, and “Odra” on January 26, 2004. With the sale of the last vessel by “Dalmor” on January 29, 2012, the most important chapter in the history of Polish fisheries was closed. At

Dla polskich statków, które jako ostatnie zeszły z wód międzynarodowych (wcześniej uczyniły to floty z Japonii, Korei Południowej i Chin) oraz jeszcze prowadziły połowy w rosyjskiej strefie wyłącznej Morza Ochockiego i Beringa, oznaczało to spadek połowów i obniżenie ich opłacalności. Załamanie się połowów nastąpiło po 1995 r. O ile w latach 1991–1995 całkowite połowy dalekomorskie oscyływały wokół 300 tys. ton, to w 1996 r. zmniejszyły się do 164 tys. ton, a w 2000 r. tylko 59 tys. ton. Ostatecznie Rosja zamknęła dostęp do swoich wód w 2002 r.

Po 1990 r. strona polska podejmowała działania na rzecz uzyskania dostępu do innych łowisk. 18 maja 1992 r. podpisała umowę z Republiką Gwinei Równikowej w sprawie eksploatacji jej wód terytorialnych, w zamian za dostarczenie przez Polskę statków rybackich, kutrów patrolowych i inspekcyjnych, a także przeszkolenie w polskich szkołach morskich kadr dla gospodarki Gwinei. 22 maja 1992 r. „Dalmor” zawarł porozumienie o współpracy z przedsiębiorstwem „Independent Fisheries Ltd.” w Nowej Zelandii, a w 1996 r. utworzono spółkę „Dalfish”, która funkcjonowała co najmniej do 2002 r. Od czerwca 2000 r. współpracowano z kolejną miejscową spółką. W listopadzie 1992 r. prowadzono też rozmowy z Tajlandią, Kambodżą i Wietnamem w celu nawiązaniu współpracy w zakresie gospodarki rybnej. 24 stycznia 1996 r. Polska podpisała umowę z Mauretanią w sprawie połowów, opartych o wykupienie licencji, którą realizowano przez szereg lat.

Te działania oraz restrukturyzacja, podjęta przez przedsiębiorstwa połowów

its peak, “Dalmor” employed around 7,500 people and had a fleet of 70 ships, which annually caught 278,000 tons of fish, thus being a tycoon in the world. Since 2012 “Dalmor” has been operating only onshore, as part of the Polish Real Estate Holding.

Nowadays there are three private entities operating in the Polish deep-sea fishing sector – “Atlantex” from Warsaw (1997), “North Ocean” from Gdynia (2001) and “Arctic Navigations” from Gdynia (2005). They have a small fleet and their catches are limited by decisions of the fishing conventions commissions.

Poland in international structures dealing with the protection of living resources of the seas

Along with the high rank of sea fishing in the government’s policy from 1918, Poland began to take an active part in the work of international structures dealing with the protection and research of the living resources of the seas. Such action, on the one hand, was a form of promotion of a new, independent country on the international arena, and on the other hand, made it possible to join scientific and research work of great practical importance for the Polish fisheries and science sector.

As early as 1920, the Danish government was asked if it would have any objection to Poland appointing its representative in the works of ICES based in Copenhagen. The Danish side routinely forwarded this question to the governments of the ICES participating countries. The answer was given by the British Foreign Office, because the chairman of ICES at that time was the British Secretary

Współczesny trawler-przetwórnia Polonus GDY-58 (ex Baldwin) należący do „Arctic Navigations” (fot. www.portgdansk.pl).

Contemporary Polonus GDY-58 (ex Baldwin) factory trawler owned by “Arctic Navigations” (photo: www.portgdansk.pl).

dalekomorskich po 1990 r., nie powstrzymały jednak procesu ich upadku. „Gryf” ogłosił upadłość w marcu 2001 r., a „Odra” 26 stycznia 2004 r. Wraz ze sprzedażą ostatniego statku przez „Dalmor”, 29 stycznia 2012 r., nastąpiło zamknięcie najważniejszego rozdziału historii polskiego rybołówstwa. W szczytowym okresie „Dalmor” zatrudniał około 7,5 tys. osób i dysponował flotą 70 statków, które rocznie odławiały 278 tys. ton ryb, będąc tym samym potentatem w skali światowej. Od 2012 r. „Dalmor” prowadzi działalność tylko na lądzie, jako część Polskiego Holdingu Nieruchomości.

Aktualnie w polskim sektorze rybołówstwa dalekomorskiego działają trzy podmioty prywatne – „Atlantex” z Warszawy (1997 r.), „North Ocean” z Gdyni (2001 r.) i „Arctic Navigations” z Gdyni (od 2005 r.). Dysponują niewielką flotą, a ich połowy są limitowane decyzjami komisji konwencji rybackich.

for Fisheries, the deputy minister in the Ministry of Agriculture and Fisheries. In a letter of December 13, 1920, the Legation in London was informed that any new country interested in Atlantic, North Sea and Baltic Sea fisheries could join ICES. However, it was stated that there were concerns about recommending admission to Poland, as it was doubtful whether Poland would derive any significant benefit from the work at ICES, and whether it would be able to make a material contribution. The British side wanted to make sure that the Polish government was well acquainted with the nature of the work of ICES (i.e. a practical organization dealing with fisheries research) and the obligations of the participating “powers”. Therefore, it was suggested that the representative of Poland contact the Secretary for Fisheries in order to obtain relevant information about the organization. It was also stated that there should be no problem with inviting the

Polska w strukturach międzynarodowych zajmujących się ochroną żywych zasobów mórz

Wraz z nadaniem wysokiej rangi rybołówstwu morskemu w polityce rządu od 1918 r., Polska zaczęła brać aktywny udział w pracach struktur międzynarodowych zajmujących się ochroną i badaniem żywych zasobów mórz. Takie działania z jednej strony stanowiło formę promocji nowego, niepodległego kraju na arenie międzynarodowej, a z drugiej umożliwiało włączenie się w prace naukowo-badawcze o dużym praktycznym znaczeniu dla polskiego rybołówstwa i sektora nauki.

Już w 1920 r. zwrócono się z pytaniem do rządu Danii, czy nie miałby zastrzeżeń, żeby Polska ustanowiła swojego przedstawiciela w pracach ICES z siedzibą w Kopenhadze. Strona duńska rutynowo przekazała to pytanie do rządów państw uczestniczących w ICES. Odpowiedź udzieliło MSZ Wielkiej Brytanii, ponieważ przewodniczącym ICES był wówczas brytyjski Sekretarz do spraw Rybołówstwa, wiceminister w Ministerstwie Rolnictwa i Rybołówstwa. W piśmie z 13 grudnia 1920 r. poinformowano Poselstwo w Londynie o gotowości przyjęcia do ICES każdego nowego kraju zainteresowanego rybołówstwem na Atlantyku, Morzu Północnym i Bałtyku. Jednocześnie stwierdzono, że są obawy co do rekomendowania przyjęcia Polski, ponieważ jest wątpliwe, czy Polska odniesie jakieś znaczące korzyści z prac w ICES, a także, czy będzie w stanie wnieść swój materialny wkład do nich. Strona brytyjska chciała się najpierw upewnić, czy rząd Polski jest

Polish representative as a guest to the next ICES meeting in July 1921 (AAN. Sea fisheries). In the legation, the case was handled by Rear Admiral Waclaw Kłoczowski, military and naval plenipotentiary. On January 25, 1921, he met with the Secretary for Fisheries, and in his report he informed, among others, that the annual contribution to ICES at that time was 22,225 Danish kroner for large countries and 4,675 kroner for small ones. He considered participation in ICES desirable because Poland had "its own sea coast with fishermen" and "a network of rivers and lakes with developed fisheries". Following these activities of the Ministry of Foreign Affairs, in 1924 Poland sent prof. M. Siedlecki to the annual ICES session in Copenhagen. Later, he participated in the sessions until 1939, maintaining close contact with the Ministry of Foreign Affairs.

Prof. M. Siedlecki from the Jagiellonian University was a key person in the development of fisheries and marine research in the interwar period. In December 1928, he became the president of the board of the Sea Fisheries Institute in Warsaw. He was arrested by the Nazis on November 6, 1939 during the Sonderaktion Krakau operation, and died on January 11, 1940 in the Sachsenhausen concentration camp.

In the interwar period, Poland acceded to three multilateral agreements – the treaty regulating the fishing of plaice (*Pleuronectes platessa*) and flounder (*Pleuronectes flesus*) in the Baltic Sea, signed on December 17, 1929, the convention for the regulation of meshes of fishing nets and size limits of fish (March 23, 1937), and the Convention for the Regulation of Whaling (September 24,

dobrze zaznajomiony z charakterem prac ICES (tj. praktycznej organizacji zajmującej się badaniami w zakresie rybołówstwa) i obowiązkami uczestniczących „mocarstw”. Dlatego zaproponowała, żeby przedstawiciel Polski skontaktował się z Sekretarzem do spraw Rybołówstwa w celu uzyskania odpowiednich informacji o organizacji. Stwierdziła też, że nie powinno być problemu z zaproszeniem przedstawiciela Polski, w charakterze gościa, na kolejne posiedzenie ICES w lipcu 1921 r. (AAN. Rybołówstwo morskie). W poselstwie sprawą zajmował się kontradmirał Wacław Kłoczkowski, pełnomocnik wojskowy i morski. 25 stycznia 1921 r. odbył spotkanie z Sekretarzem do spraw Rybołówstwa, a w relacji poinformował m.in., że ówczesna roczna składka w ICES wynosiła 22225 koron duńskich dla dużych państw i 4675 koron dla małych. Uznał udział w ICES za pożądany, ponieważ Polska miała „własne wybrzeże morskie z ludnością rybacką” oraz „sieć rzek i jezior z rozwiniętym rybołówstwem”. W ślad za tymi działaniami MSZ, w 1924 r. Polska po raz pierwszy wysłała prof. M. Siedleckiego na doroczną sesję ICES w Kopenhadze. Później uczestniczył on w sesjach do 1939 r., utrzymując bliski kontakt z MSZ.

Prof. M. Siedlecki, związany z Uniwersytetem Jagiellońskim, był kluczową osobą w rozwoju rybołówstwa i badań morskich w okresie międzywojennym. W grudniu 1928 r. został prezesem zarządu stowarzyszenia Morski Instytut Rybacki w Warszawie. Został aresztowany przez nazistów 6 listopada 1939 r. podczas akcji Sonderaktion Krakau, a zmarł 11 stycznia 1940 r. w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen.

Profesor Michał Siedlecki, 1937 r. (NAC sygn. 1-P-3579).

Profesor Michał Siedlecki, 1937 (NAC reference no. 1-P-3579).

1931). The first two were important for the Polish fisheries, unlike the latter, because Poland never had whaling vessels, nor did it catch these mammals.

In all the agreements the role of the Ministry of Foreign Affairs was large, which is clearly visible in the context of the 1937 convention. The ministry prepared for prof. M. Siedlecki instructions and power of attorney, paid him the representative allowance, and also corresponded with the British Embassy in Warsaw. The Polish Embassy in London supported him on the spot. The power of attorney was granted by telegraph because it could not be signed by the President, since it required the signature of Minister Józef Beck, who at that time was on the Riviera in France (AAN. Convention...). Correspondence with the British side (the Embassy in Warsaw and the Foreign Office in London) was conducted in French, in line with the diplomatic practice of the time; the British side replied in English.

Shortly after the war, Poland acceded to two conventions – for the regulation of

W okresie międzywojennym Polska przystąpiła do trzech umów wielostronnych – układu w sprawie uregulowania połowu gladys (*Pleuronectes platessa*) i fląder (*Pleuronectes flesus*) na Morzu Bałtyckim, podpisanym 17 grudnia 1929 r., konwencji w sprawie regulacji wielkości oczek w sieciach i wymiarów ochronnych ryb (23 marca 1937 r.), oraz konwencji o uregulowaniu połowu wielorybów (24 września 1931 r.). Pierwsze dwie miały istotne znaczenie dla polskiego rybołówstwa, w odróżnieniu od tej ostatniej, ponieważ Polska nigdy nie miała statków wielorybniczych, ani nie dokonywała połowu tych ssaków.

We wszystkich umowach rola MSZ była duża, co dobrze widać przez pryzmat konwencji z 1937 r. MSZ przygotowało dla prof. M. Siedleckiego instrukcję i pełnomocnictwo, wypłaciło mu tzw. dodatek reprezentacyjny, a także prowadziło korespondencję z Ambasadą Wielkiej Brytanii w Warszawie. Ambasada RP w Londynie udzieliła mu wsparcia na miejscu. Pełnomocnictwo udzielono telegraficznie, ponieważ nie mogło być podpisane przez Prezydenta, bo to wymagało podpisu ministra J. Becka, który w tym czasie przebywał na Riwierze (AAN. Konwencja...). Korespondencja ze stroną brytyjską (Ambasadą w Warszawie i Foreign Office w Londynie) była prowadzona po francusku, zgodnie z ówczesnym zwyczajem obowiązującym w dyplomacji; strona brytyjska odpowiadała po angielsku.

Wkrótce po wojnie Polska przystąpiła do dwóch konwencji – w sprawie uregulowania oczek sieci rybackich i wymiarów ryb (podpisane 5 kwietnia 1946 r.)

meshes of fishing nets and size limits of fish (signed on April 5, 1946) and on fisheries in the Northwest Atlantic (February 8, 1949). In both cases it was indispensable due to the return of Polish fishing vessels to the waters in the North Atlantic. The political situation in the country, however, influenced the long ratification process, as Poland acceded to these conventions on April 5, 1953 and November 21, 1961, respectively.

The proper return of Poland to international structures began in the fall of 1955. After a seven-year break, the Polish delegation, consisting of representatives of the Sea Fisheries Institute, participated in the annual meeting of ICES, which was held from October 23 to November 1 in Copenhagen, although prof. Walerian Cięglewicz from the Institute participated in the ICES meeting in 1954 but in his capacity as an observer, not as a Polish delegate.

The Government's Declaration of August 25, 1958, on the ratification of the UN Constitution for Food and Agriculture, signed on October 16, 1945, was of great importance. This enabled not only the development of cooperation with FAO, but also the delegation of Polish experts to many developing countries, favoring bilateral contacts in fisheries. The first Pole, as a representative of FAO in matters of fisheries, was Dr. Jerzy Kukucz from December 1, 1962 in Ibadan, Nigeria. In June 1967, UNDP granted Poland a subsidy in the amount of PLN 1,228,000 USD for the implementation of the Highseas Fisheries Research Project. It was the result of many years of efforts by the Polish authorities, including the Ministry of Foreign Affairs, to obtain foreign funds to

Tymczasowe pełnomocnictwo dla prof. Michała Siedleckiego wystawione przez Jana Szembeka, podsekretarza stanu w MSZ, do podpisania konwencji w sprawie regulacji wielkości oczek w sieciach i wymiarów ochronnych ryb, przesłane do Poselstwa w Londynie (AAN. Konwencja...).

Temporary power of attorney for prof. Michał Siedlecki, issued by Jan Szembek, Undersecretary of State at the Ministry of Foreign Affairs, to sign the convention for the regulation of meshes of fishing nets and size limits of fish, sent to the Legation in London (AAN. Convention...).

i o rybołówstwie na północno-zachodnim Atlantyku (8 lutego 1949 r.). W obu przypadkach było to nieodzowne, w związku z powrotem polskich statków rybackich na łowiska na północnym Atlantyku. Sytuacja polityczna w kraju rzutowała jednak na długi proces ratyfikacji, ponieważ Polska przystąpiła do tych konwencji odpowiednio – 5 kwietnia 1953 r. i 21 listopada 1961 r.

equip a research vessel, the construction of which was planned in Poland. This ship was *Professor Siedlecki*, launched in 1970, owned by the Sea Fisheries Institute. By 1991, when it was scrapped, it made 33 cruises. At that time, it was not only one of the most important research vessels in the world, but also paved the way for the expansion of Polish fisheries and was a showcase of Poland, well

Właściwy powrót Polski do struktur międzynarodowych rozpoczął się jesienią 1955 r. Po siedmioletniej przerwie delegacja polska, składająca się z przedstawicieli MIR, uczestniczyła w dorocznym posiedzeniu ICES, które odbywało się od 23 października do 1 listopada w Kopenhadze. Choć prof. Walerian Cięglewicz z MIR uczestniczył w posiedzeniu ICES w 1954 r., to jednak w charakterze obserwatora, a nie delegata Polski.

Duże znaczenie miało Oświadczenie Rządu z 25 sierpnia 1958 r. w sprawie ratyfikacji Konstytucji ONZ do Spraw Wyżywienia i Rolnictwa, podpisanej 16 października 1945 r. Umożliwiło to nie tylko rozwój współpracy z FAO, ale także delegowanie polskich ekspertów do wielu krajów rozwijających się, sprzyjając bliższym kontaktom dwustronnym w rybołówstwie. Pierwszym Polakiem, jako przedstawicielem FAO w kwestiach rybołówstwa, był dr Jerzy Kukucz od 1 grudnia 1962 r. w Ibadanie w Nigerii. W czerwcu 1967 r. UNDP przyznał Polsce dotację w wysokości 1228,6 tys. USD na realizację Projektu Badań w Zakresie Rybołówstwa Dalekomorskiego. Było to owocem wieloletnich starań władz Polski, w tym MSZ, na rzecz uzyskania środków dewizowych na wyposażenie statku naukowo-badawczego, którego budowę planowano w Polsce. Tym statkiem został *Profesor Siedlecki*, zwodowany w 1970 r., należący do MIR. Do 1991 r., kiedy został złomowany, odbył 33 rejsy. W tym czasie był nie tylko jednym z najważniejszych statków naukowo-badawczych na świecie, ale także ugotował drogę do ekspansji polskiego rybołówstwa oraz był wizytówką Polski, dobrze rozpoznawalną

Tablica w Alei Żeglarzy na Bulwarze Piastowskim nad Odrą u stóp Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie upamiętniająca czterdziestolecie pierwszej antarktycznej wyprawy statków Profesor Siedlecki i Tazar (fot. Magda Sznabowicz).

A plaque in Aleja Żeglarzy on the Piastowski Boulevard on the bank of the Oder River at the foot of the Pomeranian Dukes' Castle in Szczecin, commemorating the fortieth anniversary of the first Antarctic expedition of the ships Professor Siedlecki and Tazar (photo: Magda Sznabowicz).

recognized in many countries. The second element of the UNDP project was the establishment of the Deep Sea Fisheries Research Center in Poland, located at the Sea Fisheries Institute. The government made a decision on the matter on March 21, 1968.

Accession to successive regional fisheries conventions took place along with the expansion of activities of the Polish fishing

w wielu krajach. Drugim elementem projektu UNDP było utworzenie w Polsce Ośrodka Badań Rybołówstwa Dalekomorskiego, umiejscowionego w MIR. Rząd podjął decyzję w tej sprawie 21 marca 1968 r.

Przystępowanie do kolejnych regionalnych konwencji rybołówstwa odbywało się wraz z ekspansją działalności polskich statków rybackich i rosnącą międzynarodową troską o zrównoważone korzystanie z żywych zasobów mórz. Na szczególną uwagę zasługuje udział Polski w badaniach Antarktyki. Tym bardziej, że koordynatorem polskiej polityki polarnej było i nadal jest MSZ.

Traktat Antarktyczny został podpisany 1 grudnia 1959 r. i ratyfikowany przez Polskę w 1961 r. Przełomowym momentem w dziejach polskich badań antarktycznych były ekspedycje, zapoczątkowane przez statki *Profesor Siedlecki* i *Tazar* jesienią 1975 r. Status państwa konsultatywnego został osiągnięty 29 lipca 1977 r., dzięki czemu Polska, jako 13 państwo, dołączyła do grona podmiotów zarządzających Antarktyką. Dało to możliwość uczestnictwa w kształtowaniu zasad regulujących wszelkie działania człowieka w Antarktyce, w tym w zakresie rybołówstwa. Polska Stacja Antarktyczna im. Henryka Arctowskiego na Wyspie Króla Jerzego rozpoczęła działalność 26 lutego 1977 r. i funkcjonuje nieprzerwanie, jako obiekt całoroczny. Pełni rolę nieoficjalnej ambasady Polski w tym rejonie świata, odwiedzanej przez oficjalne delegacje, naukowców, załogi innych stacji i statków badawczych oraz licznych turystów. Obecnie nie przewiduje się znaczącej ekspansji rybołówstwa w obrębie środkowego Oceanu Arktycznego do 2030 r., m.in. w związku

fleet and the growing international concern for the sustainable use of the living resources of the seas. Poland's participation in Antarctic research deserves special attention. The more so because the coordinator of Polish polar policy was and still is the Ministry of Foreign Affairs.

The Antarctic Treaty was signed on December 1, 1959 and ratified by Poland in 1961. A turning point in the history of Polish Antarctic research were the expeditions initiated by the ships *Professor Siedlecki* and *Tazar* in the fall of 1975. The status of a consultative state was achieved on July 29, 1977, allowing Poland, as the 13th country, to join the group of entities managing Antarctica. This in turn rendered possible participation in shaping the rules governing all human activities in Antarctica, including fishing. The Arctowski Polish Antarctic Station on King George Island began its activities on February 26, 1977 and has been operating continuously as a year-round facility. It plays the role of the unofficial Polish embassy in this region of the world, visited by official delegations, scientists, crews of other research stations and vessels, and numerous tourists. There is currently no significant expansion of fishing in the Central Arctic Ocean until 2030, in line with the agreement on fishing in its international waters, signed in 2017. However, a return to these waters to catch krill cannot be ruled out, as there is a lot of interest in this crustacean in the world.

It should be noted that the importance of multilateral fish protection agreements extends beyond the fisheries sphere itself. For a long time, the basic principles of these agreements have become the benchmark in

z porozumieniem w sprawie rybołówstwa na jego wodach międzynarodowych, podpisanym w 2017 r. Nie można jednak wykluczyć powrotu na te łowiska w celu połowu kryla, ponieważ zainteresowanie tym skorupiakiem na świecie jest duże.

Należy zauważyć, że znaczenie wielostronnych umów w sprawie ochrony ryb wykracza poza sferę samego rybołówstwa. Od dłuższego czasu podstawowe zasady tych umów stały się punktem odniesienia w pracach nad wszelkimi umowami wielostronnymi dotyczącymi ochrony środowiska i zrównoważonego korzystania z zasobów mórz, w tym kopalin.

Uwagi końcowe

W szczytowym okresie połowów flota dalekomorska operowała we wszystkich rejonach świata. W dziejach Polski sektor rybacki był jedynym, który prowadził tak szeroką działalność gospodarczą w skali globalnej. Utorował on także drogę dla ekspansji innych sektorów gospodarki, zwłaszcza eksportu statków rybackich i usług serwisowych, a także połączeń lotniczych. Na przykład, w ślad za wprowadzeniem w 1973 r. praktyki wymiany załóg trawlerów (po około półrocznym pobycie na statku), do 1978 r. „Dalmor” wymienił drogą lotniczą prawie 17000 rybaków, a do 2005 r. uczynił to łącznie w 25 portach lotniczych. Sprzyjał także rozwojowi instytucji naukowych w Polsce i ich współpracy z podmiotami zagranicznymi. W grudniu 1978 r., tj. w szczytowym roku działalności, MIR zatrudniał 901 osób, w tym 203 członków załóg statków badawczych. Wszystkie

the work on all multilateral agreements on the protection of the environment and the sustainable use of marine resources, including minerals.

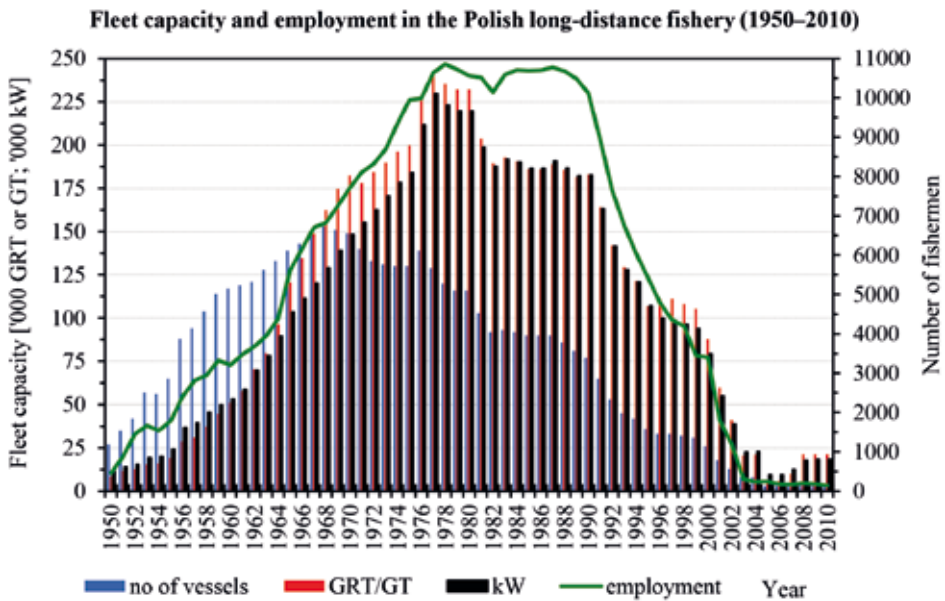
Final remarks

During its heydays the deep-sea fleet operated in all regions of the world. In the history of Poland, the fishing sector was the only one that conducted such extensive economic activity on a global scale. It also paved the way for the expansion of other sectors of the economy, especially fishing vessel exports and maintenance services, as well as air connections. For example, following the introduction in 1973 of the practice of replacing trawler crews (after about six months on board), by 1978 “Dalmor” had replaced almost 17,000 fishermen by air, and by 2005 it had done so at 25 airports altogether. The fisheries sector also fostered the development of scientific institutions in Poland and their cooperation with foreign entities. In December 1978, the peak year of its operation, the Sea Fisheries Institute employed 901 people, including 203 crew members from research vessels. All the described processes are synthetically reflected in the data in Fig. 1. This development was due to the involvement of a huge number of specialists in various fields, especially fishermen, shipbuilding engineers, trainers, scientists, biologists, lawyers and tradesmen. Many actors participated in the process, especially the central and ports administration, the science sector (in particular the Sea Fisheries Institute), various universities and academies in coastal regions, as well as enterprises dealing in fishing, processing and trading in fish.

opisane procesy w sposób syntetyczny dobrze oddają dane na rys. 1. Ten rozwój był udziałem ogromnej liczby specjalistów z różnych dziedzin, zwłaszcza rybaków, inżynierów budujących statki, szkoleniowców, naukowców biologów, prawników i handlowców. Odbył się on przy udziale wielu podmiotów, zwłaszcza administracji centralnej i portów, sektora nauki (w szczególności MIR), różnych uczelni i akademii w regionach nadmorskich, a także przedsiębiorstw zajmujących się połowem, przetwórstwem i obrotem rybami.

Zaangażowanie MSZ w całym tym procesie było ogromne, ponieważ był to jeden z priorytetów dyplomacji ekonomicznej.

The involvement of the Ministry of Foreign Affairs in the entire process was enormous, as it was one of the priorities of economic diplomacy. This applied to all divisions of the Ministry of Foreign Affairs, although mainly legal, consular, political, economic, commercial, financial and human resources. Most foreign missions were involved in this process – embassies, commercial counsellors' offices, consulates general and even honorary consulates. The last ones were often established in coastal cities, so they could provide support to Polish ships if necessary. The competences of the Ministry of Foreign Affairs included: preparation of bilateral intergovernmental agreements, participation

Rys. 1. Zmiany liczby statków polskiej floty dalekomorskiej, tonażu, mocy silnika głównego i liczby rybaków w latach 1950–2010 (Grygiel i in. 2011).

Fig. 1. Capacity of the Polish long-distance fleet in the period of 1950–2010, expressed in number of vessels, gross register tonnage (GRT) or gross tonnage (GT), and vessel's main engine power (in kW) and number of fishermen (Grygiel et al. 2011).

Dotyczyło to wszystkich pionów MSZ, choć najbardziej prawnego, konsularnego, politycznego, ekonomiczno-handlowego, finansowego i kadrowego. W ten proces była włączona większość placówek zagranicznych – ambasady, biura radcy handlowego, konsulaty generalne, a nawet konsulaty honorowe. Te ostatnio często były ustanawiane w miastach nadmorskich, dzięki czemu miały możliwość udzielenia wsparcia polskim statkom w razie potrzeby. W kompetencji MSZ było m.in.: przygotowanie dwustronnych umów międzyrządowych, udział w negocjacjach w ramach wielostronnych struktur regulujących połowy na wodach międzynarodowych, prowadzenie dialogu politycznego z władzami państw, poszukiwanie partnerów zagranicznych do współpracy, a także pomoc w rozwiązywaniu różnych problemów. Nieuniknionym elementem rybołówstwa wszystkich krajów na świecie zawsze było przekraczanie granic wód terytorialnych lub wyłącznych stref ekonomicznych przez statki rybackie, z uwagi na warunki panujące na morzu i brak odpowiedniej linii granicznej na wodzie. Na przykład, w 1962 r. władze Irlandii zatrzymały dwa polskie trawlerzy za prowadzenie połowów na wodach terytorialnych kraju, co oznaczało konieczność zapłacenia kary przez władze polskie. Czasem konieczne były innego typu interwencje. Jesienią 1979 r. *Profesor Siedlecki* udał się w rejs, którego celem było przeprowadzenie badań oceanograficzno-ichtiologicznych i technologicznych na wodach Peru, z udziałem naukowców z tego kraju, zgodnie z porozumieniem międzyrządowym w tej sprawie. Gdy 12 października statek zawinął

Tablica w Alei Żeglarzy w Szczecinie upamiętniająca złote lata rybołówstwa dalekomorskiego (fot. Magda Sztabowicz).

A plaque in Aleja Żeglarzy in Szczecin commemorating the golden years of deep-sea fishing (photo: Magda Sztabowicz).

in negotiations within multilateral structures regulating fishing in international waters, conducting political dialogue with state authorities, searching for foreign partners for cooperation, as well as assistance in solving various problems. It has always been an inevitable part in the fisheries of all countries in the world that the boundaries of territorial waters or the exclusive economic zones are crossed by fishing vessels, due to sea conditions and the lack of a suitable waterline. For example,

do portu w Paita, by zabrać na pokład peruwiańskich naukowców, to okazało się, że sprawa nie została przygotowana przez stronę peruwiańską i trzeba było dopiero uzgadniać program wspólnych badań, a także uzyskać zgodę na nie ze strony MSZ Peru, co ostatecznie załatwiono.

Szczególne role przypadała pionowi prawnemu w MSZ, z uwagi na dużą liczbę umów międzyrządowych. Według stanu na 31 grudnia 2020 r. baza traktatowa MSZ zawiera 44 umowy dwustronne i 38 wielostronnych, w których tytule jest słowo *rybołówstwo*. W rzeczywistości jest ich więcej, ponieważ było wiele umów, których część (czasem nawet najważniejsza) dotyczyła rybołówstwa, albo które dotyczyły żywych zasobów mórz. Żadna inna dziedzina w sferze kontaktów międzynarodowych nie była przedmiotem tak licznych regulacji traktatowych.

W przypadku polskich placówek zagranicznych rutynowym działaniem była opieka nad polskimi statkami, które zawinęły do miejscowego portu. Kierownik placówki (ambasador lub konsul generalny) często składał wizytę na statku albo nawet organizowano na nim przyjęcie. Na przykład w trakcie pobytu *Profesora Siedleckiego* w maju 1977 r. w Callao w Peru, urządzono na nim przyjęcie dla około 200 osób – przedstawicieli miejscowych władz, kół gospodarczych, rybołówstwa morskiego i związanych z nim instytucji. Na przełomie sierpnia i września 1972 r., podczas pobytu *Profesora Siedleckiego* w Londynie, na statku zorganizowano konferencję prasową wraz z przyjęciem; ambasadorowi polskiemu towarzyszył attaché wojskowy

in 1962 the Irish authorities detained two Polish trawlers for fishing in the country's territorial waters, necessitating a fine by the Polish authorities. Sometimes other types of interventions were necessary. In the fall of 1979 *Professor Siedlecki* went on a cruise to conduct oceanographic, ichthyological and technological research in the waters of Peru, with the participation of scientists from that country, in accordance with the intergovernmental agreement on this matter. When the ship called in the port of Paita on October 12 to take Peruvian scientists on board, it turned out that the case was not prepared by the Peruvian side and it was still necessary to agree on a joint research program and obtain consent from the Peruvian Ministry of Foreign Affairs, which finally was arranged.

The legal department at the Ministry of Foreign Affairs played a special role due to the large number of intergovernmental agreements. As of December 31, 2020, the treaty base of the Ministry of Foreign Affairs contained 44 bilateral and 38 multilateral agreements with the word fishing in the title. In fact, there are more of them, because there have been many agreements, with a part (sometimes even the most important one) dealing with fisheries, or which concerned the living marine resources. No other field in the sphere of international relations has been the subject of so many treaty regulations.

In the case of Polish missions abroad, the routine activity was to look after Polish ships that called at the local port. The head of the mission (ambassador or consul general) often visited the ship or even hosted a party on it. For example, during *Professor Siedlecki's* stay in May 1977 in Callao, Peru, there was a party

płk Witold Łokuciewski, pilot słynnego polskiego dywizjonu 303 w okresie Bitwy o Anglię w 1940 r.

Ważnym elementem wsparcia rybołówstwa dalekomorskiego przez MSZ było tworzenie stanowiska attaché morskiego i żeglugi w ambasadach lub konsula morskiego w konsulatach generalnych w wybranych krajach. Z zasady to stanowisko powierzano osobom wywodzącym się z sektora gospodarki morskiej, w tym rybackiej. Ten proces rozpoczął się w latach 60., wraz z ekspansją polskiego rybołówstwa dalekomorskiego. Prawdopodobnie pierwsze takie stanowisko powstało 4 października 1964 r. w ambasadzie w Akrze w Ghanie. Wkrótce potem, bo 1 listopada 1964 r., utworzono kolejne w ambasadzie polskiej w Berlinie.

Znaczenie i zadania attaché morskiego są dobrze widoczne przez pryzmat relacji z Rosją na przełomie lat 80. i 90. W tym okresie, trudnym dla polskiego rybołówstwa dalekomorskiego, należało znaleźć sposób na wejście polskiej floty na łowiska Morza Ochockiego. Wówczas wręcz niemożliwe wydawało się uzyskanie w Moskwie informacji o granicy strefy wód terytorialnych ZSRR na tym morzu, a tym bardziej pozycji nawigacyjnych punktów tej strefy (niezbędnych kapitanom statków rybackich, aby nie przekroczyć strefy zakazanych połowów i nie sprowokować aresztowania statku), ponieważ strona rosyjska traktowała je jako tajne. Pomimo tego, attaché morskiemu w Ambasadzie RP w Moskwie udało się uzyskać dokładne rosyjskie mapy morskie tego rejonu z naznaczonymi nawigacyjnymi pozycjami granic ich wód terytorialnych z zastrzeżonymi strefami rybołówstwa,

for about 200 people – representatives of local authorities, economic circles, sea fishing and related institutions. At the turn of August and September 1972, during *Professor Siedlecki's* stay in London, a press conference with a reception was organized on the ship. The Polish ambassador was accompanied by the military attaché, Colonel Witold Łokuciewski, a pilot of the famous Polish 303 Squadron during the Battle of Britain in 1940.

An important element of support by the Ministry of Foreign Affairs for deep-sea fishing was the creation of the post of a naval attaché at embassies or a naval consul at consulates general in some countries. As a rule, this post was entrusted to persons from the maritime sector, including fisheries. This process began in the 1960s with the expansion of Polish deep-sea fishing. Probably the first such post was created on October 4, 1964 at the embassy in Accra, Ghana. Soon after, on November 1, 1964, another one was established at the Polish embassy in Berlin.

The importance and tasks of the naval attaché are clearly visible through the prism of relations with Russia at the turn of the 1980s and 1990s. During this difficult period for Polish deep-sea fishing, it was necessary to find a way for the Polish fleet to enter the waters of the Sea of Okhotsk. At that time it seemed almost impossible to obtain information in Moscow about the boundary of the USSR's territorial waters zone in this sea, and even less about the navigational positions of this zone (necessary for captains of fishing vessels not to cross the no-fishing zone and not to provoke the arrest of the vessel), because the Russian side treated them as secret. Despite this, the naval attaché at the Embassy

Współczesna chłodnia „Północnoatlantyckiej Organizacji Producentów Sp. z o.o.” w Dalekomorskim Porcie Rybackim Gdańsk (fot. www.portgdansk.pl).

Contemporary cold store of the “North Atlantic Producers Organization” at the Deep-sea Fishing Port in Gdańsk (photo: www.portgdansk.pl).

a także odpowiednie w tej sprawie rozporządzenia (także niejawne). Podczas wyjazdu do Pietropawłowska Kamczackiego i Władywostoku przetarł także szlak dla przedsiębiorstw połowowych i uczelni, które mogły nawiązać kontakt z partnerami na rosyjskim Dalekim Wschodzie. Uczestniczył też w uruchomieniu i organizacji wymiany załóg polskich statków w Pietropawłowsku Kamczackim. Dzięki tym działaniom możliwe stało się rozpoczęcie i prowadzenie połowów na wodach międzynarodowych Morza Ochockiego, tj. w rejonie wcześniej zawłaszczonym przez ZSRR.

of the Republic of Poland in Moscow managed to obtain accurate Russian nautical charts of this area with marked navigational positions of the boundaries of their territorial waters with reserved fishing zones, as well as relevant (also classified) regulations. During his trip to Kamchatka and Vladivostok to Petropavlovsk, he also paved the way for fishing companies and universities that could establish contact with partners in the Russian Far East. He also participated in the launch and organization of the exchange of crews of Polish ships in Petropavlovsk. Thanks to these activities, it became possible to start and conduct fishing in the international waters of the Sea of Okhotsk, i.e. in the area previously appropriated by the USSR.

Rozdział 3

Wsparcie MSZ dla różnych działań w sektorze rybackim

Wsparcie udzielane przez MSZ dla sektora rybackiego miało różny charakter. W tym rozdziale opisane są przykłady takich działań od 1919 r. do czasów współczesnych.

Współpraca polsko-amerykańska w budowie sektora rybackiego po 1918 r.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. władze USA odnosiły się życzliwie do Polski. Może o tym świadczyć treść telegramu z 26 stycznia 1919 r., który Paderewski otrzymał od sekretarza stanu Roberta Lansinga – „Prezydent Stanów Zjednoczonych poleca mi przesłać Panu, jako Prezydentowi Ministrów i Ministrowi Spraw Zewnętrznych Tymczasowego Rządu, jego serdeczne życzenia z powodu zajęcia przez Pana tego wysokiego stanowiska, a zarazem jego szczerą nadzieję, że rząd, który Pan przedstawia, przyniesie pomyślność Rzeczypospolitej Polskiej. Jest to moim przywilejem wyrazić Panu w tej chwili moje osobiste pozdrowienie i oficjalnie zapewnić Go, iż nawiązanie przy najbliższej sposobności oficjalnych rządowych stosunków z pańskim rządem i danie pańskiej ojczyźnie takiej pomocy, jaka

Chapter 3

Support given by the Ministry of Foreign Affairs to various activities in the fisheries sector

The support provided by the Ministry of Foreign Affairs for the fishing sector was diverse. This chapter describes examples of such activities from 1919 to the present day.

Polish-American cooperation in building the fisheries sector after 1918

The US authorities had shown friendship to Poland, after regaining independence in 1918. The content of the telegram of January 26, 1919, which Paderewski received from Secretary of State Robert Lansing proves the point – “The President of the United States instructs me to send you, as President of Ministers and Minister of Foreign Affairs of the Provisional Government, his heartfelt greetings due to your taking this high position, and at the same time his sincere hope that the government you represent will bring prosperity to the Republic of Poland. It is my privilege to express my personal greeting to you at this moment and to officially assure you that I will establish official governmental relations with your government at the earliest opportunity and to give your country as much assistance as

tylko będzie możliwa w tej chwili, kiedy ona wchodzi na drogę niepodległego życia, będzie dla nas źródłem wielkiego zadowolenia, a zarazem będzie w zupełnej zgodzie z duchem przyjaźni, który w przeszłości ożywił naród amerykański w jego stosunkach do pańskich rodaków” (Monitor Polski, 1919, 21:3). Różne formy tej pomocy obejmowały także sektor rybacki (AAN. Sprowadzenie..., Cios 2019a).

Pierwszym zagadnieniem było wsparcie w zakresie literatury specjalistycznej. Amerykańska literatura rybacka z przełomu XIX w. i XX w. stała na wysokim poziomie merytorycznym. Począwszy od ok. 1870 r. w USA nastąpił bowiem ogromny postęp w badaniach, dotyczących zwłaszcza sztucznego rozrodu, zarybień i hodowli wielu gatunków ryb, zarówno łososiowatych, jak i ciepłolubnych. Wiele z tych badań, dotyczących m.in. pstrąga tęczowego, miało bezpośrednią przydatność także dla rybactwa w Polsce. W Europie natomiast, w związku z działaniami wojennymi prace badawcze w sektorze rybackim uległy przejściowemu zahamowaniu. Ten stan w dużym stopniu utrzymywał się w latach 20. Ponadto, w tym okresie występowały znaczne trudności w przepływie wielu dóbr między krajami europejskimi, na co nałożyła się hiperinflacja. Dlatego literatura amerykańska pozwalała wypełnić istotną lukę i sprzyjać budowie sektora rybackiego w Polsce w oparciu o najlepszą ówczesną wiedzę.

Na początku 1922 r. Ministerstwo b. Dzielnicy Pruskiej (MDP) z siedzibą w Poznaniu zwróciło się więc do MSZ z prośbą o uzyskanie licznych publikacji Komisarza Rybołówstwa USA, zwłaszcza corocznego

it is possible at the moment it enters an independent life. It will be a source of great satisfaction for us, and at the same time it will be in full accord with the spirit of friendship which in the past animated the American people in their relations with their countrymen” (translation from the Polish text – Monitor Polski, 1919, 21:3). Various forms of such aid included also the fishing sector (AAN. Importing..., Cios 2019a).

The first issue was support in the field of specialist literature. American fisheries literature from the turn of the 19th and 20th centuries stood at a high professional level. From around 1870 in the USA there was a huge progress in research, especially in the field of artificial reproduction, stocking and farming of many species of fish, both salmonids and warm-water ones. Many of these studies, including on rainbow trout, were also of direct use for fisheries in Poland. On the other hand, in Europe research in the fishing sector was temporarily halted due to World War I hostilities. This state of affairs was largely maintained in the 1920s. Moreover, at that time there were significant difficulties in the flow of many goods between European countries, which was aggravated by hyperinflation. Therefore, the American literature made it possible to fill an important gap and to foster the construction of the fisheries sector in Poland based on the best knowledge at the time.

Early in 1922, the Ministry of the former Prussian District, based in Poznań, asked the Ministry of Foreign Affairs to obtain numerous publications of the US Fisheries Commissioner, especially the annual Report of the Commissioner of Fisheries, through the

Report of the Commissioner of Fisheries, za pośrednictwem Poselstwa w Waszyngtonie. W piśmie biblioteki MSZ z 10 kwietnia 1922 r. do Poselstwa stwierdzono m.in. – „materiały nagromadzone w tych oficjalnych sprawozdaniach są bardzo ważne i będą niezmiernie pożyteczne dla rozwoju rybołówstwa w naszym kraju. Równocześnie chodziłoby Ministerstwu także o otrzymanie sprawozdań inspektora rybołówstwa w Stanie Detroit, gdzie rybołówstwo jest bardzo silnie rozwinięte i wykazuje ogromny postęp”. Należy podkreślić, że zgodnie z Okólnikiem Ministra Spraw Zagranicznych nr 85 z 20 sierpnia 1919 r. w sprawie Biblioteki MSZ, do jej zadań należało m.in. gromadzenie urzędowych publikacji państw, z którymi Polska utrzymywała stosunki polityczne i handlowe. Dotyczyło to też różnych kwestii gospodarczych, w tym rybactwa.

Ostatecznie, przy zaangażowaniu Konsulatu w Detroit, w lipcu 1922 r. Poselstwo przesłało do MSZ roczne raporty Komisarza Rybołówstwa za lata 1913, 1915–1919 (były to najważniejsze ówczesne publikacje rządowe na temat rybactwa w Ameryce Północnej) i szereg innych prac, a na liście stałych odbiorców umieszczono dwa polskie podmioty – Wydział Rybactwa Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwowych (MRiDP) oraz naczelnika Wydziału Rybackiego dra Józefa Borowika w Poznaniu. W toku dalszej współpracy Polska otrzymała szereg dalszych specjalistycznych publikacji, a w ramach podziękowania wysłała do Urzędu do spraw Rybactwa i Komisarza Rybactwa dra Hugh McCormick Smitha dwa komplety publikacji Biblioteki Rybackiej, wydawanej przez Wydział.

Legation in Washington. In a letter from the library of the Ministry of Foreign Affairs of April 10, 1922, to the Legation it was stated, inter alia, – “The materials collected in these official reports are very important and will be extremely useful for the development of fisheries in our country. At the same time, the Ministry would also like to receive reports from the inspector of fisheries in the State of Detroit, where the fisheries are very well developed and show tremendous progress”. It should be emphasized that, according to the Circular of the Minister of Foreign Affairs No. 85 of August 20, 1919, on the MFA Library, its tasks included collecting official publications of the countries with which Poland maintained political and trade relations. This also applied to various economic issues, including fisheries.

Finally, with the involvement of the Consulate in Detroit, in July 1922 the Legation sent to the Ministry of Foreign Affairs the annual reports of the Commissioner for Fisheries for the years 1913, 1915–1919 (these were the most important government publications on fisheries in North America at the time) and a number of other works, and two Polish entities were placed on the list of regular recipients – the Fisheries Unit in the Ministry of Agriculture and State Assets and the head of the Fisheries Unit, Dr. Józef Borowik in Poznań. In the course of further cooperation, Poland received a number of other specialist publications, and as an expression of gratitude has sent to the Bureau of Fisheries and the Fisheries Commissioner Dr. Hugh McCormick Smith two sets of publications from the Fisheries Library, published by the Unit.

W listopadzie 1922 r. MRDiP poprosiło Poselstwo także o rozpoznanie, czy w związku z małą liczbą specjalistów w zakresie rybactwa w kraju, możliwe byłoby oddelegowanie osób do Ameryki na przeszkolenie i na jakich warunkach. W zachowanej dokumentacji i źródłach drukowanych nie ma jednak dalszych informacji w tej sprawie. Prawdopodobnie propozycja nie doszła do skutku z nieznanymi powodów.

Drugim zagadnieniem było sprowadzenie do Polski ikry pstrąga tęczowego*, który od początku XX w. stał się najważniejszym gatunkiem ryb łososiowatych w gospodarce hodowlanej. Ten gatunek pochodzi z Ameryki Północnej, a w obecnych granicach Polski pojawił się w 1887 r. Na przełomie XIX i XX w. był hodowany w kilku ośrodkach, ale na niedużą skalę. Działania wojenne w latach 1914–1918 nie sprzyjały hodowli ryb łososiowatych, z uwagi na trudności w pozyskaniu paszy mięsnej (mięso starych koni, będące wówczas podstawowym pokarmem tych ryb, było trudno dostępne, ponieważ konie były rekwirowane przez wojsko). Z tego powodu po wojnie w Polsce były prawdopodobnie tylko dwa ośrodki, w których był obecny pstrąg tęczowy (Złoty Potok koło Częstochowy i Waka na Wileńszczyźnie), a intencją rządu było szybko rozpowszechnienie jego hodowli.

Inicjatywa importu ikry pstrąga tęczowego wyszła z Państwowego Instytutu

In November 1922, the Ministry of Agriculture and State Assets also asked the Legation to find out whether, due to the small number of specialists in the field of fisheries in the country, it would be possible to delegate some staff to America for training and under which conditions. However, there is no further information on this matter in the preserved documentation and printed sources. Probably the proposal did not materialize for unknown reasons.

The second issue was the importation of rainbow trout* eggs to Poland, which from the beginning of the 20th century became the most important species of salmonids in fish farming. This species came from North America, and appeared within the present borders of Poland in 1887. At the turn of the 19th and 20th centuries it was bred in several farms, but on a small scale. The war hostilities in 1914–1918 were not conducive to the farming of salmonids, due to the difficulties in obtaining meat fodder (the meat of old horses, which at that time was the basic food of these fish, was difficult to obtain because the horses were confiscated by the army). For this reason, after the war, there were probably only two farms in Poland in which rainbow trout was present (Złoty Potok near Częstochowa and Waka in the Vilnius region), and the government's intention was to quickly spread its breeding.

The initiative to import rainbow trout roe came from the National Agricultural

* *Oncorhynchus mykiss*. Wszystkie nazwy naukowe, wymienione w dawnej korespondencji i podane tutaj, są nieaktualnymi i młodszymi synonimami. Przez długi czas systematyka tego gatunku stwarzała problem naukowcom i hodowcom.

* *Oncorhynchus mykiss*. All scientific names mentioned in the old correspondence and given here are outdated and younger synonyms. For a long time, the systematics of this species was a problem for scientists and fish culturists.

Wylęgarnia ryb łososiowatych w Warrensburg w USA, założona w 1914 i nadal czynna (pocztówka w obiegu w 1948 r.).

A salmonid fish hatchery in Warrensburg, USA, founded in 1914 and still active (postcard, postmarked in 1948).

Naukowo-Rolniczego w Bydgoszczy. Uznawano wówczas, że świeży materiał genetyczny jest konieczny dla rozwoju hodowli oraz dla badań porównawczych. MRiDP zwróciło się więc w listopadzie 1922 r. z prośbą do MSZ, żeby za pośrednictwem placówek w USA podjęto działania na rzecz uzyskania przydziału 200 tys. szt. ikry, sprawdzono, czy transport ikry z USA do Hamburga byłby możliwy bez wysłania przez MRiDP osoby w celu odbioru transportu i przewiezienia go przez ocean, co byłoby połączone z kosztami przekraczającymi przewidziane w budżecie środki MRiDP, a także ewentualnie – czy nie można by tej przesyłki przyłączyć na tej trasie do innych wysyłanych tą samą drogą do Niemiec

Research Institute in Bydgoszcz. At that time, it was considered that fresh genetic material was necessary for the development of breeding and for comparative research. Therefore, in November 1922 the Ministry of Agriculture and State Assets asked the Ministry of Foreign Affairs to take steps to obtain an allocation of 200,000 eggs through the agencies in the USA, and to check whether the transport of roe from the USA to Hamburg would be possible without the need to send by the Ministry of Agriculture and State Assets a person to receive the roe and ship it across the ocean, which would be associated with costs exceeding the Ministry's allocated funds, and possibly – whether it would be possible to add this consignment

lub Szwajcarii. Powodem podjęcia działań była wysoka cena ikry w Europie w tym okresie. W cennikach z października 1922 r. oferta niemieckich zakładów dla polskich towarzystw rybackich opiewała na 250 marek w złocie płatnych dolarami za 1000 sztuk ikry. MRiDP sugerowało też nawiązanie kontaktu w tej sprawie z rządem Niemiec, ale w zachowanej dokumentacji nie ma informacji na ten temat, więc zapewne nie podjęto rozmów.

MSZ powierzyło tę kwestię Poselstwu w Waszyngtonie, ponieważ wymagane było wystąpienie do rządu USA o przydzielenie Polsce ikry. Wszystkie procedury administracyjne były jednak czasochłonne i z powodu późnego rozpoczęcia działań ikra nie mogła być dostarczona przed 1 marca (później zaś nastąpiłby wylęg, co uniemożliwiłoby transport), więc przełożono tę sprawę na kolejny sezon z zamiarem sprowadzenia ikry w styczniu 1924 r. MRiDP poinformowało też MSZ, że rząd USA przydzielił w 1922 r. rządowi Niemiec i Czechosłowacji bezpłatnie 200 tys. ikry pstrąga tęczaowego, a linia żeglugowa Hamburg-Ameryka podjęła się zapewnić bezpłatnie transport ikry i opiekę nad nią. Jednakże ta akcja nie powiodła się, gdyż z dostawy dla Niemiec, która dotarła do Hamburga 27 grudnia 1922 r. nic nie ocalało, a z dostawy dla Czechosłowacji, która dotarła do Hamburga 13 stycznia 1923 r., ocalało niewiele ikry. Niepowodzenie przypisano różnym błędom popełnionym przez stronę amerykańską. Mając na względzie te doświadczenia, Biuro Rybackie MRiDP poprosiło o przekazanie do Konsulatu Generalnego w Nowym Jorku odpowiednich instrukcji dotyczących

to others sent on the same route to Germany or Switzerland. The reason for taking such action was the high price of roe in Europe at that time. In the price lists from October 1922, the offer of German farms for Polish fishing societies was 250 marks in gold, payable in dollars for 1000 eggs. The Ministry of Agriculture and State Assets also suggested contacting the German government on this matter, but there is no information in the preserved documentation on this subject, so probably no talks were initiated.

The Ministry of Foreign Affairs entrusted this issue to the Legation in Washington, because it was required to apply to the US government to allocate the roe to Poland. All administrative procedures, however, were time-consuming and due to the late start of operations, the roe could not be delivered before March 1 (while later the eggs would hatch, making transport impossible), so the matter was postponed to the next season with the intention of importing the roe in January 1924. The Ministry of Agriculture and State Assets also informed the Ministry of Foreign Affairs that the US government allocated in 1922 to the government of Germany and Czechoslovakia 200,000 rainbow trout eggs for free, and the Hamburg-America shipping line agreed to provide free transport and care for the eggs. However, this dispatch was unsuccessful, as nothing survived from the consignment to Germany, which reached Hamburg on December 27, 1922, and from the consignment to Czechoslovakia, which arrived in Hamburg on January 13, 1923, few eggs survived. The failure was attributed to various errors committed by the American side. Bearing in mind this

przygotowania ikry do wysyłki i sprawnego załatwienia niezbędnych formalności.

W marcu 1923 r. Poselstwa przekazało, że Agencja do spraw Rybactwa (*Bureau of Fisheries*) przydzieliła bezpłatnie 100 tys. szt. ikry pstrąga z wysyłką w grudniu. Opiekę nad przesyłką miał objąć konwojent emigrantów, więc wydelegowanie specjalnego delegata Biura Rybackiego byłoby zbyteczne, a instrukcje dostarczone przez Agencję powinny być wystarczające dla opieki nad ikrą w czasie transportu.

W ślad za tym, 25 maja MRiDP poprosiło Poselstwo o zasięgnięcie informacji, czy jest to ikra pstrąga tęczowego (*Trutta iridea* Gibb.), czy stalogłowego (*Trutta gairdneri*), który jest gatunkiem typowo wędrownym. Wówczas uważano, że pod nazwą pstrąga tęczowego z Ameryki była przesyłana ikra obu tych gatunków z przewagą *Trutta gairdneri*, co rzekomo powodowało, że nie dało się aklimatyzować pstrąga tęczowego w Europie. MRiDP zależało więc na uzyskaniu ikry *Trutta iridea*.

MRiDP uzgodniło przewóz ikry ze Zjednoczoną Korporacją Bałtycką, jedynym przedsiębiorstwem żeglugowym, którego okręty miały stałe bezpośrednie połączenie między USA i Gdańskiem. Przedsiębiorstwo zastrzegło jednak, że nie posiada fachowców, więc nie może przyjąć odpowiedzialności za ewentualne uszkodzenie przesyłki, a także na statku nie ma maszyny do wytwarzania lodu, więc trzeba byłoby zakupić go w Nowym Jorku na całą trasę.

Dalej sprawy potoczyły się sprawnie. Notą z 27 sierpnia 1923 r. Poselstwo przesłało do sekretarza stanu USA (a więc w praktyce na najwyższy szczebel polityczny) prośbę

experience, the Ministry of Agriculture and State Assets asked the Consulate General in New York to obtain appropriate instructions on how to prepare the roe for shipment and efficiently complete the necessary formalities.

In March 1923, the Legation reported that the Bureau of Fisheries had allocated 100,000 free trout eggs with shipment in December. The parcel was to be looked after by an officer escorting emigrants, so there would be no need to send a special delegate from the Fisheries Office, and the instructions provided by the Agency should be sufficient to take care of the roe during transport.

Following this, on May 25 the Ministry of Agriculture and State Assets asked to inquire whether it is the roe of the rainbow trout (*Trutta iridea* Gibb.) or the steelhead (*Trutta gairdneri*), which is a typically migratory species. At that time it was believed that under the name of the rainbow trout from America, the roe of both species was sent with a predominance of *Trutta gairdneri*, which allegedly hindered acclimatization of rainbow trout in Europe. Therefore, the Ministry of Agriculture and State Assets wanted to obtain *Trutta iridea* eggs.

The Ministry of Agriculture and State Assets arranged the transport of roe with the United Baltic Corporation, the only shipping company whose ships had a regular direct connection between the US and Gdansk. However, the company made a reservation that it did not have specialists, so it could not take responsibility for any damage to the consignment, and there was no ice-making machine on board, so ice would have to be purchased in New York for the entire route.

o przekazanie do sekretarza handlu Herberta E. Hoovera wniosku w sprawie wysyłki 100 tys. szt. ikry *Salmo shasta* (ten gatunek został wcześniej wskazany przez Agencję). Strona amerykańska udzieliła odpowiedź notą z 5 października, że dostawa będzie prawdopodobnie możliwa w styczniu lub lutym 1924 r., o czym Poselstwo zostanie powiadomione w swoim czasie.

W piśmie z 12 listopada Poselstwo zaawiadomiło Konsulat w Nowym Jorku, że w grudniu ikra zostanie wysłana do Polski w skrzyni i żeby podjęto stosowne przygotowania. Koszt przewozu statkiem miał wynieść 20 USD, do czego dochodził zakup lodu w Nowym Jorku. Odbiorcą przesyłki miał być Morski Urząd Rybacki w Wejherowie.

W międzyczasie sytuacja się zmieniła. W piśmie z 15 listopada komisarz ds. rybactwa Henry O'Malley zasugerował Poselstwu, że w związku z jedną lub dwoma nieudanymi próbami sprowadzenia ikry do Polski, ponieważ dotarła ona w złym stanie (nigdy wcześniej nie było takiej dostawy i strona amerykańska pomyliła Polskę z Niemcami lub Czechosłowacją), tym razem pochodziłaby z zakładu na zachodnim wybrzeżu USA (a nie jak dotychczas na wschodnim), gdzie byłaby pozyskana z dzikich ryb. Miała ona być bardziej wytrzymała, niż ikra z ryb udomowionych, i powinna dotrzeć do Polski bez problemu. Strona polska musiałaby jednak pokryć koszty transportu koleją do Nowego Jorku, a także skrzyń, co wyniosłoby razem mniej niż 50 USD. W odpowiedzi na to w styczniu 1924 r. MSZ przekazało do Poselstwa następujące pytania MRiDP:

Afterwards things went smoothly. By a note of August 27, 1923, the Legation sent a request to the US Secretary of State (thus, in practice, to the highest political level) to submit a request to the Secretary of Commerce, Herbert E. Hoover, for the shipment of 100,000 *Salmo shasta* eggs (this species was previously indicated by the Agency). The US side replied with a note of October 5 that delivery would likely be possible in January or February 1924 and the Legation would be notified in due course.

In a letter of November 12 the Legation informed the Consulate in New York that in December the roe would be sent to Poland in a box and that appropriate preparations should be made. The cost of the shipment was \$ 20, in addition to the purchase of ice in New York. The recipient of the shipment was the Sea Fisheries Office in Wejherowo.

The situation had changed in the meantime. In a letter of November 15 the Commissioner for Fisheries Henry O'Malley suggested to the Legation that due to one or two unsuccessful attempts to bring eggs to Poland (there had never been such a supply before and the American side mistook Poland for Germany or Czechoslovakia), because they had arrived in poor condition, this time they would come from a hatchery on the west coast of the US (and not on the east coast as before), where they would be collected from wild fish. This roe was supposed to be more durable than the one from domesticated fish, so it could reach Poland without any problems. The Polish side, however, would have to cover the costs of rail transport to New York, as well as crates, which would cost less than \$ 50. In response to this, in January 1924 the

1. Skąd ma pochodzić ikra pstrąga przydzielona Rządowi Polskiemu?

2. Dlaczego dotąd znany w Europie pstrąg tęczy, sprowadzony z Ameryki, odbywa tarło na wiosnę?

3. Czym się różni pstrąg, którego ikrę się przydziela Polsce, od pstrąga, którego tarło się odbywa na wiosnę?

Poselstwo uzyskało odpowiednie informacje. Ikra miała pochodzić z zachodniej części USA, gdzie pstrąg przystępuje do tarła w kwietniu, a pstrąg, którego ikrę przydzielono Polsce, nie różni się od tego w innych częściach USA.

Ostatecznie 21 kwietnia 50 tys. szt. ikry wysłano z wylęgarni Medford w stanie Oregon do Konsulatu w Nowym Jorku, a 30 kwietnia statkiem *Lithuania* do Gdańska, gdzie dotarła 13 maja. Straty wyniosły zaledwie 7300 ziaren. Ikrą opiekował się kurier dyplomatyczny Mackiewicz, któremu zawdzięczano jej dobry stan.

Ale nie zakończyło to sprawy odysei ikry. Ikra sprawiała pewne trudności polskim ichtologom, ponieważ swoją wielkością znacznie różniła się od ikry pstrąga tęczego hodowanego w kraju. Z tego powodu w lipcu 1924 r. MSZ zwróciło się do Poselstwa o uzyskanie informacji, który gatunek wysłano do Polski – *Salmo shasta* czy *Salmo gairdneri*? W odpowiedzi Poselstwo podało, że według Agencji osobniki *Salmo shasta* hodowane na wschodnim wybrzeżu są „poniekąd zdegenerowane”, a ikra tego gatunku nie wytrzymuje dobrze dalekiego przewozu. Z tego powodu uznano za wskazane wysłanie do Polski ikrę *Salmo gairdneri*, która jest większa i lepiej wytrzymuje transport, a ryby tego gatunku łatwiej aklimatyzują się w Europie.

Ministry of Foreign Affairs sent to the Legation the following questions from the Ministry of Agriculture and State Assets:

1. Where will the trout eggs allocated to the Polish Government come from?

2. Why does the rainbow trout present in Europe, imported from America, spawn in spring?

3. What is the difference between the trout, whose eggs were allocated to Poland, and the trout spawning in spring?

The legation was informed accordingly. The roe was supposed to come from the western part of the US, where the trout spawns in April, and the trout that was allocated to Poland is no different from the one in other parts of the US.

Ultimately, on April 21, 50,000 eggs were sent from the Medford hatchery in Oregon to the Consulate in New York, and on April 30 on board of *Lithuania* to Gdańsk, where it arrived on May 13. Only 7,300 eggs were lost. The roe was looked after by the diplomatic courier Mr. Mackiewicz, who owed its good condition.

But that didn't end the odyssey of the roe. The roe was a problem for the Polish ichthyologists, because its size was significantly different from that of the rainbow trout bred in the country. For this reason, in July 1924 the Ministry of Foreign Affairs asked the Legation to find out which species was sent to Poland – *Salmo shasta* or *Salmo gairdneri*? The Legation responded that *Salmo shasta* kept in fish farms on the East Coast were, according to the Agency, “somewhat degenerated” and that their spawn did not withstand long transportation. For this reason, it was considered advisable to send *Salmo gairdneri*

CLASS OF SERVICE	SYMBOL
Telegram	None
Day Letter	None
Night Letter	N. L.

WESTERN UNION
TELEGRAM

NEWCOMB CARLTON, PRESIDENT GEORGE W. E. ATKINS, FIRST VICE-PRESIDENT

CLASS OF SERVICE	SYMBOL
Telegram	None
Day Letter	None
Night Message	None
Night Letter	N. L.

If none of these three symbols appears after the check, consider as normal this is a telegram. Other symbols are indicated by the symbol appearing after the check.

RECEIVED AT COMMERCIAL NAT'L BANK BLDG., 1414 & 6 STS., N. W. WASHINGTON, D. C. ALWAYS OPEN

Eton

1924 APR 21 PM 9 18

CC687 20 2 EXTRA COLLECT GOVT NITE

MEDFORD ORG 21

SECRETARY POLISH LEGATION

WASHINGTON DC

SHIPPING TODAY BY ORDER US BUREAU OF FISHERIES FIFTY THOUSAND
TROUT EGGS TO YOUR CONSULATE GENERAL NEWYORK

J W HERRIAN SHIPPING AGENT.

Poselstwo Polskie
w Waszyngtonie

Nr. 1564

Data wpływu: APR 21 1924

Rozca

Telegram z 21 kwietnia 1924 r. w sprawie wysyłki ikry z wylęgarni w Medford do Konsulatu Generalnego w Nowym Jorku (AAN. Sprowadzenie...).

Telegram of April 21, 1924 regarding the shipment of eggs from the hatchery in Medford to the Consulate General in New York (AAN. Bringing...).

Przedstawione tu w skrócie informacje pokazują złożoność problemów i istotną rolę MSZ w całym procesie. Pomimo przychylności strony amerykańskiej, załatwienie sprawy wymagało licznych zabiegów i kontaktów nawet na najwyższym szczeblu dyplomatycznym. Choć początkowo strona polska była zainteresowana sprowadzeniem dalszych partii ikry, to jednak nie doszło do tego. Jedyna późniejsza bezpośrednia dostawa ikry pstrąga tęczowego z USA do Polski miała miejsce w 1961 r.

roe to Poland, which is larger and better able to withstand transport, while fish of this species more easily acclimatize in Europe.

The information presented here briefly shows the complexity of the problems and the important role of the Ministry of Foreign Affairs in the whole process. Despite the favorable attitude of the American side, settling the matter required numerous efforts and contacts, even at the highest diplomatic level. Although the Polish side was initially interested in importing more eggs, this did

RADIOGRAM
WORLD WIDE WIRELESS

TIME FILED
DATE

CONTINENT TO CONTINENT SHORE TO SHIP SHIP TO SHIP

CLASS OF SERVICE DESIRED
Full Rate Radiogram
Deferred Radiogram
Letter Radiogram
Week End Radiogram
Patrons should mark an X opposite the class of service desired; otherwise, FULL RATES will be charged. See back of this book.

"Via RCA" RADIO CORPORATION OF AMERICA "Via RCA"

FORM No. 100-100

Send the following Radiogram "VIA RCA" subject to terms on back hereof, which are hereby agreed to

1759
POLKATSKIE WARSAN

May 5 1924.

REFERO PISMO FUTURJEN 2608 23 KWISZNIA WYDZIAŁ EKON
IKRA POSTRAGA WYSLANA 30 KWISZNIA STĄTEK LITHUANIA DO GDAŃSKA

POLMISSION 05017

FULL-RATE RADIOGRAM UNLESS MARKED OTHERWISE

Telegram z 5 maja 1924 r. w sprawie wysyłki ikry z Nowego Jorku statkiem Lithuania do Gdańska (AAN. Sprowadzenie...).

Telegram of May 5, 1924, regarding the shipment of roe from New York by the ship Lithuania to Gdańsk (AAN. Import...).

Kwestie rybackie w relacjach z Wolnym Miastem Gdańskiem

Od momentu odzyskania niepodległości przez Polskę pojawiały się liczne problemy z Gdańskiem w rybołówstwie i handlu rybami. Dlatego już w 1920 r. zawarto dwustronne umowy w tych sprawach. Jednakże przewidziane prawo wzajemności (dopuszczające rybaków z Gdańska na łowiska polskie i odwrotnie) uznano za niekorzystne dla

not happen. The only subsequent direct delivery of rainbow trout roe from the USA to Poland took place in 1961.

Fishery issues in relations with the Free City of Gdańsk

After regaining independence by Poland in 1918, numerous problems have arisen with Gdańsk in terms of fisheries and trade in fish. Therefore, as early as 1920 bilateral

Polski, gdyż sprzyjało nadmiernemu, w tym nielegalnemu, wywozowi ryb do Gdańska, ponieważ rybacy nie chcieli sprzedawać ryb w Polsce za marki polskie, lecz woleli za marki niemieckie w Gdańsku. Dlatego wprowadzono zakaz wywozu ryb z Helu do Gdańska, w trosce o zabezpieczenie dostaw ryb na rynek krajowy. W tamtym okresie nawet MSZ przyjęło zarządzenie regulujące rybołówstwo w regionie (Borowik 1922), ale dotychczas nie udało się go odszukać w dostępnej bazie prawnej.

W późniejszym okresie problemy miały inny charakter i były w dużej mierze związane z konkurencją między nowo tworzonym portem w Gdyni i rozwiniętym sektorem handlowym w Gdańsku. Z tego powodu 6 sierpnia 1934 r. został zawarty układ pomiędzy Rządem Polskim a Senatem Wolnego Miasta Gdańska o obrocie produktami rolnictwa, ogrodnictwa i rybołówstwa (Zbiór dokumentów... 1934). Strony

agreements on these matters were concluded. However, the reciprocity rule (allowing fishermen from Gdańsk access to Polish waters and vice versa) was considered disadvantageous for Poland as it favored excessive, including illegal, export of fish to Gdańsk, because Polish fishermen did not want to sell fish in Poland in exchange for the Polish currency, but preferred to obtain German marks in Gdansk. Therefore, a ban on the export of fish from the port of Hel to Gdańsk was introduced, in order to secure the supply of fish to the domestic market. At that time, even the Ministry of Foreign Affairs adopted a law regulating fishing in the region (Borowik 1922), but so far it has not been possible to trace it in the available legal database.

Later, the problems were of a different nature and were largely related to the competition between the newly created port in Gdynia and the developed commercial sector in Gdańsk. For this reason, on August 6,

Targ rybny w Gdańsku (pocztówka, ok. 1920 r.).

Fish market in Gdańsk (postcard, ca. 1920).

Kamień graniczny Wolnego Miasta Gdańska, utworzonego na mocy Traktatu Wersalskiego z 28 czerwca 1919 r., znajdujący się na Mierzei Wiślanej koło wsi Przebrno (FD – Freie [Stadt] Danzig, D – Deutschland) (fot. Jolanta Cios).

Border stone of the Free City of Gdańsk, created under the Treaty of Versailles of June 28, 1919, located on the Vistula Spit near the village of Przebrno (FD – Freie [Stadt] Danzig, D – Deutschland) (photo: Jolanta Cios).

ustaliły m.in. roczne kontyngenty eksportowe na poszczególne gatunki ryb we wzajemnych obrotach handlowych. W kolejnych latach zawierano podobne roczne układy. Było to w kompetencji MSZ, a zwłaszcza Wydziału Organizacji Międzynarodowych w Departamencie Politycznym, z uwagi na rolę Ligi Narodów w sprawach dotyczących statusu Gdańska.

W szczególności kwestie rybackie sprawały wiele problemów, z uwagi na dużą rolę ryb i rybołówstwa w życiu gospodarczym całego regionu w okolicy Zatoki Gdańskiej. Największe trudności wynikały z faktu, że limity dla niektórych gatunków na eksport z Gdańska do Polski były ustalone

1934, an agreement was concluded between the Polish Government and the Senate of the Free City of Gdańsk on the sale of agricultural, horticultural and fishery products (Zbiór dokumentów... 1934). The parties agreed, inter alia, annual export quotas for many fish species in mutual trade. In the following years, similar annual agreements were concluded. This was within the competence of the Ministry of Foreign Affairs, especially the international organizations unit in the Political Department, due to the role of the League of Nations in matters concerning the status of Gdańsk.

Fishing issues, in particular, caused many problems due to the large role of fish and

na niewłaściwym poziomie. Gdańsk dysponował bowiem dużą nadwyżką świeżego leszcza (kontyngent na 1934/35 wynosił 800 kwintali, a na 1935/36 – 1000 kwintali), mając niedobór certy (odpowiednio 2000 i 1200 kwintali). Stwarzało to dwa problemy. Pierwszym była potrzeba wynegocjowania dodatkowych protokołów, w których m.in. zwiększono kontyngent na leszcza, a zmniejszono na certy, co miało charakter głównie techniczny. Drugi natomiast był poważniejszy, ponieważ zbyt niski kontyngent na leszcza sprzyjał przemytowi tego gatunku (a także drogiego sandacza) do Polski, zwłaszcza przez stację graniczną w Tczewie. Problem został podniesiony przez Izbę Przemysłowo-Handlową w Gdyni w listopadzie 1935 r., która zwróciła uwagę, że wywóz zbyt dużej ilości ryb z Gdańska odbywa się ze szkodą dla Gdyni, jako

fishing in the economy of the entire region around the Bay of Gdańsk. The greatest difficulties resulted from the fact that the limits for some species for export from Gdańsk to Poland were set at the wrong level. Gdańsk had a large surplus of fresh bream (*Abramis brama*) (the quota for 1934/35 was 800 quintals, and for 1935/36 – 1000 quintals), and a shortage of vimba (*Vimba vimba*) (2000 and 1200 quintals respectively). This posed two problems. The first was the need to negotiate additional protocols, in which the quota for bream was increased and the quota for vimba was reduced, which was mainly of a technical nature. The second was more serious, because the low quota for bream favored smuggling of this species (and also the expensive pikeperch, *Sander lucioperca*) to Poland, especially through the border station in Tczew. The problem was raised by the Chamber of Industry and Commerce in Gdynia in November 1935, which pointed out that excessive exports of fish from Gdańsk were detrimental to Gdynia as the main Polish port in fish trade. The issue of controlling fish imports from Gdańsk was the subject of numerous correspondence between central state offices. However, it was not clear which institution should perform the control (border guard or customs), and whether it was really needed to the full extent. Due to the political nature of relations with Gdańsk, the matter was referred to the decision of the Ministry of Foreign Affairs, which, taking into account the overall relations, and probably also the relatively small political damage caused by the increased illegal imports of fish, was in favor of abandoning the control. However, in 1938, inspections were

Emblemat Konsulatu RP w Kwidzynie z lat 30. w zbiorach muzeum na zamku w Kwidzynie (fot. Jolanta Cios).

The emblem of the Consulate of the Republic of Poland in Kwidzyn near Gdańsk from the 1930s in the collection of the museum at the castle in Kwidzyn (photo: Jolanta Cios).

głównego polskiego portu w handlu rybami. Sprawa kontroli importu ryb z Gdańska była przedmiotem licznej korespondencji między centralnymi urzędami państwowymi. Nie było jednak jasne, która instytucja powinna robić kontrolę (straż graniczna czy służba celna), a także czy jest ona rzeczywiście potrzebna w pełnym zakresie. Z uwagi na polityczny charakter relacji z Gdańskiem, sprawę przekazano do decyzji MSZ, które, biorąc pod uwagę całokształt stosunków, a zapewne także relatywnie małe szkody polityczne wyrządzone przez zwiększony nielegalny import ryb, opowiadało się za odejściem od kontroli. Jednakże w 1938 r. kontrole wprowadzono, gdyż zapewne w łonie rządu uznano, że powody fiskalne są ważniejsze (AAN. Gdańsk).

Współpraca z Estonią

Estonia jest przykładem niewielkiego kraju, z którym rozwijano intensywną współpracę w sektorze rybackim. W okresie międzywojennym była ważnym eksporterem ryb, zwłaszcza szczupaków, sandaczy i leszczy, pochodzących z jeziora Pejpus. Sprzyjało temu położenie jeziora w sąsiedztwie linii kolejowej z St. Petersburga do Wilna, pozwalającej na szybką dostawę świeżych ryb do miast w Polsce, zwłaszcza Wilna i Warszawy. Kwestie importu ryb z Estonii, w szczególności szczupaka, były nawet przedmiotem najbardziej rozbudowanej dwustronnej bazy prawnej (coroczne protokoły handlowe w latach 1935–1939).

Bliska współpraca z Estonią sięga połowy lat 20. Na zaproszenie MRiDP od 24 lutego do 24 marca 1925 r. w Polsce

introduced because the government probably recognized that fiscal reasons were more important (AAN. Gdańsk).

Cooperation with Estonia

Estonia is an example of a small country with which intensive cooperation in the fisheries sector was developed. In the interwar period, it was an important exporter of fish, especially pike, pikeperch and bream from Lake Peipus. The location of the lake in the vicinity of the railway line from St. Petersburg to Vilnius allowed for quick delivery of fresh fish to cities in Poland, especially Vilnius and Warsaw. Imports of fish from Estonia, especially pike, were even the subject of the most extensive bilateral legal base (annual trade protocols in 1935–1939).

Close cooperation with Estonia dates back to the mid-1920s. At the invitation of the Ministry of Agriculture and State Assets, from February 24 to March 24, 1925, Ernest Vebermann, a politician, member of the Estonian parliament and president of the “Estonian state fishing delegation”, visited Poland. The purpose of the visit was to get acquainted with the state of the Polish fisheries and fish processing sector, as well as the possibilities of organizing a fishing company in the North Sea, Atlantic and White Sea. In Warsaw he was received by the Minister of Agriculture and State Assets, Stanisław Janicki, and he also met with many politicians. He also stayed in Kraków, where he met with representatives of the Agricultural Department of the Kraków Province and the National Fisheries Society, as well as in Gdynia. All the time he was accompanied by the head

przebywał Ernest Vebermann*, polityk, członek estońskiego parlamentu i prezes „państwowej reprezentacji rybackiej Estonii”. Celem wizyty było zapoznanie się ze stanem polskiego rybołówstwa i sektora przetwórczego ryb, a także możliwościami zorganizowania przedsięwzięcia połowu ryb na Morzu Północnym, Atlantyku i Morzu Białym. W Warszawie został przyjęty przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych, Stanisława Janickiego, a także spotkał się z wieloma politykami. Przebywał również w Krakowie, gdzie spotkał się z przedstawicielami Wydziału Rolniczego województwa krakowskiego i Krajowego Towarzystwa Rybackiego, a także w Gdyni. Przez cały czas towarzyszył mu naczelnik Wydziału Rybactwa w MRiDP, dr Józef Borowik (Anonim 1925abc). Pod koniec pobytu Vebermann przedłożył Ministrowi S. Janickiemu memoriał, w którym zawarł oceny i rekomendacje. Główne elementy memoriału, wśród których była rekomendacja rozwoju rybołówstwa dalekomorskiego w oparciu o port w Gdyni, a nie w Gdańsku, zostały ujęte w opublikowanym artykule (Vebermann 1925, Ropelewski 2005).

Zapewne Vebermann zorganizował też pierwszą dostawę ikry siei z Estonii do Polski pod koniec stycznia, a drugą, razem z ikrą łososa, pod koniec marca 1925 r. W obu przypadkach została zamówiona przez MRiDP, a przesłany koleją materiał odebrany przez stronę polską na lotewskiej stacji Zemgale. Całość ikry siei wysłano do wylęgarni w Mylifie na Pomorzu, a narybek przeznaczono na

* W polskich źródłach stosowano pisownię Weberman i Webermann.

Typowi estońscy rybacy znad jeziora Peipus, jedni z wielu łowiących ryby na eksport do Polski (pocztówka, 1940 r.).

Typical Estonian fishermen from Lake Peipus; many of them caught fish for export to Poland (postcard, 1940).

of the fisheries unit at the Ministry of Agriculture and State Assets, Dr. Józef Borowik (Anonim 1925abc). At the end of the stay, Vebermann presented Minister S. Janicki with a memorial in which he included his assessments and recommendations. The main elements of the memorial, which included the recommendation to develop deep-sea fishing based on the port in Gdynia and not in Gdańsk, were included in the published article (Vebermann 1925, Ropelewski 2005).

Probably Vebermann also organized the first delivery of whitefish roe from Estonia to Poland at the end of January, and the second batch, together with salmon roe, at the end of March 1925. In both cases, it was ordered by

Ernest Vebermann (w pierwszym rządzie w środku) w towarzystwie polskich polityków, m.in.: wiceminister rolnictwa Józef Raczyński (drugi z prawej w pierwszym rządzie), wicemarszałek Sejmu Juliusz Poniatowski (pierwszy z prawej w pierwszym rządzie) i poseł Józef Kowalczyk (drugi z lewej w pierwszym rządzie), 1925 r. (NAC sygn. 3/1/0/4/406).

Ernest Vebermann (in the first row in the center) accompanied by Polish politicians, including: Deputy Minister of Agriculture Józef Raczyński (second from the right in the first row), Deputy Speaker of the Sejm Juliusz Poniatowski (first from the right in the first row) and MP Józef Kowalczyk (second on the left in the first row), 1925 (NAC reference no. 3/1/0/4/406).

zarybienie Zatoki Puckiej. Ikra łososia trafiła do wylęgarni w Złotym Potoku, celem zarybienia dorzecza górnej Wisły. W informacji na temat importu ikry (Anonim 1925d) nie wspomniano o zaangażowaniu służby dyplomatycznej, ale z pewnością było.

Kolejną próbę importu ikry siei z Estonii podjęto w latach 1947 i 1948 r. (AAN. „Eksportchleb...”). W lipcu 1947 r. Ministerstwo Przemysłu i Handlu (MPiH), działając z upoważnienia Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych (MRiRR), zwróciło się

the Ministry of Agriculture and State Assets, and the material sent by rail was handed over to Poland at the Latvian station Zemgale. All whitefish eggs were sent to the hatchery in Mylof in Pomerania, and the fry were used for stocking the Bay of Puck. The salmon roe was sent to the hatchery in Złoty Potok in Southern Poland to stock the upper Vistula basin. The published note on the import of roe (Anonim 1925d) did not mention the involvement of the diplomatic service, but it certainly was involved.

do radcy handlowego Ambasady RP w Moskwie o zbadanie możliwości zakupu 10 mln szt. zapłodnionej ikry siei z jeziora Peypus, z uwagi na „konieczność zarybienia naszych wód wysoko wartościowymi gatunkami ryb”. Po otrzymaniu od MRiRR nazwy naukowej siei (*Coregonus lavaretus*), zwrócono się do odpowiednich władz rosyjskich z pytaniem o możliwość i warunki dostawy ikry. Reakcja była pozytywna. Strona rosyjska proponowała dostawę od 5 do 7 mln szt. ikry w marcu, w ramach umowy na 1947 r., na poczet towarów różnych, po cenie 800 USD za 1 mln szt. ikry, franco wagon stacja Wołchowstroj lub Tartu, plus koszt transportu do granicy koleją radziecką. Ikra miała być na ramkach (po 30–40 tys. szt. ikry), umieszczonych w skrzyni (po 10–15 ramek). Realizacją dostawy miało zająć się rosyjskie przedsiębiorstwo „Eksportchleb”.

Dla MRiRR cena była za wysoka. Początkowo odpowiedziało więc, że może zapłacić 600 USD za 1 mln szt., przy zakupie 5 mln szt. ikry. Przebieg dalszej korespondencji jest nietypowy i oddaje złożoność relacji politycznych z ZSRR w tamtym okresie. W styczniu 1948 r. radca handlowy odpowiedział MPiH, że „limitowanie ceny za ikrę uważamy za niepoważne. Cała transakcja wynosi \$4000 i jest uważana przez stronę radziecką za grzeczność. Ceny na ikrę nie są nigdzie notowane. Jeżeli ikra dla naszych celów się nadaje, należy cenę \$800 zaakceptować”. W kolejnych pismach informował o tym, że strona rosyjska już nawet przygotowała 7 mln szt. i ponaglała o podanie adresu wysyłki. Pod koniec stycznia MPiH przekazało, że akceptuje cenę \$800, ale reflektuje tylko na 2 mln szt. ikry. W odpowiedzi na to

Another attempt to import whitefish from Estonia was made in 1947 and 1948 (AAN. “Eksportchleb”...). In July 1947 the Ministry of Industry and Trade, acting under the authority of the Ministry of Agriculture and Agricultural Reforms, asked the commercial counsellor of the Polish Embassy in Moscow to investigate the possibility of purchasing 10 million whitefish eggs from Lake Peypus, due to the “need to stock our waters with highly valuable fish species.” After receiving the scientific name of the whitefish (*Coregonus lavaretus*) from the Ministry of Agriculture and Agricultural Reforms, the relevant Russian authorities were asked about the possibility and conditions for the delivery of roe. The reaction was positive. The Russian side proposed the delivery of 5–7 million eggs in March, under the contract for 1947 for various goods, at the price of \$ 800 for 1 million eggs, delivered at the Volhovstroj or Tartu railway station, plus the cost of transport to the border by the soviet railways. The roe was supposed to be on frames (30–40,000 each), placed in a box (with 10–15 frames in each). The delivery was to be carried out by the Russian company “Eksportchleb”.

The price was too high for the Ministry of Agriculture and Agricultural Reforms. So initially it replied that it could pay \$ 600 for 1 million eggs when ordering 5 million eggs. Further correspondence is unusual and reflects the complexity of political relations with the USSR at that time. In January 1948, the commercial counsellor replied to the Ministry of Industry and Trade that “we consider lowering the price for roe to be frivolous. The entire transaction is worth

radca napisał do wiceministra, że „ponieważ tego rodzaju załatwianie naraża na szwank autorytet naszych instytucji, tym bardziej w poważnym okresie rokowań handlowych z „Eksportchlebem”, proszę uprzejmie o interwencję Ob. Ministra. Suma zamówienia wynosi \$4000”. Sprawa się przeciągała, a nawet włączono w nią Centralę Rybną, która miała sfinalizować transakcję od strony finansowej i zabezpieczyć odbiór materiału na stacji Kuźnica Białostocka. Ostatecznie, z uwagi na to, że w marcu ikra siei zaczęła się wylęgać, kontrahent radziecki przekazał, że jej dostawa jest już nieaktualna. Do sprawy zapewne już nie powrócono, ponieważ nie było więcej dostaw ikry siei do Polski z ZSRR. W ten sposób nie doszło do zapłaty za ikrę, bo cena była rażąco wysoka. MIR sprowadził więc z Finlandii jesienią 1950 r. 750 tys. ziaren ikry siei w celu zarzybienia Zatoki Puckiej. Ikrę umieszczono w wylęgarni w Szczecinku (Anonim 1950).

Treść powyższej korespondencji ukazuje warunki, w jakich dyplomaci polscy w Moskwie pracowali pod koniec lat 40. W praktyce, w wyniku presji strony rosyjskiej, zamiast prowadzić z nią negocjacje, prowadzili je ze stroną polską. Ten przypadek kontrastuje z podanym wcześniej podejściem strony amerykańskiej i estońskiej do współpracy z Polską.

Współpraca z krajami sąsiedzkimi w zakresie badań i ochrony głowacicy

Głowacica (*Hucho hucho*) jest największą i najcenniejszą od strony przyrodniczej rybą łososiowatą na świecie, a jej ochrona jest

\$ 4,000 and is considered a courtesy by the Soviet side. The price for roe is not listed anywhere. If the roe is fit for our purpose, the price of \$ 800 must be accepted.” In subsequent correspondence he informed that the Russian side had already prepared 7 million eggs and asked for the shipping address. At the end of January, the Ministry of Industry and Trade stated that it accepts the price of \$ 800, but only wishes to buy 2 million eggs. In response to this, the counsellor wrote to the deputy minister that “because this type of settlement jeopardizes the authority of our institutions, even more so in the serious period of trade negotiations with” Eksportchleb”, I am asking for the intervention of the Minister. The total order amount is \$ 4000.” The case dragged on, and even the Central Fish Office became involved, which was to finalize the transaction from the financial side and secure the receipt of the material at the Kuźnica Białostocka railway station (at the border with Belarus). Ultimately, due to the fact that whitefish eggs began to hatch in March, the Soviet contractor reported that their delivery was no longer possible. The matter was probably not brought back because there were no more deliveries of whitefish to Poland from the USSR. Therefore, there was no overpaying for roe, because the price was abnormally high. The Sea Fisheries Institute imported 750,000 whitefish eggs from Finland in the fall of 1950 in order to stock the Bay of Puck. The roe was placed in the hatchery in Szczecinek in Pomerania (Anonim 1950).

The contents of the mentioned correspondence indicates the conditions in which Polish diplomats worked in Moscow at the

od dawna przedmiotem szczególnej uwagi. W Polsce jej autochtoniczna populacja występowała w Czarnej Orawie, a w granicach państwa do 1939 r. – także w Prucie i Czeremoszu. Badania naukowe w Polsce nad tym gatunkiem podjęto dopiero pod koniec lat 20. XX w., a MSZ został włączony w to zagadnienie z uwagi na transgraniczny charakter badań.

W lipcu 1929 r. MRiRR poinformowało MSZ, że dwóch naukowców – Włodzimierz Kulmatycki i Józef Gabański – w ramach planowanych badań nad głowacicą na Czeremoszu i Prucie, będzie przekraczało granicę polsko-rumuńską w terenie, o czym należy poinformować stosowne władze rumuńskie, aby nie czyniono przeszkód. Na polecenie MSZ Poselstwo w Bukareszcie uzyskało stosowną zgodę i pomoc ze strony władz Rumunii. Sprawą osobiście zajmował się Edward Raczyński, wówczas zastępca Naczelnika Wydziału Wschodniego w Departamencie Polityczno-Ekonomicznym, a późniejszy kierownik MSZ (1941–1943) oraz minister stanu (1942–1943) w rządzie w Londynie (AAN. Ekspedycje...).

Należy nadmienić, że w związku z prowadzeniem nielegalnego połowu ryb, w tym głowacicy, przy użyciu środków wybuchowych w miejscowości Ispas (Spas) nad górnym Czeremoszem przez rumuńską straż graniczną 23 sierpnia 1923 r., Poselstwo w Bukareszcie wystosowało notę protestacyjną w tej sprawie 23 listopada 1923 r. Odpowiedź otrzymało – po ponagleniu – dopiero 20 lutego 1925 r., w dodatku z informacją, że nie udało się ustalić winnych osób (AAN. Zajścia...).

end of the 1940s. In practice, as a result of pressure from the Russian side, instead of negotiating with it, they conducted negotiations with the Polish side. This case contrasts with the previously mentioned approach of the American and Estonian sides to cooperation with Poland.

Cooperation with neighboring countries in the field of research and protection of the Danube salmon

The Danube salmon (*Hucho hucho*) is the largest and most valuable salmonid in the world from the natural history point of view, and its protection has long been the subject of special attention. In Poland, an autochthonic population was present in the Czarna Orawa River, and within the state borders until 1939 – also in the rivers Pruth and Cheremosh (currently in Ukraine). Scientific research in Poland on this species was undertaken only at the end of the 1920s and the Ministry of Foreign Affairs was involved in this issue due to the cross-border nature of the research.

In July 1929 the Ministry of Agriculture and Agricultural Reforms informed the Ministry of Foreign Affairs that two scientists – Włodzimierz Kulmatycki and Józef Gabański – as part of the planned research on the Danube salmon in rivers Cheremosh and Pruth, would cross the Polish-Romanian border in the field. This fact should be notified to the relevant Romanian authorities so that no obstacles would be made. On the recommendation of the Ministry of Foreign Affairs, the Legation in Bucharest obtained the appropriate consent

Polów ryb w nocy przy łuczywie. Ловля рыб в ночи при лучишци.

Polów głowacicy nocą przy użyciu łuczywa i ościenia w Czeremoszu (pocztówka, ok. 1930 r.).

Danube salmon fishing at night with a torch and spear in the Cheremosh River (postcard, ca. 1930).

Kwestia ochrony głowacicy pojawiła się także w polsko-czechosłowackiej umowie międzyrządowej z grudnia 1952 r., dotyczącej uregulowania niektórych kwestii związanych z budową zapory na rzece Orawie. Umowa przewidywała utworzenie stacji rybackiej oraz zarybianie głowacicą Zbiornika Orawskiego, a w szczególności dostawanie się głowacicy na terytorium Polski (Umowa... 1972). Celem zapisu była ochrona populacji głowacicy w górnym dorzeczu Czarnej Orawy, ponieważ wybudowanie zapory uniemożliwiałoby rybom z niższych partii rzeki docieranie na tarliska położone w okolicy Jabłonki. Jest to jedyna dwustronna umowa międzyrządowa podpisana przez Polskę, która była poświęcona takim

and assistance from the Romanian authorities. The matter was handled personally by Edward Raczyński, then deputy Head of the Eastern Unit in the Political and Economic Department, and later head of the Ministry of Foreign Affairs (1941–1943) and Minister of State (1942–1943) in the government in exile in London (AAN. Ekspedycje...).

It should be noted that in connection with illegal fishing, including the Danube salmon, with the use of explosives in the village of Ispas (Spas) on the upper Cheremosh River by Romanian border guards on August 23, 1923, the Legation in Bucharest issued a protest note on this matter on 23 November 1923. The answer was

działaniom ochronnym wobec jakiegokolwiek gatunku ryby.

Prawdopodobnie w ślad za tą umową, podczas konferencji polsko-czechosłowackiej 17 grudnia 1963 r. w Nowym Targu, strona czechosłowacka zobowiązała się na własny koszt zarybiać dorzecze Czarnej Orawy po polskiej stronie przez pięć lat liczbą 100 tys. szt. wylęgu oraz 10 tys. szt. narybku co roku, począwszy od 1964 r. (Kołder 1964). Brak jest innych informacji o zarybieniach i działaniach w duchu umowy. Zapewne zarzucono je, z uwagi na podjęcie sztucznego rozrodu głowicy w ośrodku w Łopusznej od 1955 r., a na większą skalę od 1963 r.

Inne wybrane zagadnienia z zakresu rybołówstwa w działalności MSZ do 1950 r.

MSZ i placówki zagraniczne realizowały szereg innych zadań związanych z rybołówstwem, w tym na rzecz różnych instytucji krajowych. W 1929 r., na prośbę pracowni rybackiej Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Bydgoszczy, Poselstwo w Berlinie zwróciło się do Urzędu do Spraw Zagranicznych w Berlinie z prośbą o rozesłanie do odpowiednich władz, organizacji i ludności na terenach nadmorskich informacji o znakowaniu łososi i pstrągów morskich (nota z 26 marca), a także storni i zimnicy (nota z 24 września). W przypadku złowienia takiej ryby za zwrot znaczków przysługiwała nagroda pieniężna (AAN. Rybołówstwo. Doświadczenia...). Zasada wypłaty nagrody pieniężnej jest stosowana nawet współcześnie, a instytucje prowadzące

received – after a reminder – only on February 20, 1925, in addition with the information that the guilty parties could not be identified (AAN. Zajścia...).

The issue of Danube salmon protection also appeared in the Polish-Czechoslovak intergovernmental agreement of December 1952 concerning the regulation of certain issues related to the construction of the dam in Czechoslovakia on the Orava River. The agreement provided for the creation of a fisheries station and stocking with Danube salmon in the Orava Reservoir, in particular facilitating migration of the Danube salmon to the territory of Poland (Umowa... 1972). The purpose of the provision was to protect the Danube salmon population in the upper Czarna Orava River basin, because the construction of the dam prevented the fish from the lower parts of the river from reaching the spawning grounds located upstream near the city of Jabłonka. It is the only bilateral intergovernmental agreement signed by Poland that envisaged such protective measures for any species of fish.

Probably following this agreement, during the Polish-Czechoslovak conference on December 17, 1963, in Nowy Targ, the Czechoslovak side undertook at its own expense to stock the Czarna Orava River basin on the Polish side for five years with 100,000 fry and 10 thousand fingerlings every year, starting in 1964 (Kołder 1964). No other information is available on stocking and contractual measures. Probably they were abandoned due to the success in artificial reproduction of Danube salmon in the hatchery in Łopuszna from 1955, and on a larger scale from 1963.

znakowanie i badania nad wędrówkami ryb prowadzą akcję informacyjną wśród rybaków i wędkarzy.

Na początku 1930 r. MPiH zwróciło się do polskich placówek w Niemczech z prośbą o przesłanie informacji na temat kształcenia rybaków zawodowych, w tym programów specjalistycznych kursów. W tym bowiem okresie tworzono system kształcenia rybaków, zwłaszcza pod kątem rozwoju rybołówstwa morskiego. Z informacji zebranych przez placówki wynikało, że tylko Izba Rolnicza w Królewcu organizowała co roku kursy dla rybaków morskich w Pilawie (Pillau) i Labiawie (Labiaw), trwające nie dłużej niż jeden tydzień. W październiku 1930 r. Wicekonsulat RP w Elku natomiast przekazał informacje o kursach w szkole rybackiej w Giżycku (Lötzen), która była pierwszą taką szkołą średnią w Niemczech działającą przez cały rok (AAN. Rybołówstwo. Szkoły...).

W 1934 r., w związku z negocjacjami nad traktatem handlowym między Polską i Wielką Brytanią, Poselstwo w Berlinie zostało poproszone o uzyskanie informacji na temat metod popierania rybołówstwa śledziowego przez Niemcy. Poselstwo przesłało notatkę, w której opisano wsparcie dwoma metodami – kredytami długoterminowymi i premiami, a także polityką celną (AAN. Rybołówstwo. Akcja...).

Służba dyplomatyczna angażowała się w także w różne działania na rzecz promocji handlu. Kwestie importu były najlepiej widoczne zaraz po zakończeniu pierwszej wojny światowej, kiedy w kraju panował głód, a sprawa zabezpieczenia dostaw żywności stała się priorytetem dla tworzącej się wówczas administracji. Na ogół władze miast

Other selected fishery issues in the activities of the Ministry of Foreign Affairs until 1950

The Ministry of Foreign Affairs and foreign missions carried out a number of other tasks related to fisheries, including for various domestic institutions. In 1929, at the request of the fisheries office of the National Agricultural Research Institute in Bydgoszcz, the Legation in Berlin asked the Office for Foreign Affairs in Berlin to send information about salmon and sea trout tagging to relevant authorities, organizations and persons in the coastal areas (note of March 26), as well as the European flounder (*Platichthys flesus*) and common dab (*Limanda limanda*) (note of September 24). In case of catching such a fish, a person returning the tag was entitled to a cash reward (AAN. Fisheries. Doświadczenia...). The principle of paying a reward is applied even today, and the institutions doing tagging and research on fish migration conduct an information campaign among fishermen and anglers.

At the beginning of 1930, the Ministry of Industry and Trade asked Polish missions in Germany to send information on the training of professional fishermen, including programs of specialized courses. It was during this period that the system of training fishermen was created, especially with a view to the development of sea fishing. The information collected by the missions indicated that only the Agricultural Chamber in Königsberg organized each year a course for sea fishermen in Pillau and Labiau, but lasting no longer than one week. In October 1930, the Vice-Consulate in Elk (Eastern Prussia) provided information

Uczniowie piątego roku Szkoły Rybołówstwa Morskiego w Gdyni, przyszli kapitanowie statków rybackich, na statku szkolnym Zew Morza, 1957 r. (fot. kpt. ż.w. Bohdan Brodnicki, archiwum Ireneusza Bulskiego).

The fifth-year students of the Sea Fishing School in Gdynia, future captains of fishing vessels, on the training ship Zew Morza, 1957 (photo by Captain Bohdan Brodnicki in the private archive of Ireneusz Bulski).

przyjęły na siebie ciężar importu ryb, ponieważ wymagało to kontaktu z odpowiednimi instytucjami zagranicznymi, a następnie reglamentowanej sprzedaży ryb w wyznaczonych punktach. Dotyczyło to głównie ryb morskich, a zwłaszcza śledzi, gdyż były dostępne w największej ilości. Informacje o takich działaniach są z Warszawy, Cieszyna i Łodzi, a ryby sprowadzano z Niemiec i Norwegii. Również MSZ było zaangażowane w ten proces, ale na dwóch najważniejszych kierunkach – z Norwegią, jako największym dostawcą ryb, oraz z USA, jako dawcą pomocy żywnościowej. 3 listopada 1919 r. polski poseł w Christianii (czyli Oslo), Czesław

about courses at the fisheries school in Giżycko (Lötzen), which was the first such secondary school in Germany operating the whole year (AAN. Rybołówstwo. Szkoły...).

In 1934, in connection with negotiations on a trade treaty between Poland and Great Britain, the Legation in Berlin was asked to obtain information on the methods of supporting herring fishing by Germany. The legation sent a note describing the support in two ways – long-term credits and bonuses as well as customs policy (AAN. Rybołówstwo. Akcja...).

The diplomatic service was also involved in various activities promoting trade. Import

Pruszyński, podpisał z rządem norweskim umowę handlową, na mocy której Norwegia otworzyła Polsce kredyt na 28 milionów koron na pokrycie dostawy 200 tysięcy beczek śledzi, które miały być dostarczone w ciągu 3 miesięcy (Anonim 1919). Poselstwo dalej monitorowało sytuację rynkową w Norwegii i 23 marca 1920 r. przesłało do MSZ notatkę w tej sprawie, prosząc o decyzję, czy planowana jest kolejna umowa (AAN. Sprawy). Prawdopodobnie nie doszło do niej, co mogło wynikać z rozwijającego się prywatnego sektora, który przejął działalność handlową.

W 1935 r. Konsulat Generalny RP w Olsztynie poinformował Ambasadę w Berlinie, że w Prusach Wschodnich wszczęto akcję rozpowszechniania hodowli raków, subydiowanej przez Rzeszę w wysokości 50% kosztów założenia hodowli. Odbywało się to we współpracy z ośrodkiem doświadczalnym Uniwersytetu Królewieckiego w Pertelnicken (ros. Ternovka). Konsulat zwrócił uwagę, że powodzenie akcji mogłoby zagrozić polskiemu eksportowi raków do Niemiec (AAN. Rybołówstwo. Akcja...).

Do placówek zagranicznych nieraz zwracały się różne osoby i firmy, które poszukiwały partnerów handlowych w Polsce w sektorze produktów rybnych. Wśród nich był Charles Pollack z Marsylii, który w lutym 1935 r. zwrócił się do Konsulatu Generalnego RP w Marsylii, z prośbą o pomoc we wskazaniu eksporterów ryb w puszkach w Polsce. Jego zdaniem „niemieckie ryby w puszkach są niechętnie widziane w koloniach francuskich i pragnąłby je zamienić na towar innego pochodzenia”. Prośbę przekazano do Państwowego Instytutu Eksportowego w Warszawie (AAN. Francja).

issues were best seen right after the end of World War I, when famine was common in the country and the issue of securing food supplies became a priority for the newly created administration. In general, city authorities assumed the burden of importing fish, because it required contact with relevant foreign institutions, and rationed sale of fish at designated points. This concerned mainly marine fish, especially herring, as it was available in the greatest quantity. Information on such activities is available from Warsaw, Cieszyn and Łódź, and the fish were imported from Germany and Norway. The Ministry of Foreign Affairs was also involved in this process, but in two most important directions – Norway as the largest supplier of fish, and the US, as a donor of food aid. On November 3, 1919, Mr. Czesław Pruszyński, the Polish envoy in Christiania (Oslo), signed a trade agreement with the Norwegian government, under which Norway opened a loan of 28 million crowns to Poland to cover the cost of 200,000 barrels of herring, which were to be delivered within 3 months (Anonim 1919). The legation continued to monitor the market situation in Norway and on March 23, 1920 sent a note on this matter to the Ministry of Foreign Affairs, asking for a decision whether another agreement was planned (AAN. Sprawy...). Probably there was no follow-up, which may have been due to the growing private sector taking over the trading activities.

In 1935, the Polish Consulate General in Olsztyn informed the Embassy in Berlin that in East Prussia a campaign to promote crayfish breeding was initiated, subsidized by the Reich in the amount of 50% of the costs

Łódź rybacka, tzw. barkas (z prawie płaskim dnem), na Zalewie Wiślanym (pocztówka, ok. 1950 r.).

A fishing boat, the so-called "barkas" (with an almost flat bottom), in the Vistula Lagoon (postcard, ca 1950).

Interesującym przykładem aktywności polskich placówek jest pismo Jana Majewskiego, Konsula Generalnego RP w Capetown, z 28 lipca 1938 r. do MSZ, informujące o planach zorganizowania połowu ryb morskich na wodach Afryki zachodniej (głównie w Zatoce Gwinejskiej) przez Niemcy i południowej przez Włochy. Plany Niemiec wynikały z potrzeb aprowizacji ludności kraju oraz potrzeb przemysłowych (produkcja mączki rybnej), w związku z przelowieniem ryb w Morzu Północnym, od czasu gdy wiele krajów zaczęło prowadzić tam połowy na dużą skalę (AAN. Rybołówstwo morskie).

Kwestia rybołówstwa pojawiła się także w pracach nad traktatem pokojowym z Niemcami po drugiej wojnie światowej.

of establishing a breeding farm. This took place in cooperation with the experimental farm of the University of Königsberg in Pertelnicken (Russian: Ternovka). The Consulate pointed out that the success of the action could threaten Polish exports of crayfish to Germany (AAN. Rybołówstwo. Akcja...).

Various people and companies who were looking for commercial partners in Poland in the fish products sector often turned to foreign missions. Among them was Charles Pollock from Marseille, who in February 1935 asked the Consulate General of the Republic of Poland in Marseille for assistance in identifying exporters of canned fish in Poland. In his opinion, "German canned fish are reluctantly seen in French colonies and he would like to substitute them with goods of another origin." The request was sent to the State Export Institute in Warsaw (AAN. Francja).

An interesting example of the activity of Polish institutions is the letter of Jan Majewski, Consul General of the Republic of Poland in Capetown, of July 28, 1938, to the Ministry of Foreign Affairs, informing about plans to organize sea fishing in the waters of West Africa (mainly in the Gulf of Guinea) by Germany and southern Africa by Italy. Germany's plans resulted from the food supply needs of the country's population and the industrial needs (production of fish meal) in connection with overfishing in the North Sea, since many countries began to conduct large-scale fishing there (AAN. Rybołówstwo morskie).

The issue of fisheries also appeared in the works on the peace treaty with Germany after the Second World War. In February 1947 the Polish Commission of Experts

W lutym 1947 r. Polska Komisja Ekspertów Resortu Komunikacji zwróciła uwagę na potrzebę opracowania klauzuli dotyczącej uprawiania rybołówstwa na rzekach granicznych, w przypadku, gdyby granica między Polską i Niemcami miała biec korytem Nysy Łużyckiej i Odry. Taka klauzula zapewniłaby „maksimum swobód w tym względzie” (AAN. Usprawnianie...). Traktatu nigdy nie podpisano, ale te wody pozostały rzekami granicznymi.

Współczesne działania MSZ

Podczas polskiego przewodnictwa w Radzie Państw Morza Bałtyckiego, organizacji stworzonej przez ministrów spraw zagranicznych państw regionu, jedno z posiedzeń Komitetu Wyższych Urzędników zostało zorganizowane, przy współudziale autora tej książki, w siedzibie MIR w Gdyni w dniach 11–12 maja 2005 r. W programie były m.in. kwestie Międzynarodowej Komisji Rybołówstwa Morza Bałtyckiego (IBSFC) – podsumowanie jej osiągnięć oraz planowane zakończenie działalności pod koniec roku.

W latach 2006, 2010 i 2017 Polska podpisała trzy umowy o udzieleniu kredytu w ramach pomocy rozwojowej dla Angoli, na podstawie których sfinansowano budowę i organizację Akademii Rybołówstwa i Nauk Morskich w Namibe. Akademia jest największą polską inwestycją o profilu pomocowym na całym kontynencie afrykańskim. W budowę, wyposażenie i uruchomienie Akademii zaangażowane były polskie przedsiębiorstwa i instytucje, z wiodącą rolą firmy „Navimor”, jako głównego wykonawcy, oraz Akademii Morskiej w Gdyni, odpowiedzialnej za

of the Ministry of Transport drew attention to the need to develop a clause concerning the practice of fishing on border rivers in the event that the border between Poland and Germany was to run along the Nysa Łużycka and Odra rivers. Such a clause would ensure “maximum freedom in this regard” (AAN. Usprawnianie...). The treaty was never signed, but these waters still remain border rivers.

Contemporary activities of the Ministry of Foreign Affairs

During the Polish presidency of the Council of the Baltic Sea States, an organization created by the ministers of foreign affairs of the region's countries, one of the meetings of the Committee of Senior Officials was organized, with the assistance of the author of this book, at the Sea Fisheries Institute in Gdynia on May 11–12, 2005. The agenda of the meeting included inter alia the International Baltic Sea Fishery Commission (IBSFC) – summary of its achievements and planned termination of activities at the end of the year.

In 2006, 2010 and 2017, Poland signed three development aid loan agreements for Angola, concerning financing the construction and organization of the Academy of Fisheries and Marine Sciences in Namibe. The Academy is the largest Polish aid investment on the entire African continent. Several Polish enterprises and institutions have been involved in the construction, equipment and launch of the Academy, with the leading role of “Navimor” company as the main contractor, and Gdynia Maritime

program nauczania i przygotowanie kadr. Akademia została oficjalnie zainaugurowana 17 lipca 2017 r.

W latach 2011–2012 w ramach polskiej pomocy rozwojowej sfinansowano dwa projekty Instytutu Rybactwa Śródlądowego w Olsztynie, dotyczące rozwoju gospodarki rybackiej na Ukrainie: nr 379/2011 – „Opracowanie podstaw biotechnologii żywienia młodocianych stadiów ryb dla potrzeb akwakultury na Ukrainie” i 57/2012 – „Opracowanie podstaw biotechnologii żywienia młodocianych stadiów ryb ginących na potrzeby akwakultury Ukrainy”. Celem projektów, realizowanych we współpracy z Instytutem Gospodarki Rybackiej Ukrainińskiej Akademii Agrarnych Nauk, było przekazanie stronie ukraińskiej wiedzy i umiejętności praktycznych z zakresu nowoczesnej akwakultury gatunków ryb zagrożonych wyginięciem na terytorium Ukrainy, głównie jesiotrowatych. W ramach tych działań dwóch ukraińskich ichtiologów odbyło staże w Polsce, opracowano metodologię hodowli ryb dostosowaną do potrzeb i możliwości akwakultury na Ukrainie, przeprowadzono szereg szkoleń dla rybaków oraz wyhodowano kilkanaście tysięcy młodych ryb w gospodarstwie na Ukrainie, dając początek nowym hodowlom. Działania miały służyć zwiększeniu opłacalności produkcji materiału zarybieniowego poprzez obniżenie śmiertelności narybku oraz obniżenie kosztów karmienia.

W październiku 2018 r. odbyła się misja polskich przedsiębiorstw z sektora przetwórstwa rybnego („Stanpol”, „Abramczyk”, „Incoga”, Kołobrzeska Grupa Producentów Ryb i Polskie Stowarzyszenie Przetwórców Ryb) we Władywostoku i na Kamczatce,

University, responsible for the curriculum and personnel preparation. The Academy was officially inaugurated on July 17, 2017.

In 2011–2012, Polish development aid financed two projects of the Inland Fisheries Institute in Olsztyn, concerning the development of fisheries in Ukraine: No. 379/2011 – “Developing the basics of biotechnology of feeding juvenile fish stages for the needs of aquaculture in Ukraine” and 57/2012 – “Development of the basics of biotechnology of feeding juvenile stages of perishing fish for the needs of aquaculture in Ukraine.” The aim of the projects, carried out in cooperation with the Institute of Fisheries Economy of the Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, was to provide the Ukrainian side with knowledge and practical skills in the field of modern aquaculture of endangered fish species in Ukraine, mainly sturgeons. As part of these activities, two Ukrainian ichthyologists completed internships in Poland, a fish farming methodology adapted to the needs and possibilities of aquaculture in Ukraine was developed, a series of training courses for fishermen were conducted, and several thousand young fish were bred on a farm in Ukraine, giving rise to new farms. The activities were to increase the profitability of the production of stocking material by reducing the mortality of fry and lowering the cost of feeding.

In October 2018, a mission of Polish companies from the fish processing sector (“Stanpol”, “Abramczyk”, “Incoga”, Kołobrzeg Fish Producers Group and the Polish Fish Processors Association) took place in Vladivostok and Kamchatka, with the support of the Polish Embassy in Moscow and

przy wsparciu Ambasady RP w Moskwie i Konsulatu Generalnego RP w Irkucku. Jej celem było nawiązanie bezpośrednich kontaktów z rosyjskimi przedsiębiorstwami sektora przetwórstwa ryb na Dalekim Wschodzie, które w swoich planach biznesowych uwzględniały współpracę z Polską. Ważna rola Polski w tym sektorze (czwarte miejsce w UE pod względem ilości przetwarzanych produktów morskich), a także nowoczesny park maszynowy w polskich zakładach, sprzyjały stworzeniu stabilnych relacji biznesowych, pomimo dużej odległości geograficznej, wpisując się w rozwój pragmatycznych kontaktów na poziomie regionów. Misja utarowała też drogę dla współpracy w innych sektorach, czym była zainteresowana strona rosyjska.

Polish Consulate General in Irkutsk. Its aim was to establish direct contacts with Russian enterprises of the fish processing sector in the Far East, which included cooperation with Poland in their business plans. The important role of Poland in this sector (fourth place in the EU in terms of the amount of processed sea products), as well as modern machinery in Polish plants, contributed to the creation of stable business relations, despite the large geographical distance, in line with the development of pragmatic contacts at the regional level. The mission also paved the way for cooperation in other sectors, which was of interest to the Russian side.

Rozdział 4

Ludzie i dyplomacja

*Wiele łączy dyplomatę i lososia
– obydwa są gatunkami wędrownymi*

Od dawna połów ryb na wędkę, zwłaszcza lososioiwatych, jest rozrywką, którą z zamiłowaniem uprawiają elity w krajach rozwiniętych. Sprzyja ono także poufnyim rozmowom i otwartości, ponieważ towarzyszy jej zrelaksowana atmosfera, spokój, cisza, a także emocje związane z samym połowem. Przy okazji wędkowania można omówić i załatwić wiele trudnych spraw. Z tego powodu od dawna wędkarstwo jest też elementem dyplomacji. W tym rozdziale przedstawione są więc różne wymiary zainteresowań rybami i ich połowem, zwłaszcza ze strony dyptomatów i osób z kategorii VIP.

Wśród zagranicznych wędkarzy, piastujących najwyższe godności państwowe, było wielu prezydentów USA, począwszy od Jerzego Waszyngtona, premierów Wielkiej Brytanii, np. Neville Chamberlain, a także Francji, np. Arystydes Briand. W okresie międzywojennym w prasie, także polskiej, powszechnie informowano o ich wyjazdach na ryby w czasie wolnym lub w przerwach między zajęciami służbowymi, a także przedstawiano zdjęcia w trakcie połowu. Już wówczas traktowano to jako ważny element *public relations*. Niektóre z tych osób nawet przeszły do historii bardziej jako wędkarze,

Chapter 4

People and diplomacy

*A diplomat and a salmon have a lot in common
– both are migratory species*

Fishing with rod and line, especially salmonids, has long been a pastime that the elite in developed countries love to do. It is also conducive to confidential conversations and openness, as it is accompanied by a relaxed atmosphere, peace and tranquility, as well as emotions associated with the fishing itself. While fishing, many difficult matters can be discussed and taken care of. For this reason, fishing has also been an element of diplomacy for a long time. So in this chapter are presented various dimensions of interest in fish and their fishing, especially on the part of diplomats and VIPs.

Among the foreign anglers holding the highest state ranks, there were many US presidents, starting with George Washington, British prime ministers such as Neville Chamberlain, and also French ones, such as Aristides Briand. In the interwar period, the press, including the Polish one, widely reported their fishing trips in free time or during breaks between official activities, and also presented photos during fishing. Even then, it was treated as an important element of public relations. Some of these VIPs have even gone down in history more as fishermen than politicians. For example,

niż politycy. Na przykład, w Herbert Hoover Library and Museum jest pomnik prezydenta-patrona w stroju wędkarskim.

Również wielu ministrów spraw zagranicznych łowiło ryby. Najbardziej znanym z nich jest Sir Edward Grey. Jest autorem książki *Fly Fishing*, wydanej w 1899 r. i wznawianej ponad 10 razy, należącej do klasyki światowej literatury wędkarskiej. W niektórych krajach (np. w NRF) ambasady Wielkiej Brytanii nawet dzierżawiły odcinki rzek dla swoich pracowników, wśród których było wielu wędkarzy. Zamiłowanie angielskich dyplomatów do wędkarstwa najlepiej oddaje relacja z koronacji cara Aleksandra II w Moskwie, 26 sierpnia 1856 r.: „w dzień koronacji, prawie cała Moskwa zbiegła się do

the Herbert Hoover Library and Museum has a statue of the patron president in a fishing suit.

Many foreign ministers also went fishing. The most famous of them is Sir Edward Grey. He is the author of the book *Fly Fishing*, published in 1899 and reissued over 10 times, which is one of the classics of world fishing literature. In some countries (e.g. in the German Federal Republic), British embassies even leased stretches of rivers for their employees, many of whom were anglers. The love of English diplomats for fishing is best reflected in the account of the coronation of Tsar Alexander II in Moscow on August 26, 1856: “on the day of the coronation, almost all Moscovites

Polów ryb w rzece Moskwie (pocztówka, w obiegu 1913 r.).

Fishing in the Moscow River (postcard, posted in 1913).

Kremlinu; tylko chorzy lub kalecy pozostali w domu. W jednym wreszcie miejscu, około mostu na rzece Moskwie, widzieliśmy dwóch Anglików, co naumyślne przyjechali z Londynu do Moskwy na koronację, i którzy zapomnieli o celu przybycia. W sam dzień uroczystości, wzięwszy wędki w ręce, weszli do rzeki po kolana i zaczęli łowić ryby, z obojętnością na wszystko otaczające i ze spokojem, którym się odznacza anglo-saksońska rasa. Gdyśmy wracali z pałacu, Anglicy jeszcze stali nieruchomie na miejscach swoich, jakby po to tylko przyjechali z tak daleka, żeby nic nie widzieć” (Anonim 1867).

Ryby w życiu ministrów spraw zagranicznych – ks. Adama Czartoryskiego i Ignacego Paderewskiego

W życiu dwóch polskich ministrów spraw zagranicznych są interesujące i szerzej nieznanne elementy o charakterze rybackim. W obu przypadkach mają związek z zagranicą.

Pierwszym był Adam Czartoryski, minister spraw zagranicznych Rosji w latach 1804–1806, który później stanął w opozycji do władz carskich. Mikołaj I Romanow nawet skazał go na karę śmierci przez ścięcie toporem za udział w powstaniu listopadowym, czego nie udało się wykonać z uwagi na pobyt księcia we Francji aż do śmierci.

W zbiorach Muzeum Czartoryskich w Krakowie znajduje się egzemplarz dziesiątego wydania książki Izaaka Wáltona *The compleat angler* (*Wędkarz doskonały*) z 1766 r., której pierwsze wydanie było w 1653 r., a która później stała się bestsellerem i jednym

Prezydent USA Calvin Coolidge, 1932 r. (NAC sygn. 3/1/0/17/16573).

US President Calvin Coolidge, 1932 (NAC reference no. 3/1/0/17/16573).

fled to the Kremlin; only the sick or the disabled stayed at home. Finally, in one place, around the bridge over the Moscow River, we saw two Englishmen who had intentionally come from London to Moscow for the coronation, and who had forgotten the purpose of their trip. On the very day of the celebration, taking their fishing rods in their hands, they entered the river knee-deep and began fishing, indifferent to everything around them and with the calmness of the Anglo-Saxon tribe. When we were returning from the palace, the English were still standing in their places, as if they had come from far away only to see nothing” (Anonim 1867).

z najważniejszych dzieł literackich i symboli kultury, nie tylko brytyjskiej. Po Biblii jest to bowiem druga najczęściej wydawana książka na świecie (dotychczas było około 500 wydań, w tym liczne przekłady na obce języki, również polski w 2015 r.). Jej popularność, pomimo upływu tylu lat, wynika z ciągle aktualnego przekazu filozoficznego i kulturowego, zwłaszcza jeśli chodzi o bliski kontakt z naturą, poznanie i szanowanie jej, a także umiejętne i racjonalne korzystanie z jej darów. Walton doskonale opisuje urok życia wiejskiego i przenosi czytelnika w krainę pełną kwiatów, poezji, pieśni i spokoju, odwołując się do jego wyobraźni i uczuć. Książka sprzyjała silnemu wzrostowi popularności wędkarstwa w Wielkiej Brytanii i w wielu innych krajach zachodnich od końca XVIII w., gdzie połów na wędkę, w szczególności na sztuczną muszkę, stał się główną rozrywką, nawet najwyższych sfer.

Wspomniany egzemplarz jest najstarszą książką wędkarską w polskich zbiorach publicznych, a jej obecność w bibliotece arystokratów należy uznać za niecodzienną. Tradycyjną rozrywką wyższych sfer w Polsce było bowiem myślistwo, a nie połów ryb. Dopiero w okresie Oświecenia, w wyniku podróży zagranicznych, w trakcie których Polacy byli zapraszani na połów ryb, stopniowo zaczęło zmieniać się nastawienie do wędkarstwa.

W latach 1789–1791 Adam Czartoryski kształcił się w Anglii (również jego ojciec był tam wielokrotnie), gdzie poznał wędkarstwo. We wspomnieniach jego matki nawet jest wzmianka o tym, że nauczył się łowić na sztuczną muszkę w Inveraray w Szkocji 6 sierpnia 1790 r. – „nowy sposób łowienia ryb na wędkę za pomocą długiego

Fish in the life of Polish foreign ministers – prince Adam Czartoryski and Ignacy Paderewski

There are interesting and widely unknown elements related to fisheries in the life of two Polish ministers of foreign affairs. In both cases, they concern foreign countries.

The first one was prince Adam Czartoryski, Russia's foreign minister in 1804–1806, who later stood in opposition to the tsarist authorities. Nicholas I of Romanov even sentenced him to death by beheading with an ax for participating in the November Uprising in 1830–1831, which could not be done due to the prince's stay in France until his death.

The collection of the Czartoryski Museum in Cracow includes a copy of the tenth edition of the book by Isaac Walton, *The compleat angler* from 1766, the first edition of which was in 1653, and which later became a bestseller and one of the most important literary works and symbols of culture, not only in Great Britain. After the Bible, it is the second most frequently published book in the world (so far there have been about 500 editions, including numerous translations into foreign languages, also Polish in 2015). Its popularity, despite the passage of so many years, results from the still appealing philosophical and cultural message, especially when it comes to close contact with nature, knowing and respecting it, as well as skilful and rational use of its fruits. Walton perfectly describes the charm of rural life and takes the reader to a land full of flowers, poetry, song and peace, appealing to his imagination and emotions. The book fostered

Starodruki w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie w 1937 r. (NAC sygn. 1-K-207-2).

Old books in the Czartoryski Library in Kraków in 1937 (NAC reference no. 1-K-207-2).

sznura, do którego przyczepia się haczyk” (Czartoryska 2015, 104, też 112). Podobnie w 1803 r. podczas pobytu w Bardujowie na Słowacji jego matka, którą „opanowała pasja łowienia ryb na wędkę”, używała angielskiego sprzętu (Dembowski 1898, 56). Nie ulega wątpliwości, że w rodzinie Czartoryskich, zapewne dzięki podróżom do Anglii, łowiono na wędkę.

Bardziej interesująca jest jednak obecność wspomnianego egzemplarza książki Waltona u Czartoryskich, ponieważ w 1794 r. część zbiorów została wywieziona przez wojska rosyjskie, a reszta uległa dewastacji i niewiele książek się zachowało. Od 1796 r. zaczął się nowy etap, w którym biblioteka osiągnęła niebywałą świetność w wyniku pozyskania ogromnej liczby publikacji w kraju i za granicą. Zapewne więc książka Waltona trafiła do ich zbiorów po tym roku. Jednakże w czasach pobytu

a strong increase in the popularity of fishing in Great Britain and in many other Western countries since the end of the 18th century, where fishing with the rod, in particular with the artificial fly, became the main entertainment, even of the highest social elites.

The mentioned copy is the oldest angling book in the Polish public collections, and its presence in the library of an aristocrat should be considered unusual. The traditional pastime of high society in Poland was hunting, not fishing. Only during the Enlightenment, as a result of foreign trips, during which Poles were invited to fish, the attitude towards fishing gradually began to change.

In the years 1789–1791 Adam Czartoryski received a part of his education in England (also his father was there many times), where he became acquainted with fishing. In his mother’s memoirs it is even mentioned that he learned to fish with an artificial fly in Inveraray, Scotland on August 6, 1790 – “a new way of fishing with a rod and a long line to which a hook is attached” (Czartoryska 2015, 104, also 112). Similarly, in 1803, during his stay in Bardujów, Slovakia, his mother, who “became possessed by the passion of fishing with a rod”, used English equipment (Dembowski 1898, 56). There is no doubt that in the Czartoryski family, probably as a result of the trips to England, angling was a common pastime.

More interesting, however, is the presence of the aforementioned copy of Walton’s book at the Czartoryski family, because in 1794 a part of the collection was confiscated by the Russian army, while the rest was devastated and very few books survived. In 1796 a new stage began, in which the library

Zestaw sztucznych muszek z około 1955 r. Polskiego Towarzystwo Handlu Zagranicznego „Varimex”, służący jako prezent (zawiera jeszcze 3 inne plansze z muszkami) (fot. Robert Kołodziejski).

A set of artificial flies from around 1955 of the Polish Society of Foreign Trade “Varimex”, used as a gift (it includes 3 other boards with flies) (photo by Robert Kołodziejski).

Czartoryskich w Anglii było w sprzedaży wiele późniejszych wydań (między 1772 i 1797 było ich 7), więc zadziwia fakt posiadania stosunkowo starego wydania z 1766 r. Ponieważ Czartoryscy mieli wielu przyjaciół w Anglii, zwłaszcza wśród arystokracji, więc najbardziej prawdopodobne jest otrzymanie książki w darze od ich gościa, który przebywał w Puławach. Z różnych dawnych źródeł wiadomo, że Anglicy często udawali się ze sprzętem wędkarskim w podróż zagraniczną, w tym zapewne do Polski, gdyż nie chcieli na dłużej rozstać się ze swoją ulubioną rozrywką. Na pozyskanie książki Waltona po 1794 r. może wskazywać obecność innej publikacji w zbiorach Czartoryskich – Williama Barkera Daniela *Rural sports* (1801), w której jest obszerna część poświęcona łowieniu ryb.

Ofiarowanie prezentu jest jednym z tradycyjnych i najważniejszych rytuałów w dyplomacji. Jego celem jest symboliczne wzmocnienie więzów przyjaźni, a także wyrażenie określonego przesłania przez ofiarodawcę. Na przykład, podarowanie tej książki mogło nawiązywać do wspólnie

achieved enormous splendour as a result of procurement of a huge number of publications in Poland and abroad. So Walton’s book probably ended up in the collection after this year. However, during the time of Czartoryski’s stay in England many later editions of the book were on sale (there were 7 of them between 1772 and 1797), so it is surprising that they had a relatively old edition from 1766. Since the Czartoryski family had many friends in England, especially among the aristocracy, the book is most likely a gift from a guest who stayed in Puławy. It is known from various old sources that the Englishmen often went abroad with their fishing tackle, probably also to Poland, because they did not want to part with their favorite pastime for a longer period. The presence of another publication in the Czartoryski collection – William Barker Daniel’s *Rural sports* (1801), in which there is an extensive section devoted to fishing, may be treated as an indication of the acquisition of Walton’s book after 1794.

Giving a gift is one of the traditional and most important rituals in diplomacy.

spędzonych chwil na łonie przyrody albo zachęcać do szerszego zainteresowania się wędkarstwem. Książka mogła być też szczególnie cennym przedmiotem dla ofiarodawcy (co jest możliwe, biorąc pod uwagę datę jej wydania) i w takiej sytuacji jej podarowanie było dowodem szczególnego szacunku dla obdarowanej osoby.

Drugim omówionym tu ministrem spraw zagranicznych, a także premierem rządu polskiego, jest Ignacy Jan Paderewski. Dotychczas uwaga badaczy skupiona była na jego sztuce muzycznej oraz aktywności politycznej i społecznej. Interesującym i generalnie nieznanym elementem jest jego związek z rybactwem (Cios 2019b).

Paderewski był członkiem Krajowego Towarzystwa Rybackiego (KTR) w Krakowie. W Okólniku Rybackim z 1897 r. (numer 29 z września) wśród nowych członków KTR pojawia się zapis: „Paderewski Ignacy, artysta-muzyk i właściciel dóbr Kąsna dolna, p. Ciężkowice”. W Okólniku z 1904 r. (numer 68 ze stycznia) w sprawozdaniu za 1903 r. figuruje jego wystąpienie z KTR. W pozostałych numerach Okólnika nie ma informacji o nim, co może oznaczać, że nie udzielał się aktywnie w KTR i nie miał bliższych kontaktów z jego działaczami, wśród których było wiele osób zamożnych i piastujących funkcje publiczne. Biorąc pod uwagę sławę Paderewskiego w tym czasie, byłoby naturalne oczekiwać jakichś wzmianek o nim, choćby o charakterze towarzyskim.

Członkostwo w KTR pokrywa się z okresem, kiedy Paderewski miał posiadłość w Kąsnej Dolnej nad rzeką Białą, niedaleko Tarnowa. Zakupił ją 13 sierpnia 1897 r., a po raz pierwszy obejrzał ją w listopadzie 1897 r.

Its purpose is to symbolically strengthen the bonds of friendship, as well as to express a specific message by the donor. For example, giving this book could refer to a time spent together in nature or encourage a wider interest in fishing. The book could also be a particularly valuable item for the donor (which is possible, taking into account the date of its publication) and in such a situation, giving it was a proof of special respect for the recipient.

The second minister of foreign affairs discussed here, as well as the prime minister of the Polish government, is Ignacy Jan Paderewski. The attention of researchers has been focused on his musical art as well as political and social activities. An interesting and generally unknown element is his relationship with fisheries (Cios 2019b).

Paderewski was a member of the National Fisheries Society (KTR) in Kraków. In the Fisheries Circular from 1897 (no. 29 from September), the following entry appears among the new members of KTR: “Paderewski Ignacy, artist and musician, owner of the Kąsna Dolna estate, district Ciężkowice.” In the Circular of 1904 (no. 68 from January) in the report for 1903 there is his withdrawal from KTR. There is no information about him in other issues of the Circular, which may mean that he was not active in KTR and had no close contacts with its leaders, among whom there were many wealthy and public officials. Considering Paderewski’s fame at that time, it would be natural to expect some references to him, even of a social nature.

Membership in KTR coincides with the period when Paderewski had an estate

Majątek sprzedał 16 stycznia 1903 r., po czym przeniósł się do Szwajcarii.

Paderewski został członkiem KTR z inicjatywy Stanisława Roszkowskiego, jego plenipotentą i zarządcy finansowego. W liście do Maestra z 1 września 1897 r. Roszkowski opisał rzekę Białą, przepływającą niedaleko posiadłości, jako nadającą się do hodowli pstrągów. Poinformował, że nawiązał kontakt z Zygmuntem Fiszerem, inspektorem rybactwa, który poparł koncepcję zarybienia rzeki pstrągiem i łososiem. Nie zwlekając wysłał podanie o wydzierżawienie trzech rewirów rzeki na 10 lat i zapisał Paderewskiego na członka KTR. Napisał też, że nie wie, czy Maestro łowi pstrągi, ale on to zna z Syberii jako „sport nadzwyczaj przyjemny”.

W ten sposób w dobrach Paderewskiego została zapoczątkowana gospodarka rybacka pod nadzorem Fiszera, skupiona głównie na pstrągach, o czym świadczy obecność wylęgarni, niewielkich stawów dla narybku, a także zachowana instrukcja postępowania w hodowli (AAN. Archiwum... Paderewskiego). Rzekę Białą zarybiano też pstrągami. Według Fitz-geralda (1907) Paderewski sprowadził 30 tys. szt. ikry pstrągów ze Szkocji. Nie można wykluczyć, że były to tzw. *Levenenses* (z jeziora Leven) obecne w tamtym okresie w hodowli w Seewiese w Bawarii, które stamtąd trafiły m.in. do pstrągarni w Raju koło Brzeżan w dobrach hr. Jakóba Potockiego w 1894 r. (Warchoł 1895). Akcja zarybieniowa Białej skończyła się jednak fiaskiem. Powodem było zatrucie rzeki 4 grudnia 1900 r. na odcinku od Grybowa do Ciężkowic, które spowodowało, że wiele ryb wyginęło. Substancje trujące pochodziły z warsztatu, w którym impregnowano progi kolejowe. (Anonim 1900).

in Kąsna Dolna on the Biała River, near Tarnów. He bought it on August 13, 1897, and visited it for the first time in November 1897. He sold it on January 16, 1903, and then moved to Switzerland.

Paderewski became a member of KTR on the initiative of Stanisław Roszkowski, his plenipotentiary and financial manager. In a letter to the Maestro of September 1, 1897, Roszkowski described the Biała River, flowing near the property, as suitable for raising trout. He informed that he had made contact with Zygmunt Fiszer, an inspector of fisheries, who supported the concept of stocking the river with trout and salmon. Without delay, he sent an application for the lease of three parts of the river for 10 years and enrolled Paderewski as a member of KTR. He also wrote that he did not know if the Maestro was a trout angler, but he knows angling from Siberia as “an extremely enjoyable sport”.

Thus in Paderewski's estate fishing activities were initiated under the supervision of Fiszer, focusing mainly on trout, as evidenced by the presence of a hatchery, small ponds for fry, and the preserved instructions for breeding fish (AAN. Archiwum... Paderewskiego). The Biała River was also stocked with trout. According to Fitz-gerald (1907), Paderewski brought 30,000 trout eggs from Scotland. It cannot be ruled out that they were the so-called *Levenenses* (from Lake Leven) present at that time in the hatchery in Seewiese in Bavaria, from where they were sent, among others, to the trout farm in Raj near Brzeżany in the estate of count Jakób Potocki in 1894 (Warchoł 1895). However, the stocking campaign of Biała River ended

W dobrach Paderewskiego były też stawy z karpami. W aktach zachowały się dokumenty wskazujące na uzyskiwanie dochodów ze sprzedaży ryb. Te kwoty nie były jednak duże, a biorąc pod uwagę różne wydatki, to prawdopodobnie hodowla ryb przynosiła straty, przynajmniej w pierwszym okresie. Zresztą podobnie było w przypadku pozostałych działów gospodarstwa w dobrach Paderewskiego. Osoby zarządzające jego majątkiem (najpierw S. Roszkowski, a potem Habdank Dunikowski) nie miały odpowiednich kompetencji w tym zakresie, co jest dobrze znane.

W relacji Adlingtona (1898), impresaria Paderewskiego, który został ugoszczony w Kąsnej Dolnej, jest informacja, że choć Paderewski nie był myśliwym, żeby nie zrobić krzywdy swoim delikatnym rękoma, to jednak miał on nadzieję na dobre wędkowanie („looks forward to good fishing”). Ten ostatni fragment jest niejednoznaczny. W wersji angielskiej należałoby go rozumieć jako wskazanie na uprawianie wędkarstwa przez Paderewskiego. W ten sposób zostało to oddane w artykule streszczającym tekst Adlingtona – „nie oddaje się żadnemu sportowi, z wyjątkiem obecnie rybołówstwa” (Anonim 1898b). Identycznego zwrotu użył później Fitz-gerald (1907) w odniesieniu do jeziora Genewskiego, nad którym później Paderewski miał swój dom. Ponadto Boruta (1899) podał, że w Kąsnej Mistrz spędzał wolne chwile „na przejażdżkach, odbywanych z Anglikiem po okolicy, na łowieniu ryb w sadzawce przed dworem, zarybionej karpami”. Brak innych informacji o wędkarstwie, w tym z późniejszego okresu z pobytu w USA, wydaje się jednak wskazywać, że

in a fiasco. The reason was the poisoning of the water on December 4, 1900 in the section from Grybów to Ciężkowice, which resulted in the death of many fish. The poisonous substances came from the workshop where the railroad thresholds were impregnated (Anonim 1900).

There were also carp ponds in Paderewski's estate. In his archives there are still documents showing income from the sale of fish. However, these amounts were not large, and considering the expenses, fish farming was probably a loss-making activity, at least in the first period. Anyway, a similar case was with the other elements of the farm on Paderewski's estate. The persons in charge of finances and his assets (initially S. Roszkowski and then Habdank Dunikowski) did not have adequate competences in this regard, which is well known.

In the account of Adlington (1898), Paderewski's impresario, who was hosted in Kąsna Dolna, there is information that although Paderewski was not a hunter, so as not to hurt his delicate hands, he “looks forward to good fishing”. This last fragment is ambiguous and it should be understood as an indication of Paderewski being an angler. This is how it was reflected in an article summarizing Adlington's text – “he does not indulge in any sport, except now fishing” (Anonim 1898b). The same phrase was later used by Fitz-gerald (1907), referring to Lake Geneva, on which Paderewski later had his home. Moreover, Boruta (1899) reported that in Kąsna, the Master spent his free time “on rides with the Englishman in the area, fishing in a pond in front of the manor, stocked with carp.” The lack of other

Rzeka Biała (fot. Łukasz Kosiba).

Biała River (photo Łukasz Kosiba).

Paderewski raczej nie uprawiał tego zajęcia, pozostawiając go swoim gościom.

Działalność na niwie rybactwa pozostawiła jednak trwały ślad w psychice Paderewskiego. Może o tym świadczyć jego nostalgiczne wspomnienie o Kąsnej – „bardzo lubię wszystkie rodzaje zwierząt i kocham nic więcej, niż przechadzkę po mojej posiadłości. Moje myśli ciągle wracają do wielu interesów tamże. Tam jest ziemia, którą uprawiałem, parki, które zasadziłem, bystre potoki, które zarybiłem pstrągami, bydło, które hodowałem, winnice, które usilnie pielęgnowałem, a także wierne psy, które są moimi specjalnymi pupilkami, a których towarzystwa tak bardzo mi brakuje, kiedy jestem w podróży” (Anonim 1907). Szkoda tylko, że tak jak to uczynił Franz Schubert, nie skomponował utworu nawiązującego do tematu ryb, czym

information about fishing, also from the later period from his stay in the USA, seems to indicate, that Paderewski did not indulge in the sport, leaving it to his guests.

Fisheries activities, however, left a permanent mark on Paderewski's psyche. His nostalgic memory of Kąsna can testify to this – “I like all kinds of animals very much and I love nothing more than a stroll around my property. My thoughts keep going back to many interests there. There is the land I have cultivated, the parks I have planted, the swift streams I stocked with trout, the cattle I have raised, the vineyards I have diligently nurtured, and the faithful dogs that are my special pets and whose company I miss so much when I'm on a journey” (Anonim 1907). It is a pity that, as Franz Schubert did, he did not compose a piece referring to the theme

niezmiernie ucieszyłby liczne grono miłośników rybactwa i jego muzyki.

Dyplomacja wędkarska w Polsce

Dyplomacja wędkarska była rozwijana również w Polsce, zwłaszcza w okresie międzywojennym. Chronologicznie pierwszy przypadek dotyczy brytyjskiego generała Edmunda Ironside'a, który przebywał w Polsce w 1925 r. w związku z udziałem w manewrach państw zwycięskiej koalicji. Po zakończeniu manewrów dowódcom zagranicznym urządzono wycieczkę *Tour de Pologne*. W programie było m.in. Zakopane, gdzie przygotowano górską kolację, a jednym z dań były pstrągi. Ironside powiedział wtedy, że, tak jak wielu Anglików, jest miłośnikiem wędkarstwa i zapytał o pochodzenie leżącego na talerzu pstrąga. Zdradził przy tym ochotę spróbowania szczęścia w połowie, co nie umknęło uwadze strony polskiej. Tak więc, nazajutrz rano cała grupa pojechała do Morskiego Oka łowić pstrągi. Pogoda była dobra i generałowi wyznaczono najlepsze stanowisko. W krótkim czasie sam generał złowił ich ponad 30. Był bardzo zadowolony, jakkolwiek wcześniej go uprzedzono, że pstrągi w Morskim Oku nie są duże (Kozłowski 1939).

Dla strony polskiej wycieczka nie była tylko wydarzeniem wędkarskim. Po drodze pokazano generałowi granicę na Łysej Polanie i starano się go przekonać do konieczności przesunięcia tej granicy ku wschodowi. Chodziło o problem Spiszu, który po 1918 r. był podnoszony przez władze polskie na arenie międzynarodowej w rozmowach na temat przebiegu granicy polsko-czechosłowackiej.

of fish, which would delight a large group of fans of fishing and his music.

Angling diplomacy in Poland

Angling diplomacy was also practiced in Poland, especially in the interwar period. The first known case, chronologically, concerns the British general Edmund Ironside, who was in Poland in 1925 in connection with military exercises of the victorious coalition. After the end of the maneuvers, the foreign commanders were organized a *Tour de Pologne*. The program included, among others, Zakopane in the mountains, where a local dinner was prepared, and one of the dishes was a trout. Ironside said that, like many Englishmen, he was a fishing enthusiast and asked about the origin of the trout lying on the plate. He also had shown his willingness to try his luck in fishing, which did not escape the attention of the Polish side. So, the next morning the whole group went to Morskie Oko Lake in the mountains to catch trout. The weather was fine and the general was given the best site. In a short time the general himself caught more than 30 fish. He was very pleased, although he had been warned earlier that the trout in Morskie Oko were not big (Kozłowski 1939).

For the Polish side, the trip was not only a fishing event. On the way, the general was shown the border on Łysa Polana and efforts were made to convince him of the necessity to move this border line to the east. This was related to the Spisz region problem, raised by the Polish authorities after 1918 on the international arena in talks on the course of the Polish-Czechoslovak border. One of the

Przyjazd do Polski prof. E. W. Kemmerera (NAC, sygn. 3/1/0/8/1197a).

Arrival to Poland of prof. E. W. Kemmerer (NAC, reference no. 3/1/0/8/1197a).

Jednym z najważniejszych argumentów na rzecz przyłączenia Spiszu do Polski, była potrzeba prowadzenia spójnej polityki rybackiej w całym dorzeczu Dunajca, w szczególności, jeśli chodzi o ochronę populacji łososia (Spisz, ... 1919).

Drugi przypadek dotyczy pobytu w Polsce prof. Edwina Waltera Kemmerera, ekonomisty i doradcy finansowego rządu amerykańskiego. Dojście Piłsudskiego do władzy w maju 1926 r. zostało ciepło przyjęte przez rząd USA. Piłsudski dążył bowiem do odbudowy gospodarczej kraju i powstrzymania Bolszewików w Europie, co pozwoliłoby zapobiec kolejnej wojnie na kontynencie. Z tego powodu władze USA wysłały Kemmerera, żeby wsparł rząd Polski w polityce gospodarczej, bo najlepszy sojusznik to silny sojusznik.

most important arguments in favor of uniting Spisz with Poland was the need to conduct a coherent fisheries policy in the entire Dunajec basin, in particular when it came to the protection of the salmon population (Spisz, ... 1919).

The second case concerns the visit in Poland of prof. Edwin Walter Kemmerer, an economist and financial advisor to the US government. Piłsudski's coming to power in May 1926 was warmly welcomed by the US government. Piłsudski wanted to rebuild the country economically and stop the Bolsheviks in Europe, which would prevent another war on the continent. For this reason, the US authorities sent Kemmerer to support the Polish government in its economic policy, because the best ally is a strong ally.

Kemmerer okazał się zapalonym wędkarzem i na zaproszenie ks. senatora Stanisława Adamskiego udał się w krótką podróż na Podhale, wraz z żoną i członkami swojej misji. Do Nowego Targu przybył 28 sierpnia, gdzie został powitany przez przedstawicieli Towarzystwa Miłośników Sportu Wędkowego. W jego programie był m.in. połów pstrągów w Dunajcu. Wieczorem zaś była kolacja w schronisku Towarzystwa, w trakcie której ofiarowano profesorowi łosia złowionego tego dnia przez jednego z członków. Dostojny gość był zauroczony Podhalem, a wizyta pozwoliła mu zapoznać się też ze stanem rybactwa w regionie (Anonim 1926abc).

Trzeci przypadek dotyczy Seana Leстера, irlandzkiego dyplomaty i Wysokiego

Kemmerer turned out to be an avid angler and at the invitation of Fr. Senator Stanisław Adamski went on a short trip to Podhale region in Southern Poland with his wife and members of his mission. He arrived in the city of Nowy Targ on August 28, where he was greeted by representatives of the local Society of Angling Enthusiasts. His program included trout fishing in the Dunajec River. In the evening, there was a dinner at the Society's house, during which the professor was offered a salmon caught that day by one of the members. The distinguished guest was fascinated by Podhale, and the visit allowed him to get acquainted with the state of fisheries in the region (Anonim 1926abc).

Schronisko Towarzystwa Miłośników Sportu Wędkowego w Nowym Targu w 1931 r. (NAC sygn. 1-G-2770).

House of the Society of Angling Enthusiasts in Nowy Targ in 1931 (NAC reference no. 1-G-2770).

Komisarza Ligi Narodów w Wolnym Mieście Gdańsku w latach 1934–1936. Był zapalonym wędkarzem, łowiąc pstrągi w okolicy Gdańska. W obu książkach poświęconych działalności dyplomatycznej Lestera (Gageby 1999, McNamara 2009) są krótkie informacje na ten temat, a także jego zdjęcia znad Raduni.

Najbardziej interesujący jest wyjazd Lestera na pstrągi nad Dunajec. Inicjatywa wyjazdu wyszła od Kazimierza Papée, Komisarza Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej w Wolnym Mieście Gdańsku, który z ramienia rządu polskiego był osobą kontaktową dla Lestera. Otóż 2 maja 1935 r. Papée poprosił ministra spraw zagranicznych Józefa Becka, żeby zorganizowano wyjazd na ryby na południe Polski dla Lestera, który dyskretnie wyraził takie życzenie. Niektóre szczegóły tego wyjazdu są znane, ponieważ przedostały się do prasy (Anonim 1935cde).

Lester udał się do Zakopanego na przełomie czerwca i lipca 1935 r. Od Krakowa towarzyszył mu Stanisław Żarnecki, znany ichtiolog na Uniwersytecie Jagiellońskim, specjalizujący się w rybach łososiowatych, który był blisko związany z Towarzystwem Miłośników Sportu Wędkowego w Krakowie. Został oddelegowany przez urząd wojewódzki, jako przewodnik. Lesterowi zapewniono także samochód. Połów odbywał się w dorzeczu Dunajca, ale kroniki milczą na temat jego wyniku. Zapewne był dobry, ponieważ Lester był tak zadowolony z pobytu, że następnego roku wyraził życzenie wyjazdu w to samo miejsce, w towarzystwie tego samego przewodnika.

Gdy Lester odjeżdżał z Krakowa do Gdańska, to na dworcu żegnał go prof. Julian

The third case concerns Sean Lester, an Irish diplomat and High Commissioner of the League of Nations in the Free City of Gdańsk in 1934–1936. He was an avid trout angler, fishing in the vicinity of Gdańsk. In both books on Lester's diplomatic activity (Gageby 1999, McNamara 2009) there is brief information on this subject, as well as his photos from the Radunia River.

The most interesting is Lester's trout fishing trip to the Dunajec River. The initiative came from Kazimierz Papée, the General Commissioner of the Republic of Poland in the Free City of Gdańsk, who was the contact person for Lester on behalf of the Polish government. On May 2, 1935, Papée asked the Foreign Minister Józef Beck to organize a fishing trip to Southern Poland for Lester, who discreetly expressed such a wish. Some details of this trip are known because they made their way to the press (Anonim 1935cde).

Lester went to Zakopane at the turn of June and July 1935. From Kraków he was accompanied by Stanisław Żarnecki, a well-known ichthyologist at the Jagiellonian University, specializing in salmonids, who was closely associated with the Society of Angling Enthusiasts in Kraków. He was seconded by the governor's office as a guide. Lester was also provided with a car. The fishing took place in the Dunajec River basin, but the chronicles remain silent about its result. Probably it was good, because Lester was so pleased with his stay that the following year he wished to go to the same place with the same guide.

When Lester departed from Kraków to Gdańsk, prof. Julian Nowak, with whom he

Sean Lester, 1933 (NAC sygn. 1-E-8127).

Sean Lester, 1933 (NAC reference no. 1-E-8127).

Sean Lester nad Radunią w 1936 r. (Gageby 1999).

Sean Lester fishing in Radunia River in 1936 (Gageby 1999).

Nowak, z którym łączyły go węzły serdecznej znajomości. Zapewne wyjazd w góry został zaaranżowany przez Nowaka.

Następca Lestera i ostatni Komisarz dla Wolnego Miasta Gdańska, Carl Jacob Burckhardt, dyplomata szwajcarski, również łowił ryby. Można go było często spotkać poza Gdańskiem na przejażdżce konnej, bądź z wędką, łowiącego pstrągi, lub polującego w lasach, również na terenie Polski, ale brak bliższych danych (Anonim 1939c).

W okresie międzywojennym na uwagę zasługuje aktywność Roberta Rossa. Był wicekonsulem i kierownikiem wicekonsulatu brytyjskiego w Katowicach (wcześniej pełnił podobne stanowisko w Rio de Janeiro i Frankfurt; z Katowic został przeniesiony do konsulatu w Chicago; od 1942 r. był konsulem generalnym w Reykjavíku, od 1945 r. radcą handlowym w ZSRR, a od 1948 r.

was bound by the knots of cordial friendship, bid him farewell. Probably the trip to the mountains was arranged by Nowak.

Lester's successor and last Commissioner for the Free City of Gdańsk, Carl Jacob Burckhardt, a Swiss diplomat, also was an angler. He could often be found outside Gdańsk on horseback, or with a rod fishing for trout, or hunting in forests, also in Poland, but no further data is available (Anonim 1939c).

In the interwar period the activities of Robert Ross also deserve attention. He was a vice-consul and head of the British viceconsulate in Katowice (previously he held a similar position in Rio de Janeiro and Frankfurt; he was transferred from Katowice to the consulate in Chicago; from 1942 he was consul general in Reykjavik, from 1945 commercial counsellor in the USSR, and from 1948 consul general in Hamburg). Ross took office on

konsulem generalnym w Hamburgu). Ross objął urząd 14 maja 1927 r., a jego okręg konsularny obejmował nie tylko okolice Katowic i Krakowa, ale także tereny górskie z rzekami z licznymi rybami łososiowatymi.

Jego funkcja pozwalała mu szybko poznać szereg ważnych osób w regionie, zwłaszcza w kręgach polityki, administracji i biznesu. Wśród nich było wielu wędkarzy, zwłaszcza muchowych, o wysokim statusie społecznym. Ross w krótkim czasie został współzałożycielem, a także członkiem zarządu Oddziału Śląskiego Polskiego Towarzystwa Wędkarskiego, obok osób zajmujących kierownicze stanowiska w kopalniach, hutach i instytucjach finansowych. Oddział dzierżawił około 40 km Dunajca w okolicy Czorsztyna i Szczawnicy. Już latem 1928 r. Ross był na Dunajcu wspólnie z innymi wędkarzami.

Przykładem jego aktywności były prelekcje na łamach radiostacji katowickiej. W jej programie w dniach 17 i 24 czerwca 1929 r. o godz. 23.00 figurują dwie części odczytu „Trout and Salmon fishing in South Poland” w ramach cyklu wykładów o Polsce w językach obcych. Pod koniec 1930 r. zakończył swoją misję w Polsce.

Ross żywo interesował się też naukami przyrodniczymi. Będąc już w USA miał odczyt na temat flory i fauny Górnego Śląska (*The micro – Fauna and Flora of Upper Silesia*) w trakcie jednej z sesji Akademii Nauk w Chicago. Zapewne wyjazdy na ryby łączył z obserwacjami przyrody.

W latach 1918–1939 najbardziej aktywną osobą w zakresie dyplomacji wędkarskiej w Polsce był prof. Julian Nowak. Z zawodu był bakteriologiem o światowej renomie

May 14, 1927, and his consular district included not only the regions of Katowice and Kraków, but also mountain areas, with rivers teeming with salmonids.

His function allowed him to quickly meet a number of important people in the region, especially in politics, administration and business. Among them there were many fishermen, especially fly anglers, of high social status. Ross soon became a co-founder as well as a board member of the Silesian Branch of the Polish Angling Society, alongside people holding senior positions in mines, steel mills and financial institutions. The branch leased a section about 40 km long of the Dunajec River in the vicinity of Czorsztyn and Szczawnica. As early as in the summer of 1928, Ross was on the river together with other anglers.

An example of his activity were lectures broadcasted by the Katowice radio station. In its program on June 17 and 24, 1929 at h. 23:00 there were two parts of a lecture on “Trout and Salmon fishing in South Poland” as part of a series of lectures on Poland in foreign languages. At the end of 1930, he completed his mission in Poland.

Ross was also very interested in the natural sciences. While in the USA, he had a lecture on “The micro – Fauna and Flora of Upper Silesia” during one of the sessions of the Academy of Sciences in Chicago. He probably combined fishing trips with natural history observations.

In the years 1918–1939 the most active person in the field of angling diplomacy in Poland was prof. Julian Nowak. He was a world-renowned bacteriologist by profession and was appointed by the League of

Robert Ross nad Dunajcem (Miedniak 1928).

Robert Ross fishing in the Dunajec River (Miedniak 1928).

i został powołany przez Ligę Narodów do Międzynarodowej Komisji Ekspertów do opracowania konwencji weterynaryjnej. Reprezentował też Polskę w organizacji Conseil International des Epizooties. Pełnił funkcję premiera rządu polskiego od 31 lipca do 14 grudnia 1922 r. Był prezesem Towarzystwa Miłośników Sportu Wędkowego (później nazywanego Polskim Towarzystwem Wędkarskim) w Krakowie w latach 1907–1924, a także Krajowego Towarzystwa Rybackiego w latach 1910–1932. Dzięki działalności społecznej, politycznej i naukowej miał liczne kontakty z obcokrajowcami pełniącymi ważne funkcje państwowe. *De facto*, to on stał za organizacją wspomnianych

Nations to the International Commission of Experts to draft a veterinary convention. He also represented Poland in the Conseil International des Epizooties. He was the prime minister of the Polish government from July 31 to December 14, 1922. He was also the president of the Society of Angling Enthusiasts (later called the Polish Angling Society) in Kraków in 1907–1924, as well as the National Fisheries Society in 1910–1932. Thanks to his social, political and scientific activities, he had numerous contacts with foreigners who performed important state functions. In fact, he was behind the organization of the aforementioned trips of Lester and Kemmerer to the Dunajec River, because all Polish politicians knew that he should be contacted in all matters related to fisheries.

In 1927, prof. Nowak was a member of the delegation of Polish parliamentarians that paid a visit to France and was received by the country's leading politicians. He then invited not only Aristide Briand, Paul Boncour and Franklin Bouillon to trout fishing in Małopolska, but probably also Marshal Ferdinand Foch. The invitation was accepted and a trip was planned the very year (Anonim 1927abc). However, probably it did not materialize for an unknown reason, because the old chronicles remain silent on this subject.

Foch and Briand were great lovers of fishing, as is well known. Apparently, Locarno was chosen as the venue for the League of Nations meetings only because Briand insisted on the city, knowing that it was “easy to get big trout” in the nearby lake (Lankau 1929). He also once said, rightly so, that

Julian Nowak z łososem złowionym w 1910 r. (Nowak 1911).

Julian Nowak with a salmon caught in 1910 (Nowak 1911).

wyjazdów Lestera i Kemmera na Dunajec, ponieważ wszyscy polscy politycy wiedzieli, że z nim należy się kontaktować we wszelkich sprawach z zakresu rybactwa.

W 1927 r. prof. Nowak był członkiem delegacji polskich parlamentarzystów, która złożyła wizytę we Francji i została przyjęta przez czołowych polityków tego kraju. Zaprosił on wówczas na połów pstrągów do Małopolski nie tylko Arystydesa Brianda,

“casting the bait and waiting patiently for the prey is an indispensable exercise for a diplomat” (Anonim 1926d).

Nowak was not only the host, but also a guest himself. In September 1926, he made a private trip to Finland, although there were official elements (Nowak 1927). On the occasion of his arrival in Helsinki, Hjalmar Procopé, former Foreign Minister and envoy of Finland in Poland, gave a breakfast. As Nowak said, it had a “special political flavor” because the next day Procopé and Foreign Minister Eemil Nesto Setälä were leaving for Geneva for a meeting of the League of Nations, during which the question of a permanent place for Poland was to be settled. So Nowak learned that Finnish diplomats were going with directives and intentions favourable to Poland.

Thanks to the documents preserved in the archives of the Finnish Ministry of Foreign Affairs, it is known that the trip to Finland was the aftermath of Nowak’s meeting with prof. Georg von Wendt from the University of Helsinki during the 12th International Agricultural Congress in Warsaw in June 1925. Nowak then told Wendt that he would like to go to Finland as a tourist and angler, and Wendt expressed his readiness to serve as a guide. Wendt wrote a letter to Minister Setälä asking for a 50% discount on train tickets in Finland, as the trip would be a good way to promote Finland in Poland. The journey was to take place on the route Helsinki – Vuoksenniska (Imatra) – Joensuu – Elisenvaara – Kuopio – Helsinki, and the departure was to take place on September 3, 1926. As Wendt applied relatively late (September 2), the Ministry of Transport, which

Paula Boncoura i Franklina Bouillon'a, ale zapewne także marszałka Ferdynanda Focha. Zaproszenie zostało przyjęte i planowano wyjazd w tym roku (Anonim 1927abc). Prawdopodobnie nie doszedł on jednak do skutku z nieznanego powodu, ponieważ dawne kroniki milczą na ten temat.

Foch i Briand byli wielkimi miłośnikami wędkarstwa, o czym powszechnie wiadomo. Podobno Locarno wybrano na miejsce posiedzeń Ligi Narodów tylko dlatego, że Briand uparł się przy tym mieście, wiedząc, iż w pobliskim jeziorze „łatwo o grube pstrągi” (Lankau 1929). Swego czasu stwierdził też, zresztą słusznie, że „zarzucenie wędki i cierpliwe czekanie na ofiarę jest nieodzownym ćwiczeniem dla dyplomaty” (Anonim 1926d).

Nowak pełnił nie tylko funkcję gospodarza, ale sam był też gościem. We wrześniu 1926 r. odbył podróż do Finlandii, która miała charakter prywatny, choć były w niej elementy oficjalne (Nowak 1927). Z okazji jego przyjazdu do Helsinek, Hjalmar Procopé, były minister spraw zagranicznych i poseł Finlandii w Polsce, wydał śniadanie. Jak stwierdził Nowak, miało ono „specjalny posmak polityczny”, ponieważ nazajutrz Procopé i minister spraw zagranicznych Eemil Nesto Setälä odjeżdżali do Genewy na posiedzenie Ligi Narodów, w trakcie którego miała być załatwiona kwestia stałego miejsca dla Polski. Nowak dowiedział się więc, że fińscy dyplomaci jechali z dyrektywami i zamiarami korzystnymi dla Polski.

Dzięki dokumentom zachowanym w archiwum fińskiego MSZ wiadomo, że wyjazd do Finlandii był pokłosiem spotkania Nowaka z prof. Georgiem von Wendtem z Uniwersytetu w Helsinkach podczas XII

Arystides Briand z wędką w 1931 r. (NAC, sygn. 3/1/0/17/3505/1).

Aristide Briand with a rod in 1931 (NAC, reference no. 3/1/0/17/3505/1).

decided only on the next day, was able to grant a price reduction only for certain parts of the journey.

Nowak visited two waters. The first one was the rapid Tainionkoski in Imatra. He was invited there to one of the best salmon fishing waters where the President of Finland personally opened the salmon season on May 1, fishing there for several days. From Helsinki Nowak went by train, and in the compartment he had an Englishman who also went fishing there. The conversation must have provided unforgettable impressions, because Nowak stated that “if the

Międzynarodowego Kongresu Rolniczego w Warszawie w czerwcu 1925 r. Nowak przekazał wówczas Wendtowi, że chciałby udać się w celach turystyczno-wędkarskich do Finlandii, a Wendt wyraził gotowość służenia jako przewodnik. Wendt napisał list do ministra Setälä, w którym poprosił o wyrażenie zgody na rabat w wysokości 50% na bilety kolejowe w Finlandii, ponieważ podróż byłaby dobrą formą promocji Finlandii w Polsce. Później miała się odbyć na trasie Helsinki – Vuoksenniska (Imatra) – Joensuu – Elisenvaara – Kuopio – Helsinki, a wyjazd miał nastąpić 3 września 1926 r. Ponieważ Wendt złożył wniosek stosunkowo późno (2 września), więc Ministerstwo Transportu, które podjęło decyzję dopiero następnego dnia, było w stanie udzielić obniżki ceny tylko na niektóre odcinki podróży.

Nowak udał się na dwa łowiska. Pierwszym była bystrzyna Tainionkoski w Imatra. Był tam zaproszony na jeden z najlepszych rewirów wędkarskich na łososia, na którym Prezydent Finlandii co roku 1 maja osobiście otwierał sezon łososiowy, łowiąc tam przez kilka dni. Z Helsinek Nowak udał się pociągiem, a w przedziale za towarzysza miał Anglika, który również jechał tam na ryby. Rozmowa musiała dostarczyć niezapomnianych wrażeń, ponieważ Nowak stwierdził, że „gdyby tak państwa zamiast dyplomatów wysłały do Genewy na Ligę Narodów wędkarzy, to porozumienie jak najzgodniejsze nie nastęczałoby trudności”.

Drugim łowiskiem była bystrzyna Puntarinkoski, wypływająca z jeziora Höytiäinen koło miejscowości Joensuu. Nowak udał się tam samochodem użyczonym mu uprzejmie do dyspozycji przez ministra transportu.

states instead of diplomats sent anglers to Geneva for the League of Nations, the most compatible agreement would not be difficult to reach”.

The second water was the rapid Puntarinkoski flowing from Lake Höytiäinen near Joensuu. Nowak went there by car that was kindly lent to him by the minister of transport.

Digging out these reports from the oblivion's darkness after almost 100 years certainly serves not only the promotion of fishing in Finland, which was the motto of the events of that time. It also shows the excellent condition of bilateral relations, as well as the ease of establishing friendships by politicians-anglers.

In the period after 1945, only one event in the field of angling diplomacy has been unearthed. It concerns the official visit of the Chairman of the State Council of the People's Republic of Poland, Mr. Edward Ochab, to Finland from July 1 to 7, 1965. The Polish press published only laconic information that “before the departure from Turku on July 4 at 4:00 a.m. Edward Ochab and Urho Kekkonen, who are avid fishermen, went fishing in the great lake near the president's residence” (Anonim 1965a). Thanks to the courtesy of the Urho Kekkonen Archives in Helsinki, a number of additional pieces of information have been unearthed. The program of this visit, presented here, did not include a fishing trip. However, according to an article in the Finnish press (Anonim 1965b), after visiting Rauma and Turku, Kekkonen wanted to invite his guest to a fishing trip before going to Rovaniemi. After the end of the program at the castle in Turku on Saturday

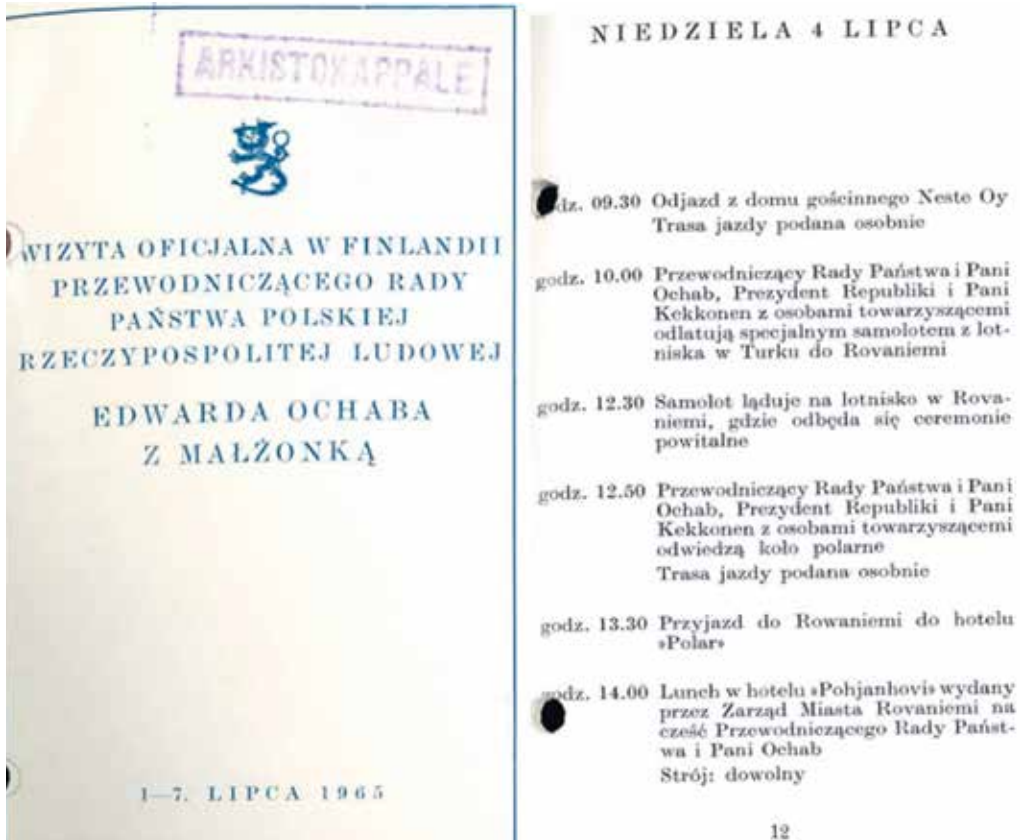
Wydobycie tych relacji z mroków zapomnienia po prawie 100 latach z pewnością służy nie tylko promocji wędkarstwa w Finlandii, co przyświecało ówczesnym wydarzeniom. Ukazuje także znakomity stan stosunków dwustronnych, jak i łatwość nawiązywania przyjaźni przez polityków-wędkarzy.

W okresie po 1945 r. udało się odszukać tylko jedno wydarzenie z zakresu dyplomacji wędkarskiej. Dotyczy ono oficjalnej wizyty Przewodniczącego Rady Państwa PRL Edwarda Ochaba w Finlandii od 1 do 7 lipca 1965 r. W polskiej prasie ukazała się tylko lakoniczna informacja, że „przed odlotem z Turku 4 lipca o godz. 4 rano Edward Ochab i Urho Kekkonen, którzy są zapalonymi rybakami, wybrali się na połów na wielkie jezioro położone w pobliżu rezydencji prezydenta” (Anonim 1965a). Dzięki uprzejmości Archiwum Urho Kekkonena w Helsinkach udało się ustalić szereg dodatkowych informacji. Otóż w programie tej wizyty, podanym obok, nie był ujęty wyjazd na ryby. Jednakże z artykułu w fińskiej prasie (Anonim 1965b) wynika, że po zwiedzeniu miejscowości Rauma i Turku, Kekkonen chciał zaprosić gościa na wędkowanie przed wyjazdem do Rovaniemi. Po zakończeniu programu na zamku w Turku w sobotę o godz. 22.30 delegacja polska udała się na nocleg do swojej rezydencji, którą był dom gościnny spółki Neste (własności fińskiego Skarbu Państwa). Następnie stwierdzono, że „w planie był wyjazd wczesnym rankiem na ryby na wodach koło Juusluoto niedaleko Kustavi”. Z uwagi na wczesną porę połów odbył się jedynie w blasku wschodzącego słońca, a nie lamp aparatów dziennikarzy.

at 10:30 p.m. the Polish delegation went to the residence, which was the guest house of the Neste company (owned by the Finnish State). It then stated that “the plan was to go fishing early in the morning in the waters near Juusluoto near Kustavi.” Due to the early morning hours, the fishing took place only in the glare of the rising sun, not flashlight of journalists’ cameras. This is the reason why there were no photos of both anglers and no reports of their catch.

It was Kekkonen’s favourite water, especially abundant in pike and located a few kilometres from his summer residence in Naantali. The initiative of the trip came from Kekkonen, who was known to invite various VIPs to fishing trips. For example, the program of Leonid Brezhnev’s visit to Finland in Turku in September 1961 included hunting and fishing (Brezhnev went hunting, and Kekkonen and the Russian ambassador Zaharov were fishing near Juusluoto) (Anonim 2005). Probably the purpose of fishing was not only to catch fish. It was a good opportunity to talk *tête-à-tête* (only with an interpreter, if needed) on various topics. During breaks between hauling large fish and during the pleasant morning breeze, many difficult topics could be freely discussed. It is worth noting that the journalist who prepared the report on Ochab’s visit knew on Saturday or even earlier about the fishing trip, which means that it was well and consciously planned.

Kekkonen was one of the most passionate anglers among heads of state in the world in the 20th century. However, for him fishing was more than just entertainment. Through the prism of fishing, one can clearly see his

Fragment programu wizyty Edwarda Ochaba z 4 lipca 1965 r. (fot. Archiwum Urho Kekkonena w Helsinkach).

An excerpt from the program of Edward Ochab's visit on July 4, 1965 (photo: Urho Kekkonen Archive in Helsinki).

Dlatego nie było zdjęć obu wędkarzy, ani relacji o wyniku ich połowu.

Było to ulubione łowisko Kekkonena, obfitujące zwłaszcza w szczupaki i położone kilka kilometrów od jego letniej rezydencji w Naantali. Inicjatywa połowu wyszła ze strony Kekkonena, który był znany z tego, że zapraszał różne osoby z kategorii VIP na wspólne wędkowanie. Na przykład, program wizyty Leonida Breżniewa w Finlandii w Turku we wrześniu 1961 r. obejmował polowanie i łowienie ryb (Breżniew udał się

personality as a leader that has changed with age. As welcoming as he was, he did not like another person having better fishing results than he did. He is the only politician-angler who has been the subject of such a scientific analysis (Kuronen and Virtaharju 2013).

In the post-war period, another process related to angling diplomacy also appeared in Poland. From the second half of the 1950s, due to the increasingly acute shortage of foreign currency, the fishing sector began to play an important role in obtaining it.

na polowanie, a Kekkonen z ambasadorem Rosji Zaharovem łowili ryby koło Juusluoto) (Anonim 2005). Zapewne celem wędkowania było nie tylko złowienie ryb. Stanowiło ono dobrą okazję do rozmowy w cztery oczy (jedynie przy udziale tłumacza, jeśli był konieczny) na różne tematy. W przerwach między holowaniem okazanych ryb i podczas przyjemnej porannej bryzy można bowiem swobodnie omówić wiele trudnych tematów. Warto zauważyć, że dziennikarz przygotowujący relację z wizyty Ochaba wiedział w sobotę lub jeszcze wcześniej o wędkowaniu, co oznacza, że było ono dobrze i świadomie zaplanowane.

Kekkonen należał do najbardziej zapalnych wędkarzy wśród głów państwa na świecie w XX w. Połów ryb był jednak dla niego czymś więcej niż rozrywką. Przez pryzmat wędkarstwa dobrze widać jego osobowość, jako przywódcy, która zmieniała się wraz z wiekiem. Choć był gościnny, to nie lubił, gdy inna osoba miała lepsze wyniki wędkarskie, niż on. Jest jedynym politykiem-wędkarzem, który doczekał się takiej analizy naukowej (Kuronen i Virtaharju 2013).

W okresie powojennym w Polsce pojawił się również inny proces związany z dyplomacją wędkarską. Od drugiej połowy lat 50., w związku z coraz bardziej dotkliwym brakiem dewiz, sektor rybacki zaczął pełnić coraz ważniejszą rolę w ich pozyskaniu. Wśród różnych koncepcji w tym względzie pojawiła się inicjatywa rozwoju wędkarskiej turystyki przyjazdowej, w co włączony został Zarząd Główny Polskiego Związku Wędkarskiego (ZG PZW). W ramach promocji wędkarstwa podjęto szereg działań m.in. wobec zagranicznych dyplomatów w Warszawie.

Among various concepts in this regard, there was an initiative to develop fishing tourism for foreigners, in which the Central Board of the Polish Angling Association (ZG PZW) was involved. A number of activities were undertaken, also targeting foreign diplomats in Warsaw, as part of the promotion of fishing.

Their trips to two regions – the Masury Lake District (near Giżycko) and rivers with salmonids in Pomerania – even became fashionable at that time. As early as 1958, the ambassador of Yugoslavia visited Lake Śniardwy, the British ambassador – the Łupawa River, and the British consul in Gdynia – the Słupia River. The following year, diplomats from Finland, Great Britain, Sweden and France were in Pomerania, and the deputy foreign minister of Czechoslovakia and his family spent their holidays fishing in Kashubia. The Ministry of Foreign Affairs then turned to the ZG PZW with a request for assistance in organizing this trip. Also in the following years, the chronicles recorded similar trips of diplomats from Switzerland and Yugoslavia (Anonim 1958, 1959ab, 1966a, L.E. 1959, Rotter 1962). As a rule, during these trips, the foreign guests were accompanied by representatives of the ZG PZW and regional authorities. At the beginning of the 1960s, even over 30 diplomats were members of the Polish Angling Association in one year.

At that time, the ZG PZW maintained close contacts with the Ministry of Foreign Affairs on the presented issues. It was facilitated by the presence of a fishing club at the Ministry of Foreign Affairs, which existed until around 1990. Also today, some diplomats in Warsaw go fishing, but their trips are exclusively private.

Nawet modne stały się wówczas ich wyjazdy w dwa regiony – nad Wielkie Jeziora Mazurskie oraz nad rzeki z rybami łososiowatymi na Pomorzu. Już w 1958 r. ambasador Jugosławii przebywał nad Śniardwami, brytyjski ambasador nad Łupawą, a brytyjski konsul w Gdyni nad Słupią. W kolejnym roku dyplomaci z Finlandii, Wielkiej Brytanii, Szwecji i Francji byli na Pomorzu, a wiceminister spraw zagranicznych Czechosłowacji z rodziną spędził urlop łowiąc ryby na Kaszubach. MSZ zwróciło się wtedy do ZG PZW z prośbą o pomoc w zorganizowaniu tego wyjazdu. Również w kolejnych latach kroniki odnotowały podobne wyjazdy dyplomatów ze Szwajcarii i Jugosławii (Anonim 1958, 1959ab, 1966a, L.Ł. 1959, Rotter 1962). Z zasady podczas tych wyjazdów gościom zagranicznym towarzyszyli przedstawiciele ZG PZW oraz władz regionalnych. Na początku lat 60. w jednym roku nawet ponad 30 dyplomatów było członkami PZW.

W tamtym okresie ZG PZW utrzymywał bliskie kontakty z MSZ w przedstawionych kwestiach. Sprzyjał temu fakt, że w MSZ było koło wędkarskie, które istniało do około 1990 r. Również współcześnie niektórzy dyplomaci w Warszawie udają na ryby, ale ich wyjazdy mają charakter wyłącznie prywatny.

Stanisław Kuckiewicz

Dzięki inicjatywie Włoskiej Szkoły Wędkarstwa Muchowego (*Scuola Italiana di Pesca a Mosca*), kierowanej przez Roberta Pragliolę, 24 września 2000 r. w Castel di Sangro zostało otwarte Międzynarodowe Muzeum Wędkarstwa Muchowego im. Stanisława

Stanisław Kuckiewicz

Thanks to the initiative of the Italian School of Fly Fishing (*Scuola Italiana di Pesca a Mosca*), led by Robert Pragliola, on September 24, 2000, the Stanisław Kuckiewicz International Fly Fishing Museum was opened in Castel di Sangro. It is one of the few museums outside Poland, and the only one related to fisheries, whose patron is a Pole. The museum is located in the Magdalene Monastery, which dates back to 1487.

Stanisław Kuckiewicz remains a person practically unknown to the fishing community outside Italy, including Poland. However, he made a significant contribution to the development of angling. He is credited with introducing many innovations in the spinning method, especially the development of a lure called Martin, widely known in the world. He has also developed a range of sophisticated plastic lures and a fly fishing technique using ultra-light rods in the range of 0.85–2.5 AFTM and appropriate lines of his own design.

He was born on February 22, 1909, in St. Petersburg. His parents were Poles and in 1911 he moved with them to Łódź. His father was an engineer at a polytechnic, first in St. Petersburg, and then in Łódź. In 1914, due to the outbreak of the war, he fled with his mother to Russia, while his father joined the army (later he became a lieutenant colonel in the Polish Army reserve). Before the outbreak of World War II, he lived in the Krzeszów estate in the Berezne commune, Kostopol district, in the Łuck voivodeship (nowadays in Ukraine). After graduating from high school, he began medical studies,

Kuckiewiczza. Jest to jedno z nielicznych muzeów poza granicami Polski, a jedyne takie związane z rybactwem, którego patronem jest Polak. Muzeum mieści się w klasztorze Magdaleny, którego korzenie sięgają 1487 r.

Stanisław Kuckiewicz pozostaje osobą praktycznie nieznaną społeczności wędkarskiej poza Włochami, w tym w Polsce. Wniósł on jednak duży wkład w rozwój wędkarstwa. Przypisuje się mu wprowadzenie wielu innowacji w metodzie spinningowej, a zwłaszcza opracowanie błystki obrotowej zwanej Martin, znanej szeroko na świecie. Opracował szereg wyrafinowanych przynęt z plastyku. Rozwinął technikę połowu na muszkę przy użyciu ultra lekkich wędzisk w przedziale 0,85–2,5 AFTM i odpowiednich linek własnej konstrukcji.

Urodził się 22 lutego 1909 r. w St. Petersburgu. Rodzice byli Polakami. W 1911 r. przeniósł się z nimi do Łodzi. Ojciec był inżynierem na politechnice, najpierw w St. Petersburgu, a potem w Łodzi. W 1914 r., w związku z wybuchem wojny, razem z matką uciekł do Rosji, podczas gdy ojciec wstąpił do wojska (poźniej osiągnął stopień podpułkownika rezerwy Wojska Polskiego). Przed wybuchem II wojny światowej mieszkał w majątku Krzeszów w gminie Berezne, powiat Kostopol, w województwie łuckim. Po ukończeniu liceum rozpoczął studia medyczne, a następnie prawne. Z powodu wybuchu wojny w 1939 r. przerwał naukę i wstąpił do wojska. Został aresztowany przez Sowieców 20 października 1939 r. razem z żoną, która niedługo potem umarła podczas porodu (razem z dzieckiem) we Lwowie. Do początku stycznia 1940 r., był więziony przez NKWD w Nowogrodzie

Stanisław Kuckiewicz (De Stabile 2015).

Stanisław Kuckiewicz (De Stabile 2015).

followed by legal ones. Due to the outbreak of the war in 1939, he quit the university and joined the army. He was arrested by the Soviets on October 20, 1939, together with his wife, who died shortly afterwards (together with her child at birth) in Lviv. Until the beginning of January 1940 he was imprisoned by the Russian NKVD in Nowogród Wołyński and tortured during interrogations. Then he enjoyed freedom for a short time, but on April 12, 1940, he was arrested again by the Soviets and deported to the Klevernoe collective farm in the village of Bogoduchovka, near Kelerovka in northern Kazakhstan.

Wołyńskim, a w trakcie przesłuchiwań torturowany. Następnie na krótko cieszył się wolnością, po czym 12 kwietnia 1940 r. znowu został aresztowany przez Sowieców i wywieziony do kolchozu Klewiernoje we wsi Bogoduchowka, w rejonie Kelerówka w północnym Kazachstanie. Tam przebywał do końca stycznia 1942 r., będąc myśliwym, kowalem, mechanikiem, rzeźnikiem, malarzem, lekarzem itd., po czym – razem z pięcioma innymi więźniami – podjął się śmiałej ucieczki. Pokonał ponad 3000 km, głównie na piechotę, do portu w Krasnowodzku nad Morzem Kaspijskim, gdzie pojawił się 28 marca. Dołączył tam do drugiego korpusu armii Andersa. Dalej szedł z armią polską i brytyjską przez Persję i Egipt, po czym na Boże Narodzenie 1943 r. wylądował we Włoszech. Uczestniczył w walkach o Monte Cassino i dalej aż do Bolonii. Tam zakończył swój szlak bojowy i się osiedlił. Od początku 1946 r. zamieszkał w Fermo nelle Marche, gdzie prowadził skromne życie, poświęcając się wędkarstwu, a także prowadził zakład rzemieślniczy produkujący sztuczne przynęty. Był członkiem Stowarzyszenia Polskich Kombatantów we Włoszech, pełniąc funkcję prezesa regionu adriatyckiego. W 1972 r. został zarejestrowany przez Służbę Bezpieczeństwa PRL w kartotece osób uznanych za niebezpieczne, ponieważ „Stowarzyszenie to cechuje wrogi stosunek do Polski oraz silne powiązania z wywiadem amerykańskim” (zapis w aktach SB przechowywanych w Instytucie Pamięci Narodowej). W ten sposób skromny wędkarz i rzemieślnik, producent plastikowych i metalowych przynęt, stroniący od polityki, został uznany za zagrożenie dla ówczesnych władz komunistycznych.

He stayed there until the end of January 1942, being a hunter, blacksmith, mechanic, butcher, bricklayer, doctor, etc., and then – together with five other prisoners – he undertook a bold escape. He covered over 3,000 km, mainly on foot, to the port in Krasnovodzko on the Caspian Sea, where he arrived on March 28. There he joined the second corps of Anders' army. He continued his journey with the Polish and British armies through Persia and Egypt, and then landed in Italy at Christmas 1943. He participated in the battles of Monte Cassino and further as far as Bologna. There he ended his combat trail and settled down. From the beginning of 1946, he lived in Fermo nelle Marche, where he led a modest life, devoting himself to fishing, and he also ran a craft workshop producing artificial baits. He was a member of the Association of Polish Combatants in Italy, acting as the president of the Adriatic region. In 1972, he was registered by the Security Service of the People's Republic of Poland in the files of people considered dangerous, because "this association is characterized by a hostile attitude towards Poland and strong links with the American intelligence" (record in the Service's files kept at the Institute of National Remembrance). Thus a modest angler and craftsman, producer of plastic and metal lures, avoiding politics, was considered a threat to the communist regime of the time.

The creation of the Stanisław Kuckiewicz Fly Fishing Museum in Castel di Sangro does not only have an angling dimension. It is also an important place of national remembrance, taking into account

Błystka typu Martin wykonana przez Stanisława Kuckiewicza (De Stabile 2015).

A Martin lure made by Stanisław Kuckiewicz (De Stabile 2015).

Stworzenie Muzeum Wędkarstwa Mucchowego im. Stanisława Kuckiewicza w Castel di Sangro ma więc nie tylko wymiar wędkarski. Jest to zarazem istotne miejsce pamięci narodowej, biorąc pod uwagę tragiczne dzieje osób zesłanych w głąb ZSRR podczas drugiej wojny światowej i ich dalszą walkę o niepodległość kraju, prowadzoną poza jego granicami. Przypadek Kuckiewicza potwierdza, że również skromne osoby, nie zaliczane do kategorii VIP, zasługują na najwyższy szacunek i mogą przejść do historii. Tragiczne dzieje osób, które doświadczyły katorgę sowieckiej (rosyjskiej) agresji, nigdy nie zostaną zapomniane.

the tragic history of people exiled far in the USSR during the Second World War and their continued struggle for independence outside its borders. The case of Kuckiewicz confirms that also modest people, not included in the VIP category, deserve the highest respect and can go down in history. The tragic history of people that have witnessed the Soviet (Russian) aggression will never be forgotten.

Bibliografia

Bibliography

Materiały w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN)

Central Archive of Modern Records in Warsaw (AAN)

Archiwum Centrali. Zestawienie ważniejszych spraw załatwionych przez Referat Morski, 1939, sygn. 2/322/0/-/1508.

Archiwum Ignacego Jana Paderewskiego, teczki nr 3177 i 3233.

Bazy rybołówstwa morskiego. Korespondencja z Ambasadą francuską w sprawie danych statystycznych o francuskich połowach dalekomorskich, 1945, sygn. 2/132/0/8/831.

Ekspedycje naukowe. Poinformowanie władz rumuńskich o badaniach uczonych polskich nad biologią i połowem głowacicy w Czeremoszu i Prucie, 1929, sygn. 2/487/0/3/287.

„Eksportchleb”, eksport cukru, import ryb. Umowy, rozliczenia, korespondencja, 1948, sygn. 2/626/0/12/95.

Francja. Obrót towarowy z Polską w zakresie ryb, 1932–1936, sygn. 2/464/0/2/139.

Gdańsk. Eksport ryb i przetworów rybnych do Polski. Kontrola eksportu ryb i przetworów rybnych do Polski, sygn. 2/322/0/-/2409, 2/322/0/-/2411, 2/322/0/-/2412.

Konsulat RP w Szczecinie, [1921] 1922–1939, sygn. 2/484/0 (262–263).

Konwencja o uregulowaniu rozmiarów oczek sieci rybackich i ochronnych wymiarów ryb, 1937, sygn. 2/8/0/6.76/VI 76-65.

Notatki, druki, korespondencja, dotycząca wyposażenia, dostawy i zakupu Polski w dziedzinie rybołówstwa, 1942–1945, sygn. 2/132/0/8/839.

Podpisanie umowy o połowach ryb płaskich przez Polskę, Niemcy, WM Gdańsk, Szwecję i Danię, 1928–1931, sygn. 2/474/0/2.47/1276.

Ratyfikacja Konwencji o rybołówstwie i ochronie żywych zasobów w Morzu Bałtyckim i Beltach z 1973 roku, sygn. 2/1653/0/1/1/34.

Rybołówstwo. Akcja popierania rybołówstwa w Niemczech i jej wyniki. Produkcja konserw rybnych. Raporty konsulatów RP w Szczecinie i Królewcu, 1934–5, sygn. 2/474/0/7.5/2706.

Rybołówstwo. Doświadczenia i badania uczonych polskich w basenie Morza Bałtyckiego, sygn. 2/474/0/7.5/2705.

Rybołówstwo. Szkoły i kursy dla rybaków w Niemczech. Raporty konsulatów polskich w Niemczech, korespondencja, dziennik urzędowy, 1929–30, sygn. 2/474/0/7.5/2704.

Rybołówstwo dalekomorskie. Protokół z konferencji międzyministerialnej, sygn. 2/235/0/5.4/224).

Rybołówstwo morskie: International Council for the Exploration of the Sea – sprawa udziału Polski, 1920–1926, 1938, sygn. 2/503/0/7.4/1148.

Sprawy rybołówstwa w Gdańsku, 1919–1921, sygn. 2/30/0/1/45.

Sprowadzenie do Polski ikry pstrągów z USA, sygn. 2/490/0/-/592.

Usprawnianie rybołówstwa na rzekach granicznych, 1947, sygn. 2/162/0/22.3/3138.

Współpraca międzynarodowa dwustronna Polska-Gujana w dziedzinie rybołówstwa, 1973–1983, sygn. 2/1674/0/-/3/57. (teczka zawiera także materiały dotyczące Kolumbii, Kuby i Urugwaju).

Współpraca międzynarodowa dwustronna Polska-Peru w dziedzinie rybołówstwa, 1973–1987, sygn. 2/1674/0/-/3/58.

Współpraca z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w zakresie działalności polskiego rybołówstwa z zagranicą, 1977, sygn. 2/1653/0/2/2/332.

Zajścia graniczne. Zabójstwo strażnika, dzięki rybołówstwo na Czeremoszu, używanie broni przez straż graniczną, 1924–1928, sygn. 2/487/0/7/466.

Literatura

Literature

Adlington W. 1898. Paderewski at home. *Pearson's Magazine*, 6:703–707.

Anonim 1867. Wspomnienia z przeszłości. *Gazeta Narodowa*, 300:1.

Anonim 1896. Międzynarodowy układ o zarybieniu dorzecza Wisły łososiami. *Okólnik Rybacki*, 19:4.

Anonim 1898a. Zarybianie. *Okólnik Rybacki*, 31:2.

Anonim 1898b. „Paderewski at home”. *Czas*, 286:2–3.

Anonim 1900. Zatruta rzeka. *Gazeta Narodowa*, 399:3.

Anonim 1907. Villa Paderewski: The country house of Ignace J. Paderewski, at Riond-Bosson, near Morges, in Switzerland. *The Theatre Magazine*, 7(2):239.

Anonim 1919. Handel z Norwegią. *Gazeta Warszawska*, 316:9.

Anonim 1925a. Gość estoński. *Warszawianka*, 56:2.

Anonim 1925b. Estoński znawca przemysłu rybnego. *Nowy Dziennik*, 60:5.

Anonim 1925c. [W dniu wczorajszym...]. *Kurjer Warszawski*, 84:15 (wyd. wiecz.).

Anonim 1925d. Transporty ikry sieji i łososia z Estonji. *Archiwum Rybactwa Polskiego*, 1(5):201–203.

Anonim 1926a. Prof. Kemmerer i wędkarze. *Rzeczpospolita*, 238:6.

Anonim 1926b. Misja prof. Kemmerera na wywczasach. *Kurjer Poznański*, 391:3.

Anonim 1926c. Wycieczka misji prof. Kemmerera. *Kurjer Poznański*, 401:4.

Anonim 1926d. Briand o sobie. *Dziennik Poznański*, 6:7.

Anonim 1927a. Briand i Bouillon przybywają do Polski na pstragi. *Rzeczpospolita*, 90:1.

Anonim 1927b. [Od jednego z wybitnych...]. *Nowiny Codzienne*, 76:2.

Anonim 1927c. Arystydes Briand z wędką nad Dunajcem. Wielki polityk francuski przyjedzie do Polski na połów łososia. *Łódzkie Echo Wieczorne*, 85:4.

Anonim 1929. Nowopowstała spółka rybołówstwa dalekomorskiego. *Polska Zbrojna*, 349:4.

Anonim 1934. Polsko-czechosłowackie Tow. połowów dalekomorskich. *Kurjer Warszawski*, 69:12.

Anonim 1935a. Nowe zakłady sieciarskie w Gdyni. *Kurjer Wileński*, 230:6.

Anonim 1935b. Rybołówstwo dalekomorskie. *Gazeta Polska*, 289:6.

Anonim 1935c. Wysoki komisarz Ligi Narodów w Krakowie. *Czas*, 176:14.

Anonim 1935d. Wysoki komisarz Ligi Narodów opuścił Kraków. *Czas*, 179:11.

Anonim 1935e. Wys. Kom. Lester w Zakopanem. *Kurjer Warszawski*, 178:5.

Anonim 1936. Baza rybacka do połowów na Morzu Północnem. *Gazeta Polska*, 220:4.

Anonim 1937. Otwarcie Domu Marynarza Polskiego w Holandii. *Polska Zbrojna*, 295:2.

Anonim 1938a. Pogrzeb polskiego marynarza-rybaka w Voorpurgu pod Hągą. *Polska Zbrojna*, 333:2.

- Anonim 1938b. Polski statek rybacki poza kręgiem polarnym. *Głos Narodowy*, 261:2.
- Anonim 1939a. Polskie wyprawy dalekomorskie. *Kurjer Poznański*, 63:4 (wyd. wiecz.).
- Anonim 1939b. Gdańsk szykuje się do ataku na Gdynię: chce opanować polski import śledzi. *Dziennik Polski*, 192:9.
- Anonim 1939c. W siedzibie Wysokiego Komisarza Ligi Narodów w Gdańsku. *Express Lubelski i Wołyński*, 133:3.
- Anonim 1950. Próby aklimatyzacji sieci. *Dziennik Bałtycki*, 311:3.
- Anonim 1965a. Edward Ochab wśród Lapończyków. *Głos Koszaliński*, 160:1–2.
- Anonim 1965b. Kalaretki päätti Ochabin Rauman ja Turun vierailun. *Helsingin Sanomat*, 176:13.
- Anonim 1966a. Wiadomości wędkarskie. *Głos Koszaliński*, 91:9.
- Anonim 1966b. Szwajcarski rekonesans. *Wiadomości Wędkarskie*, 11:14.
- Anonim 2005. Brezhnev metsällä, Kekkonen kalassa – tietysti. *Turun Sanomat* z 29 VI. <https://www.ts.fi/teemat/1074053386/Brezhnev+metsalla+Kekkonen+kalassa+tietysti>.
- Blady W. 2002. Polska flota rybacka w latach 1921–2001. *MIR*, Gdynia.
- [Borowik J.] 1922. Rybołówstwo morskie na polskim Bałtyku w 1921 roku. Nakładem Wydziału Rybackiego Dep. V. Min. Roln. i Dóbr Państwowych, Poznań.
- Boruta A. 1899. Paderewski u siebie. *Tygodnik Ilustrowany*, 4:65.
- Christensen O., Johansson N. (red.). 1974. Reference report on Baltic Salmon. Working Group on Baltic Salmon, ICES, Copenhagen.
- Cios S. 2019a. Współpraca polsko-amerykańska w sektorze rybackim po odzyskaniu niepodległości przez Polskę. *Przegląd Rybacki*, 43(4):40–42, (6):36–39.
- Cios S. 2019b. Związki Ignacego Paderewskiego z rybactwem. *Przegląd Rybacki*, 43(1):40–43.
- Czartoryska I. 2015. Podróż po Anglii: dziennik podróży po Anglii i Szkocji w roku 1790. Oprac. i wpraw. A. Whelan; tł. Z. Żygulski jun. i A. Whelan. *Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata*, Warszawa; Wydawnictwo Tako, Toruń.
- De Stabile R. 2015. Stanisław Kuckiewicz: Dall'esilio in Siberia all'invenzione del cucchiaino „Martin”. *H₂O Magazine*, summer, s. 72–75.
- Dembowski L. 1898. Moje wspomnienia. T. 1. K. Grendyszyński, Petersburg.
- E.P. 1938. Wykarykaturzone unaradawianie. *Kurjer Poznański*, 398:6 (wyd. wiecz.).
- Fitz-gerald W.G. 1907. Paderewski in private life. *Success Magazine and the National Post*, 10(4):299–301.
- Gageby D. 1999. The last Secretary General: Sean Lester and the League of Nations. *Town House and Country House*, Dublin.
- Ganowiak H. 2018. Wiktor Gorządek – piękna postać pierwszego polskiego kapitana żeglugi wielkiej rybołówstwa morskiego. *Wiadomości Rybackie*, 11/12:19–21.
- Gierut T. 1939. Polska „Ławica” wśród podbiegunowych lodów. *Dzień Dobry*, 211:10.
- Grygiel W., Trella K., Kuzebski E. 2011. Long-term (1920–2010) changes of the Polish long-distance and the Baltic Sea fishery structure – an effect of mutual concurrence or a decree of the fate? *ICES CM 2011/D:09*.
- Huras B., Twardowski M. [2014]. *Bałtycka Spółka Okrętowa 1938–1958*. Porta Mare Pomorska Oficyna Wydawniczo-Reklamowa, Gdynia.
- Kołder W. 1964. Ichtiofauna dorzecza Czarnej Orawy. *Wiadomości Wędkarskie*, 9:10–11.
- Kozłowski M. 1939. Gen. Ironside i gen. Syrovy na pstrągach w Morskim Oku. *Kronika Polski i Świata*, 24:4.

- Kuciewicz P. 1997. „Aquarius” w rosyjskiej niewoli. *Wiadomości Rybackie*, 3:1–3.
- Kuronen T., Virtaharju J. 2013. The Fishing President: Ritual in constructing leadership mythology. *Leadership*, 11(2):186–212.
- Lankau J. 1929. Z wędką na pstrągą i łososia. *Dziennik Poznański*, 182:6.
- McNamara P. 2009. Sean Lester, Poland and the Nazi Takeover of Danzig. *Irish Academic Press*, Dublin.
- Miedniak W. 1928. Z biegiem Dunajca. *Polska Zachodnia*, 152:23–24.
- Nowak J. 1911. Ze sportu wędkowego. *Łosoś. Okólnik Rybacki*, 116:55–59.
- Nowak J. 1927. Dookoła Bałtyku. *Kurjer Warszawski* 193:8–9, 200:7–8 (wyd. wiecz.).
- Nowicki M. 1883. Międzynarodowe zarybienie granicznego Popradu łososiami. *Łowiec*, 6(9):140–141.
- Ropelewski A. 1991–2005. Z kart historii. *Wiadomości Rybackie* (cykl artykułów).
- Ropelewski, A. 1996. Półwiecze „DALMORu” na oceanach świata. Wydaw. „Marpress”, Gdańsk.
- Ropelewski A. 2001. *Morski Instytut Rybacki: ludzie i wydarzenia 1921–2001*. Morski Instytut Rybacki, Gdynia.
- Ropelewski A. 2005. Historyczne ciekawostki. *Wiadomości Rybackie*, 5/6:15.
- Rotter J. 1962. Dyplomatyczne łowy. *Tempo* (Kraków), 39:3.
- Siedlecki M. 1925. O zorganizowaniu polskich połowów rybackich na pełnym morzu. *Archiwum Rybackiego Polskiego*, 1(5):143–148.
- Spisz, Orawa i okręg czadecki. 1919. *Komitet Narodowy Obrony Spisza, Orawy, Czadeckiego i Podhala*, Kraków.
- Staniewicz C. 1902. *Międzynarodowy Kongres Rybacki w Petersburgu w r. 1902*. Nakładem autora, Kraków.
- Strąk W.G. 1996. *Kronika Polski na morzu 1918–1989*. *Archiwum Ludzi Morza*, Warszawa i Olsztyn.
- Tetzlaff H. 1937. O tym, jak „Mewy” do kraju wracały... *Gazeta Polska*, 29:5.
- Umowa między rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a rządem Republiki Czechosłowackiej w sprawie uregulowania niektórych problemów, związanych z budową zapory wodnej na rzece Orawie obok Ujścia nad Orawą. 1972. *Zbiór umów międzynarodowych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1952–1953*, 36:77–83.
- [Vebermann] Weberman E. 1925. O zarządzeniach niezbędnych w celu rozwoju rybactwa morskiego, przetworu ryb morskich i organizacji handlu rybami w Polsce. *Archiwum Rybackiego Polskiego*, 1(5):152–164.
- Wańkiewicz M. 1938. Powstanie rybackiej Gdyni. *Morze*, 6:3–7.
- Warchoń J. 1895. Sprawozdanie delegata pana Jana Warchoła z czynności za czas od roku 1893. *Okólnik Rybacki*, 17:26–30.
- Zaorski R. 1963. Współpraca międzynarodowa w dziedzinie ochrony biologicznych zasobów Morza Bałtyckiego. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 25(1):37–52.
- Zbiór dokumentów urzędowych dotyczących stosunku Wolnego Miasta Gdańska do Rzeczypospolitej Polskiej. 1934. Cz. 10(1). *Biuro Komisarza Generalnego Rzeczypospolitej Polskiej*, Gdańsk.

O autorze

Stanisław Cios, ur. 1957, jest zawodowym dyplomatą od 1982 r. Pracował w Konsulacie Generalnym w Mediolanie (1988–1992) i w Ambasadzie w Helsinkach (1997–2001 i 2005–2009). Od 1993 r. zajmował się głównie kwestiami współpracy wielostronnej w regionie Morza Bałtyckiego, a od 2009 r. bezpieczeństwem energetycznym.

Studiował na Uniwersytecie Sophia w Tokio (1975–1976) i w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie (1976–1980). Doktorat z historii gospodarczej uzyskał w Szkole Głównej Handlowej w 2004 r. Opublikował wiele prac dotyczących m.in. stosunków międzynarodowych, historii rybactwa, ichtiologii i bezkręgowców wodnych (m.in. odkrył nowy

About the author

Stanisław Cios, b. 1957, has been a professional diplomat since 1982. He worked at the Consulate General in Milan (1988–1992) and at the embassy in Helsinki (1997–2001 and 2005–2009). From 1993, he dealt mainly with the issues of multilateral cooperation in the Baltic Sea region, and from 2009 with energy security.

He studied at the Sophia University in Tokyo (1975–1976) and the Central School of Planning and Statistics in Warsaw (1976–1980). He obtained his doctorate in economic history at the Warsaw School of Economics in 2004. He has published many works on, inter alia, international relations, history of fisheries, ichthyology and aquatic invertebrates (he discovered a new species of

dla nauki gatunek pijawki pasożytniczej w północnych Włoszech – *Italobdella ciosi*). Hobbystycznie zajmuje się wędkarstwem muchowym. Od 1996 r. jest sekretarzem na Polskę Stowarzyszenia Lipienia w Wielkiej Brytanii. W latach 2005, 2010 i 2014 pełnił funkcję Organizatora Międzynarodowego mistrzostw Europy i świata FIPS-Mouche w wędkarstwie muchowym, odbywających się w Polsce. Jest autorem wielu książek, w tym pierwszego polskiego przekładu dzieła Izaaka Waltona *Wędkarz doskonały*, wydanego w 2015.

parasitic leech in northern Italy – *Italobdella ciosi*). His hobby is fly fishing. Since 1996 he has been the secretary for Poland of the Grayling Society in Great Britain. In 2005, 2010 and 2014 he was the International Organizer of the FIPS-Mouche European and world fly fishing championships held in Poland. He is the author of many books, including the first Polish translation of the work by Isaac Walton *The Compleat Angler*, published in 2015.

Książka jest ciekawą i bardzo wartościową publikacją, dostarczającą często mało lub nieznaną informację o polskim rybołówstwie, głównie morskim, oraz związanej z nim działalności służb dyplomatycznych. Jest to wartościowa publikacja ocalająca od zapomnienia ważną część naszej morskiej i rybackiej historii.

DR ZBIGNIEW KARNICKI

The book is an interesting and very valuable publication, often providing little or unknown information about Polish fisheries, mainly maritime, and related activities of the diplomacy. It is a valuable publication that saves an important part of our maritime and fishing history from oblivion.

DR. ZBIGNIEW KARNICKI

Książka stanowi przystępne wprowadzenie do problematyki związków pomiędzy rybołówstwem i dyplomacją. Jest też kopalnią informacji, które mogą być przydatne dla polskiej dyplomacji kulturalnej i ekonomicznej.

PROF. DR HAB. MICHAŁ KOPCZYŃSKI

The book is a straightforward introduction to the relationship between fisheries and diplomacy. It is also a rich source of information that may be useful for Polish cultural and economic diplomacy.

PROF. DR. HAB. MICHAŁ KOPCZYŃSKI